

MAGHIARI - I -

Sinteze, 1919-1928 Guvernări 1928- mart.'34

MAGHIARI - I -	1
Sinteze, 1919-1928 Guvernări 1928- mart.'34	1
A.Cronologia :evenimente principale ale istoriei maghiarilor	5
-cca 3000 ani înainte de Chr.:	5
-cca 200 î.Chr-100 după, Formarea poporului maghiar	6
-cca 890:principele Arpad	6
-907-945 .Principele Solt	6
-997-1038:Regele Sf.Ștefan	6
-1077-1095 :Regele Sf.Ladislau	7
-1095-1116 Regele Coloman	7
-1116-1131:Regele Ștefan II	7
-1131-1141:Regele Bela II Orbul	7
-1142-1162:Regele Geza II	7
-1205-1235.Regele Andrei II	7
-1235-1270:Regele Bela IV -"regele Cumanie"	7
-1272-1290:Regele Ladislau IV	8
-1290-1301:Regele Andrei III	8
▣Jubileul Ungariei Milenare	8
-Harta Ungariei mutilate (1038-1938)	8
-Cărți poștale cu harta "Ungariei mutilate"	8
-Hărți , planșe, statistici	9
1.) Geza Kiss, Ideologia și tendințele minorității maghiare , 13 mai'23	9
▣ Considerații istorice	9
Drepturile naționalităților în Ungaria	9
▣ Partidele politice maghiare în Austro-Ungaria	10
▣ Ideologia statului "național"	10
▣ Statul poliglot -minorități etnice, în Ungaria	10
▣ 1918. Minoritatea maghiară în România	11
▣ Partide politice maghiare în România	11
▣ Partidul Național Maghiar (1922) , din fuzionarea celor două partide	11
▣ Tendințele minorității maghiare	12
▣ Partide de naționalități	12
2.)"Problema minorităților" în foruri internaționale	13
a)Calendar	13
-16 mart.'18 - faimoasele puncte ale lui Wilson	13
-28 oct./ 3 nov.'18 - Revoluția	13
-1 dec.'18. Proclamarea Unirii ,adunarea de la Alba Iulia	13
-4 iunie1920.Tratatul de la Trianon	13
-21 sept.1920,Decretul Regal de unire	13
-28 dec.'22 -întemeierea P.N.Maghiar	13
b)Diferendul cu optanții unguri	13
-17 sept.'27, a 47-a sesiune a Soc.Națiunilor	13
c) Voicu Nițescu (PNȚ)	14
d.)Congresul minorităților etnice,Geneva, ? sept. '28	14
e)"Ujsag" , "Neue Free Presse" , 20 dec.1925	14
3.)Todor Avram, "Transilvanismul.Sufletul ardelean.Ideea ardeleană.", 1928	16
[*Notă LD:Todor Avram	16
▣ Premize, cauze generatoare	16
▣ Literatura și presa maghiară în Ardeal, România Mare	17
▣ Transilvanismul maghiar incipient	17
▣ Tendințe în viața comunității maghiare	18
▣ Transilvanismul literar maghiar	18
▣ Ideea ardeleană. (rev. cit)	18
Guvernul Maniu.Legislatura I.Sesiunea I . 1928 / 1929	19

-----	19
4) Gh.Bethlen (P.Magh.din Ardeal) , Declarația la Mesaj, 28 dec. 1928.....	19
5) V.Toncescu (raportor la mesaj) Discurs final la mesaj , 28 ian.'29.....	19
6) Al.Vaida Voevod (ministr. Interne) în Senat , 30 dec.'29.....	19
7). Carteluri electorale,deputați aleși . (nov.-dec.'28).....	20
▫ Votanți 2.840.000.....	20
Maghiarii 171.017 (6,02 %).....	20
8) Protocolul cu Moscova , privind Tratatul B-K,Camera Deputaților, 14 febr.'29.....	20
Ioszeff Willer (PNM) :.....	20
▫ Satisfacție voalat condiționată.....	20
-----	20
Guvernul Maniu.Legislatura I. Sesiunea II. 1929 / 1930.....	21
-----	21
9) Ioszeff Willer (PNM, deputat de Ciuc), discurs la mesaj, 26nov.'29.....	21
▫ Doleanțele partidului maghiar	21
10) Hegedus Nandor(PNM, gazetar, evreu ?deputat Bihor) ,.....	22
▫ Argumente istorice românești ,pentru cauza minorităților.....	22
▫ Rezoluția de la Alba Iulia	23
▫ Tradiții istorice și principii administrative românești.....	23
▫ Dezideratele românești -continuă-.....	25
▫ România, stat poliglot !.....	25
▫ Spiritul wilsonian	25
▫ "Regățeniei".....	25
▫ "Ardelenii ".....	26
▫ PNL.....	26
▫ Legea administrativă.....	27
▫ Regimul vechi maghiar / Minorități.....	28
▫ Paralelă : regimul maghiar - regimul român.....	29
▫ Doleanțele minoritarilor.....	30
11) Pamfil Șeicaru (ziarist ind.) intervenție la sumar, 27 nov.'29.....	30
12) Petre Haneș (PNȚ, țărănist, deputat Ialomița) , discurs la mesaj, 28 nov.'29	31
▫ Plîngerile Minorităților	31
13) Ion Petrovici* (pe atunci PNȚ) , discurs la mesaj, 5 dec.'29.....	32
▫ Partidul Maghiar	32
▫ "Inconsecvența" românilor ?!.....	33
14) N.Polizu-Micșunești (PNȚ, deputat Dorohoi) , discurs la mesaj, 13dec.'29.....	34
▫ Atacul minorităților.....	34
▫ Afirmații eronate (Hegedus).....	34
▫ "Pactul" de la Alba Iulia ?.....	34
▫ Factori istorico- psiho-morali.....	35
▫ Statutul pentru minorități. (concluzii).....	35
15) Pamfil Șeicaru (ziarist independent, pe lista PNȚ, deputat de Dolj).....	36
▫ Minorități.....	36
▫ Statele Unite ale Europei.....	36
16.) Elemer Gyarfás (senator PNM) ,discurs la mesaj, 4 dec.'29.....	36
17) Mihail Ghelmegeanu (PNȚ, raportor la Răsuns la mesaj, deputat Ismail).....	37
▫ Minorități.....	37
18) Voicu Nițescu (Ministru de Stat) , discurs final la Mesaj, 17 dec.'29.....	38
▫ P.Maghiar.....	38
▫ Școala.....	40
▫ Portret psiho-moral al maghiarilor.....	41
19) <i>Raport</i> : Viața economică a maghiarilor din Transilvania , 1930.....	41
▫ Maghiarii aveau 197 de bănci (fără cele din Timiș Torontal).....	41
▫ Maghiarii mai au și 385 cooperative de consum, cu peste 100.000 membri și.....	41
L.D atenție! Restaurație-Carol II, 8 iun.'30 Vezi la Monarhie și Minorități.....	41
-----	41
Guvern GGMironescu.Legislatura I-PNȚ.Sesiunea III, 1930/'31.....	41
-----	41
20) Virgil Solomon (PNȚ, ardelean, medic , deputat Odorhei) , 29 nov.'30.....	41
▫ Minoritățile	42
21) I.Nicolau (PNȚ-tineret,deputat de Bacău, avocat), discurs la mesaj, 3 dec.'30.....	42

▫ Maghiarii.....	42
22) Viața economică a Maghiarilor , 1930.....	42
-----	43
Guvern Iorga - Argetoianu.Legislatura I.Sesiunea I.....	43
-----	43
23) Validarea alegerilor. PNM - Trei Scaune și Odorhei . 15-17 iun.'31.....	43
24.)G.Bethlen, declarație la mesaj, 25 iunie '31.....	45
▫ Mesajul regal , guvernul.....	45
-Premieră politică : "popoarele " din România.....	45
▫ PNM:oferă colaborarea guvernului.....	45
25.) Sabin Mănuilă, "Evoluția demografică a orașelor și minorităților etnice" , august '31.....	45
-----	46
Guvern Iorga-Argetoianu .Legislatura I.Siunea ordinară 1931/ 1932.....	46
-----	46
26.) I.Willer (PM) , discurs la mesaj, 26 nov.'31.....	46
27.) Elemer Gyarfás (senator, P. M .) , problema iredentismului, 5 dec.'31.....	46
28.) Voicu Nițescu, I.Willer, "Cazul Boilă " , 14 martie'32.....	46
▫ Casa pensiilor.....	46
▫ Favorizarea minoritarilor ?!.....	47
29.) Ruptură în P.Maghiar ? : "Bloc Economic Maghiar " , 2 iunie '32.....	47
-----	48
Guvern de "alegeri" Vaida , 6 iun- 10 aug.'32.....	48
-----	48
30.) Cartel Liga Agrară Maghiară - PNȚ , 21 iun.'32.....	48
31.) Rezultatele alegerilor din aug.'32.....	48
-----	48
Guvern Al.Vaida Voevod.Legislatura II .Sesiunea extraordinară, 10 aug.- 11oct.'32...48	48
-----	48
32.)Iosef Șandor de Paché * (PNM) , Declarație la mesaj, Senat, 19 aug.'32.....	48
33.) Gh.Bethlen , discurs la mesaj, 19 aug.'32.....	50
34.)Nandor Hegedus , Întrebare //plata pensii șisalariei // 19 aug.'32.....	50
35.) Imre Rety (Bloc Economic Maghiar) , Declarație la la mesaj , 20 aug.'32.....	50
▫ Apel la colaborare.....	50
▫ Doleanțe secuiești.....	51
▫ BEM : program economic.....	51
▫ Subsecretariat pentru minorități.....	52
▫ Încredere în Iuliu Maniu, PNȚ , Guvern.....	52
36.)Elemer Gyarfás (PNM) ,Intervenție la Sumar , Senat, 23 aug.'32.....	52
37.) Béni Zzabo (PNM) , discurs la mesaj, 24 aug.'32.....	52
▫ Mici meseriași și comercianți.....	53
38.) Petru Bardos (" Bloc Economic Maghiar ") , Declarație la mesaj, Senat, 24 aug.'32.....	54
-----	54
39.) Atenție ! Deși trecut în sumar, acest punct 39 lipsește din document.....	55
40.) Al.Vaida -Voevod (premier, ministr.de Externe, ad int. la Comerț) , discurs -conclusiv, Cameră, 2 sept.'32.....	55
▫ Consens la partidele de guvernămînt.....	55
▫ Consens : chestiunea minorităților.....	55
41.) M.Popovici (ministr.Just) , explicație // pact politic PNȚ-PNM ? // , 2 sept.'32.....	58
42.) Hegedus Nandor (PNM) , intervenție // modificări la legea administrativă // , 3 sept.'32.....	58
43.) dr.Francisc Laar (PNM) , Protest la Sumar : presă deformată; 5 sept.'32.....	58
44.) N.Gaal (PNM, președ. org.. Din Turda) , Comunicare-explicație : manifestări Turda , 19 sept.'32.....	59
45.) Imre Rety (BEM) , la legea control avere și apărarea onoarei, 27 sept.'32.....	60
46.) Iosif Șandor (PNMaghiar) , discurs Legea control avere și apărarea onoarei , 4oct. ' 32.....	60
▫ Avere și onoare.....	60
▫ Calomniatorii.....	60
▫ Legea	60
47.) Iosef Willer (PNM) , intervenție : la Conversune, 2 oct.'32.....	61

48.) Imre Rety (BEM) , Declarație la Conversiune , 2 oct.'32.....	61
49.) Eduard Abrudbanyay (PNM) , discurs, la Conversiune , 3 oct.'32.....	61
▫ Conversiunea GGM.....	61
▫ Proprietatea mijlocie : moșia.....	62
50) Sigismund Ferenczi (PNM) ,discurs la legea Concordat preventiv, 7 oct.'32.....	63
51.) Iosef Willer (PNM) la Legea înscrierii pe Listele de naționalitate, 8 oct.'32.....	63
52.) Problema "optanților" maghiari - contele Bethlen - 15 oct.'32.....	63
-----	63
Guvern Maniu.Legislatura II .Sesiunea ordinară . 15 nov.- dec.'32.....	63
-----	63
53.) Iosif Willer (PNM) , Comunicare : atacuri antimaghiare , 18 nov.'32.....	63
54.) Iosif Willer explică de ce nu a participat la omagierea lui 1 dec. , 2 dec.'32.....	63
-----	63
Guvern Al.Vaida .Legislatura II .Sesiunea ordinară - continuare - ian.-15 apr.'33.....	64
-----	64
55.) Iosif Willer , la legea stării de asediu // contra ! // ,3 febr.'33.....	64
56.) Andrei Mathis (Bloc Economic Maghiar) , Comunicare , Senat , 10 febr.'33.....	64
▫ Minoritatea maghiară voluntară.....	64
▫ Lege pentru minorități !.....	64
57.) Elemer Gyarfás (PNM) : legea statutului personalului CFR , 15 febr.'33.....	64
58.) Andrei Mathis (BEM) : P.Maghiar i-a contestat mandatul, 14 mart.'33.....	65
59.) Elemer Gyarfás (PNM) : la legea cooperăției , 28 mart.'33.....	65
60.) Eduard Abrudbanyai (PNM) : la Conversiune ,Cameră, 10 apr.'33.....	65
61) Rety Imre (BEM) , la Conversiune, Cameră, 11 apr.'33.....	65
62) Constituirea P.Țărănesc Maghiar, 13 mai '33.....	66
63.) "Grave nemulțumiri în rândul partidului maghiar din Ardeal " , Cluj, 25 iun.'33.....	66
▫ Gruparea opoziționistă.....	66
64.) Congresul P.Maghiar, Târgu Mureș, 2 iul.'33.....	66
V.Munteanu / 11 iul.'33.....	66
▫ Divorțul dintre masse și conducători.....	66
▫ Moțiunile PNM.....	67
▫ Concluzii.....	67
-----	68
Guvern IG Duca , 14 nov.'33.....	68
Alegeri . 20, 21 dec.'33.....	68
Asasinarea lui Duca, 29 dec.'33.....	68
Guvern dr.C.Angelescu , 30 dec.'33.....	68
Guvern Tătărescu ,.....	68
65.) Rezultatele PM în alegeri , 20 dec.'33.....	68
A. Procentele pe țară , pe partide :.....	68
B.Procentele partidelor opoziției, pe județe:.....	68
C.Deputații opoziționiști , pe partide și procente :.....	69
▫ 9 maghiari :.....	69
-----	69
Guv.Gh.Tătărescu - Legislatura I .Sesiunea ordinară . 1 febr. - 1934.....	69
-----	69
66.) Inaugurarea sesiunii parl., Mesajul Regal.Comemorarea lui IG Duca , 1 febr.'34..	69
67.) Grupările parlamentare, pe partide, 16 febr.'34.....	70
▫ Gruparea parlamentară a P.Maghiar (8 deputați).....	70
68.a) Gh.Bethlen , discurs la mesaj , 24 febr.'34.....	70
▫ Răspunsul la Mesaj.....	70
▫ Dezideratele minorității maghiare.....	70
68.b) Beni Szabo (P.M) , discurs la mesaj, 28 febr.'34.....	71
69.) Oct.Goga (PNA) , Interpelare ,3 mart.'34.....	71
▫ Stare de spirit	72
▫ Psihologia poporului român.....	73
▫ Toleranța.....	73
▫ Hotărârea de la Alba- Iulia :.....	73
[LD : atenție! de ce a fost o imposibilitate ?].....	73
▫ Tratatutul de pace și străinii.....	73
▫ România : acordarea cetățeniei - referință 1919.....	73

▫ Demobilizarea națională.....	74
▫ Liberalizarea prematură.....	74
▫ Spiritul greșit al Constituției.....	74
▫ Sistemul legislativ dăunător ideii naționale	74
▫ Legea administrativă.....	74
▫ Principiile vulnerabile ale legii administrative PNȚ.....	75
▫ Consiliile comunale din orașele ardelenesti.....	76
▫ Rețeaua bancară din Ardeal.....	77
▫ În prezent.....	77
▫ Industria românească.....	78
▫ Industria minoritară.....	78
▫ Viața spirituală, cultura.....	78
▫ Școală, presă,cinema ,.....	78
▫ Protejarea muncii românești.....	79
▫ Pactul de la Ciucea	79
▫ Personalul de la Poștă.....	80
▫ Situația de la Telefoane.....	80
▫ Situația de la CFR.....	81
▫ Concluzii la interpelare.....	81
70.) Eug.Titeanu (PNL) , replică lui Goga : protecția muncii rom. , 3 mart.'34.....	81
▫ Pactul de la Ciucea.....	82
▫ Ioșif Willer (PM) / Intervenție în discurs.....	82
▫ Pactul de la Ciucea.....	82
▫ Steagurile naționale.....	82
▫ Doleanțele minorităților.....	83
71) Ion Nistor (ministru secretar de stat) , discurs final la Mesaj, 6 mart.'34.....	84
▫ Statutul minorităților.....	84
▫ Statutul minorităților.....	85
72.) Partidul maghiar și sașii , 24 febr.'34.....	85
73.) Al.Lapedatu (ministru de stat) , despre doleanțele maghiare , Senat , 2 mart.'34.....	86
74.) Județele secuiești = județe secuizate, desromânizate ,3 mart.'34.....	86
75) Șandor Iosef (P.M) - reacție la <i>legea administrativă</i> , Senat , 8 mart '34.....	86
76.) Legea conversiunii datoriilor rurale și urbane , 2-3 apr.'34.....	86
1.a) Leon Scridon / 2 apr.'34.....	86
▫ Legile conversiunii.....	86
▫ Creditorii străini.....	86
▫ Băncile românești din Ardeal.....	87
▫ PNȚ nu sprijină creditul român.....	87
▫ PNL nu sprijină creditul agricol.....	87
1.b) Ioșif Willer(P.Maghiar).....	88
▫ P.Maghiar = p.imparțial.....	88
▫ Conversiunea.....	88

A.Cronologia :evenimente principale ale istoriei maghiarilor

(BCS, mss 31145)

Prelucrare **Avram P.Todor** (prof.univ., dir. adj.Biblioteca Academiei Române)

după Homan Balint es Szekfu **Gyula Magyar Tortenet** , Budapest , 1939 ;

Ferenc Eckhart , **Introduction a l'histoire hongroise** , Paris , 1928)

[LD:conspect selectiv ptr a cunoaște anume date din istoria lor ,eu neavând acces la limba și istoria maghiară Atenție! nu am cratime pentru anume litere]

-cca 3000 ani înainte de Chr.:

pe cursul mijlociu al Volgăi, străbunii altaici (comunitate turco-mongolă)

-cca 2000 î.Chr :Pe Volga mijlocie ,**străbunii fino-ungri**ci (finn-mansi)

În Altai, străbunii turci

-cca 1500 î.Chr:La est de Volga mijlocie, străbunii finn-mansi ;

în vestul Siberiei , străbunii ogur-turci

-cca 1000 î Chr:Ramura estică finn-mansi ,**strămaghiari**,Siberia de nord-vest

-cca 500 î.Chr.Apariția onogurilor de Vest ,negustori de blănuri.

-cca 200 î.Chr-100 după, Formarea poporului maghiar

din amestecul mansi-eri (magyeri) + **onoguri** .Stăpânirea hunilor .

-100-453 :**Maghiarii sub stăpânirea hunilor** , așezați în Europa.Moartea lui Atila.

-465:**Așezarea în regiunea Caucaz -Cuban- Don.**

Domnia fiului lui Atila, Dengizik.Influență culturală pesană și alană

-465-545 :**Maghiarii**, împreună cu popoare bulgare ,**sub stăpânirea urmașilor lui Irnik** (dinastia Dsula sau Gyula)

-528:Luptă fratricidă (hunor și magor)

-545-558.Amestec cu **sabirii**

-558-568 Sub stăpânire **avară** .568:primirea alfabetului cuneiform turc.

-568-615-sub dominație **turcă** .

-615-679:Domnia onogur-bulgară(dinastia Dsula) **Convertire la creștinism** .

-679:Bulgarii trec în Peninsula Balcanică

-680-890:sub stăpânirea **khazară** .Legături cu khazarii ,Bizanțul, arabii.

-839:expediție la Dunărea de Jos

862:prima expediție de jaf ,răsăritul Franței

-cca 890:principele Arpad

Atacul **pecenegilor**.Alianța celor 7 triburi maghiare într-un **Principat ereditar Principele Arpad** .Întrebuințarea paralelă a l. turce și maghiare .

892:Alianța lui **Arpad cu regele franc Arnulf. Expediție în Moravia**

894:Expediție în Panonia .Alianță între Arpad și Leon Înțeleptul .

895:Război cu bulgarii .Atacul pecenegilor

895.Ocuparea Panoniei din regiunea Tisei

899:Expediție în Lombardia. Moartea regelui Arnulf.

900-906 :Întoarcerea din Lombardia ;reocuparea Panoniei ;expediții în Bavaria, Saxonia ; alianță permanentă cu **regele italian Berengar** .

907: moartea lui Arpad.

-907-945 .Principele Solt

908:expediții în Turingia și Saxonia.

909:Pe pământ franc și german

917:Jefuirea orașului Basel .Pace și alianță cu regele italian Hugo .

918.Arderea Brenei ;

919 :devastarea provinciilor saxone ale regelui Henrik

921: incursiune până în Italia de sud (ajutând pe Berengar)

924.Devastarea Paviei ; moartea lui Berengar . Incursiuni pe terit.german.

Pace pe 9 ani cu Henrik Păsărarul

926:Trecerea prin Lombardia, până la Roma.

927:Expediție în Bulgaria

934:Incursiune până în Bizanț

943:Incursiune în Thracia ;pace pe 5 ani cu Bizanțul ;incursiune contra arabilor (Spania)

-948-950 .Expediție în Grecia.Vizită în Bizanț.**Încreștinarea lui Bulcsu și Gyula** ,alianță Const. Porfirogenitul .Decăderea prestigiului principilor.Influențe culturale germane și italiene .Cunoașterea sistemului de guvernare franco-german ,administrație după același model.

-951-954:Bulcsu (în alianță cu diverși) expediții în Italia , Burgundia, Belgia

-955:trecere masivă la creștinism (armată).Creștinarea lui Gyula (Mureș inferior)

969:nașterea lui Bajk (Voicu) , devenit Sfântul Ștefan

975:creștinarea familiei principelui

996:Căsătoria **moștenitorului tronului Ștefan**, cu principesa bavareză Gisella

-997-1038:Regele Sf.Ștefan

997:Ascherik la papa Silvestru II- aducerea Coroanei

25 dec.1000:Încoronarea Sfântului Ștefan .

1001:întemeierea mitropoliei de Esztergom, urmată de altele(inclusiv în Bihor și Ardeal)

-1030: biruința lui Ștefan ...ocuparea Vienei

-1038-1041: Regele Petru

-1041-1044 :regele Aba Samuel de Maroșvar
-1044-1046 : a doua domnie a lui Petru
-1047-1060 :Andrei I .Cu împărțirea țării între Andrei și principele Bela
1054-'55 Incursiune maghiară în Carinthia , Austria și Bavaria.
1058.Pace cu grecii

-1077-1095 :Regele Sf.Ladislau

1083:proclamarea ca sfânt a Sf.Ștefan
.....1089:Ocuparea Slavoniei
.....1090:desăvârșirea organizării comitatelor și de granițe:

Banatul slavon ;voievodatul ardelean

1091:Întinderea domniei asupra **Croației** , având ca principe pe Almos.

Gesta Ungarorum :ideea de "rege pios";construcții de catedrale și mănăstiri Zidirea catedralelor de la Oradea și Alba Iulia.

1094:Expediție în Polonia , asediul Cracoviei .

-1095-1116 Regele Coloman

1096: Cruciați în trecere prin Ungaria Alianță Coloman -papa Urban II
1102:**Luarea în posesie a Croației** .Coloman încoronat rege .
1105 :Coloman supune orașele și insulele dalmatine
1115-'16:Război cu Veneția .Moartea lui Coloman

-1116-1131:Regele Ștefan II

1118: Orașele dalmatine în posesia Veneției
1123:Expediție în Rusia
1124-'25:război cu Veneția
1127-1130:război cu grecii ;înaintare până la Sofia ;înfrângere la Orșova ;

-1131-1141:Regele Bela II Orbul

1131:Dieta de la Arad
1136:Cucerirea **Splitului** și a țărmului dalmatin .
Cucerirea Bosniei , fiul său ,Ladislau , principe de Bosnia .

-1142-1162:Regele Geza II

**1141:primele documente de donații regale ptr proprietari mireni .
Imigrări de sași din Renania și Flandra ,de franci de la Mosella , de flamanzi și
valoni ,în Ardeal și Zips(Szebes)**

-1162:regele Ștefan III:

-1163:contraregele Ștefan IV

-1166:Incursiune greco-cumano-valahă prin strămtorile Bran și Bârgău . Prima atestare documentară a Românilor(vlahilor)

-1205-1235.Regele Andrei II

(în toată perioada, în conflict cu fiul său, Bela)

1211 :**Chemarea ordinului german în Țara Bârsei și Cumania**

1224:Asigurarea privilegiilor sașilor din Ardeal

1227-1228 :Acțiunea de convertire a mitropolitului Robert și a dominicanilor **printre
cumanii** .Convertirea șefului cuman Barc **Bela supune pe cumanii din Muntenia** .

1230:Expediția bulgară a lui Bela , **întemeierea Banatului Severin**

-1235-1270:Regele Bela IV -"regele Cumaniei"

...1237:**Batu în Europa** , înfrângerea maghiarilor -bașchiri și a bulgarilor de la Volga.

...1239:Înfrângerea **regelui cuman Kotony** , admiterea lui în Ungaria...

...1241-1242.Arderea Kievului.Tătarii la granița Ungariei ...Solii lui Batu **Batu la Bela** ...

Uciderea lui Kotony, cumanii părăsesc țara ...Pustiirea :Cetatea de Baltă ... Sibiu ...

Alba Iulia ...Arad Bistrița Cluj Oradea

Hanul Seiban ia titlu de rege al Ungariei :stăpânirea tătară la est de Dunăre

Moartea marelui han Ogotai ....Bela la Zagreb **Retragerea tătarilor** ...Ciocniri cu
austriezii ...Război cu venețienii ...Refacerea țării :clădirea de cetăți .Întemeieri de

orașe .Capitala la Buda .Emigrări de slovaci, poloneji, ruși .Pe malurile Tisei, cumani și jasi.

În Ardeal sunt pomeniți români și cumano-peceneji ; în orașele dunărene, evrei

...1254:război cu austriecii ...pacea cu Ottocar...Austria revine regelui ceh , Stiria a celui maghiar.

1255:Banul de Macso și principile Bosniei (Rotislav) cuceresc Bulgaria de nord.

Bela-rege al Bulgariei

1258.Regele rus al Haliciului (Daniel) ,cu sprijinul lui Bela , atacă tătarii .Înfrânți.

1261.Ciocniri cu Ottocar al Austriei ...Pacea de la Viena ...pierdere Stiria ...

1264-'67:Ciocniri între Bela și Ștefan ("slavonul")...expediția lui Ștefan în Bulgaria

1268:Supunerea domnului sârb, Uroș

1270:Expediții în Austria și Stiria

1270-1272:Regele Ștefan V

-1272-1290:Regele Ladislau IV

Mizerie și sărăcie mare ...Tendințe de separatism ale nobililor ...stăpâniri regionale oligarhice ...scăderea prestigiului regal...reînvierea păgânismului (influență cumână) schimbarea a 17 guverne...ciocniri cu austriecii(Ottocar) ...

1275:*Istoria hunilor și Gesta Hungarorum* a lui Simon de Keza .

1276-'78:încercuirea Vienei, în alianță cu Rudolf de Habsburg ...moartea lui Ottocar

Austria ajunge în mâinile Habsburgilor

1285:incursiune tătară ...până în comitatul Heves și Ardealul de nord ...

1286:Lupta lui Ladislau IV cu biserica (merge la Buda cu tătari și cumani)

1287-'90:Ladislau încheie alianță cu hanul tătarilor,Nogai .Excomunicarea lui Ladislau..

"Pocăirea" lui Ladislau și reexcomunicarea...asasinarea lui Ladislau de către cumani

-1290-1301:Regele Andrei III

1290-'92:împăratul **Rudolf al Austriei dăruiește Ungaria fiului său .**

Papa Nicolae IV consideră Ungaria ca aparținând Scaunului papal

Regina Neapolului (Maria) transferă pretențiile la tronul Ungariei, lui Carol Martell...

1293:Andrei prozonier...**Carol Martell-rege al Ungariei**

Paul Subich capătă feud ereditar (de la Andrei, apoi de la Carol) Banatul croato-dalmat

1295.Moartea reginei Fennena ...regina -mamă Tomasina ,**guvernator al**

Transdanubiei ,Slavoniei, Croației, Dalmației Moartea lui Carol Martel

Carol Robert ,pretendent la tron.**Andrei se căsătorește cu Agnes de Habsburg .**

1296-'98:Andrei III reia recuperările , în alianță cu Albert de Habsburg

1301:Moartea lui Andrei III.**Stingerea Casei Arpad**

[LD:21 oct.2007:Din păcate atât are Cronologia întocmită de Todor Avram Restul se va fi răstăcit în distrugerile succesive de arhive.

Știu că-mi pierd vremea cu atari recursuri istorice.Dar vreau să cunosc cât de cât pe ce se bazează pretențiile istorice ale "**Ungariei milenare**" , și fixarea lor în **mentalul colectiv maghiar**.Deocamdată , constat un lucru : absența unor reconstituiri istorice similare , la români ."Tera deserta" , sau indolență ?A istoricilor sau al mentalului colectiv românesc? În general, sau a mea ?]

Tot printre manuscrisele lui Avram P.Todor , exista și un mss nepublicat (nr.17.780) , rămas în corectură ,pe marginea unor art.apărute în "**Preocupări literare**" ,nr 2 / IV,1939 și 11 / V 1940 ,intitulate "**Romancierul maghiar N.Josika și românii**" , cu date f. interesante despre români .

▣Jubileul Ungariei Milenare

(Arhiva ISISP, Fond XV, dosar 451, vol II)

-Harta Ungariei mutilate (1038-1938)

-Punct de reper, ultimul an de domnie a regelui Ștefan cel Sfânt

Pe hartă, localități transilvane (f.307)

-Cărți poștale cu harta "Ungariei mutilate"

trimise pe adrese speciial tipărite , cu fotografia destinaturului , cu citate din opiniile lor , în favoarea sloganului "**dreptate ptr Ungaria**" :lord Robert Cecil ,Lloyd George ,William Edgar Borah, Mussolini (f.309-316)

-Hărți , planșe, statistici

cu justificarea și argumentarea acestei dreptăți (f.318-363)

1.) Geza Kiss, Ideologia și tendințele minorității maghiare , 13 mai'23

(Conferința la ISR)(p. 227-238)

-Minoritatea etnică își poate găsi locul în concepția partidului politic ?

Îngă care categorie de partide ?sau este un partid sui-generis ?

În ce constă ideologia și tendința politică a partidului maghiar ?

Stabilirea esenței partidului politic i-a fost ușurată de definiția lui Gusti,și nu mai are nimic de adăugat. (o citează).Mai grea este stabilirea clasificării.

El opta pentru : conservator / progresiv; reacționar / radical ;

Kiss /'23

▣ Considerații istorice.

Minoritatea maghiară de azi a României , a fost națiune majoritară a Statului ungar.

Ea s-a transformat în minoritate, după prăbușirea monarhiei austro-ungare.

Chestiunea minorităților în Ungaria, trebuie raportată la Constituția maghiară din 1867.

/ Evenimentele din 1848-'49, s-au încheiat cu înfrângerea țării.

Absolutismul austriac și-a exercitat dominația , sugrumând cu totul libertatea naționalităților, pînă la realizarea așa numitului "pact"

[dualismul austro-ungar] și consacrarea în art. XII a Constituției din 1867 prin care (în afara politicii externe, a războiului și a finanțelor - de interes comun -)

era lăsată sub autoritatea proprie a jurisdicției și guvernării Ungariei.

/ "Chestiunea minorităților" a fost reglementată de înțeleptul creator al "pactului" , Francisc Deak,

prin Legea naționalităților (1868, art.XLIV)

/ Principiul fundamental al acestei legi este că toți cetățenii Ungariei, fără deosebire , alcătuiesc națiunea unitară maghiară , și în același timp, a precizat acele dispoziții cari stabileau drepturile celor care nu aparțineau naționalității maghiare, cu deosebire în materie de folosirea limbii.

Kiss / '23

Drepturile naționalităților în Ungaria.

/ Organe administrative cu jurisdicție proprie : comitatele (județele) și orașele cu drept de autonomie administrativă, aveau să redacteze procesele verbale (în comisiile alese) în toate acele limbi pe care le cer o cincime din membrii cu drept de vot.Acele limbi puteau fi folosite în adresele către guvern,în corespondența dintre autorități iar funcționarii care nu cunoșteau maghiara, aveau voie să folosească limba "proceselor verbale " .

/Comuna își alegea singură limba de administrație, dar o cincime din cei cu drept de vot , puteau cere și folosirea altei limbi la întocmirea proceselor- verbale.

/ Fiecare cetățean avea dreptul de a adresa petiții în limba maternă.

/Limba maternă putea fi folosită în ședințele comunale și ale bisericii (care își alegeau singure limba)

/ Ministerul de Instrucție publică, era dator să poarte grija ca cetățenii de orice naționalitate ,care trăiau în masse compacte mai mari [?] ,

să se poată cultiva în limba lor maternă, **pînă unde începeau studiile academice superioare.**

În școlile primare, **instrucția în limba maternă.**

În școlile medii **catedre pentru fiecare limbă.**

În Universități **catedre pentru limbile vorbite în țară.**

Kiss / '23

"Nu pot să-mi înăbuș declarația că a fost **o greșală fatală ,**

tocmai din punct de vedere maghiar, **realizarea înțelegerii tacite** ce s-a făcut așa zicînd pe neobservate ,

și **care a unit în chip uimitor** toate partidele politice maghiare ,

care dealtfel se războiau pînă la cuțite între olaltă - **de a nu aplica legea citată.**(p. 231)

Kiss /'23

▣ Partidele politice maghiare în Austro-Ungaria.

/ De la 1867 încoace , formarea partidelor politice în Ungaria au avut ca baze hotărâtoare modul cum ele înțelegeau executarea legăturii de drept public cu Austria.

"Dar ori cu câtă înverșunare se combăteau unele pe altele așa numitele partide de la '67 și patruzeci-și -optiste ,

nu era între ele nici un fel de deosebire asupra concepției că Ungaria trebuie considerată ca un Stat național ,

care exclude tocmai prin această caracteristică executarea drepturilor cuprinse în legea pentru naționalități ,

sau le îngrădește cel puțin între granițe foarte strâmte.Și drept consecință,firește,

hotărârea că aplicarea legii trebuie lăsată în părăsire.

Nici căutînd cu tot dinandinsul , n-ar fi putut găsi

un mod mai nenorocit de soluționare "(p. 231)

Kiss / '23

▣ Ideologia statului "național".

Ideologia lor era o reproducere a principiului filozofic de stat,

al "Statului național" care pe vremea aceea predomina totul.

/ " Această doctrină , pe care au propovăduit-o cei dintîi cultivatori ai filozofiei de stat , între care prof. Victor Concha (care trebuie considerat întemeietorul adevărat al științei

politice moderne în Ungaria) ,

învață că , deși oamenii sunt la fel din p.d.v anatomic și al funcțiilor vitale fiziologice, totuș posedă însușiri de tot deosebite , care îi leagă laolaltă pe cei cari au aceste particularități, deosebindu-i de alte grupe de oameni.

/ "Chiar natura-mamă a creat asemenea deosebiri,

prin trăsăturile diferitelor rase.Înlăuntrul raselor se arată apoi acele însușiri comune mai intime,

la care trăsăturile feței joacă un rol mai puțin important , pentru că ele se exteriorizează prin manifestări spirituale

și morale și sunt exprimate mai ales , printr-o sensibilitate asemănătoare , prin același mod de a cugeta, prin concepții

și tradiții comune, în genere vorbind prin felul de valorificare al bunurilor morale,

iar în afară ajung să-și aibă expresia în limba comună.

/ " Acestea leagă laolaltă pe toți cîți le posedă ,

ca membri ai unei națiuni și în ele zace vis-agens al formării de state.

Natura -mamă a sădit în toate grupările legate prin astfel de proprietăți comune , dorința neștersă ca să-și valorifice propria individualitate prin alcătuirea unui stat deosebit,

și astfel chemarea asemănătoare a statelor din p.d.v. omenesc , de a reîmplini și de a realiza în mod coresponzător

geniul propriu național."

/" Iar națiunile , care posedă forța morală și materială de a-și îndeplini chemarea generală umană

potrivit propriilor concepții deosebite, acelea vor putea alcătui un Stat propriu , pe care-l vor menține pînă vor avea și puterea de care v-am amintit.

Nu fiecare grupare națională e în stare , așa dar, de a crea un Stat."(p. 231)

Kiss / '23

▣ Statul poliglot -minorități etnice, în Ungaria.

/ În același stat , însă, pot trăi mai multe feluri de grupări naționale.

Atunci doctrina vorbește de state poliglote , față de statul curat național.

Dar... una dintre ele trebuie să se reliefeze spre a da Statului caracterul său național, spre a-i imprima pecetea individualității sale.

Acest principiu pune în discuție problema minorităților etnice.

- ce și cît pretinde de la stat caracteristica problematică națională ?

- ce drepturi pot fi asigurate așa- numitelor minorități etnice ?

- unde este limita pînă la care pot merge așa -numitele

drepturi minoritare ?

/"În viața politică a Ungariei a ajuns foarte repede să predomină ,

prin consens tacit, concepția că aplicarea legii de naționalități din 1868

este **în conflict** cu caracterul de stat național ,

cum considerau toate partidele politice maghiare.
Ungaria , adoptând curentul de idei predominant.Și această ideologie nu s-a schimbat.
Toate protestările timide care s-au manifestat sporadic pînă la războiul mondial ,
au avut însemnătate neglijabilă
și nici n-au pornit de la partidele politice ca atare, ci în răstimpuri foarte distanțate -
de la unul din membrii izolați ai lor ."(p. 232)
Kiss /'23

▣ 1918. Minoritatea maghiară în România.

/ A venit apoi pierderea războiului.
Gruparea care a încercat , sub conducerea lui Oscar Laszi ,
să lanseze cunoscuta nouă ideologie, putem spune că era mică.
/" A urmat ,apoi Alba Iulia !
Ea reprezintă în anumite privințe și în chip ceva mai larg,
punctul de vedere al legii de naționalități din 1868.
/ A urmat apoi preluarea puterii de Stat [de către România]
și prin aceasta ungerimea din Ardeal și Banat a devenit "minoritate" .
/ La urmă, pacea de la Trianon."Nimeni n-a așteptat și nici n-a putut să aștepte,
ca vechile legături sufletești ale ungerimii din Ardeal și Banat să fie rupte deodată.
Iar sufletele purtau rădăcinile vechii ideologii , ale cărei principii
fundamentale se întorceau acum tocmai împotriva celor cari, mai înainte, pusese ră
jurămînt pe ele. [...]
Formarea noii ideologii [...] n-a putut să-și înceapă dezvoltarea decît după ce trecuse
prima amețelă și începuse să se împrăștie și ceața care împăianjenea vederea și
exclusea cunoașterea situației reale.
Astfel se explică de ce majoritatea așa-numitei minorități maghiare ,
păstră la început și un timp anumit rezistența pasivă. "(p. 232)
Kiss /'23

▣ Partide politice maghiare în România .

/ "Partidul național democrat maghiaro-săcuesc" (Béla Maurer),
n-a putut prinde rădăcini, deși "timpul i-a dat dreptate în foarte multe
privințe " (îndemnul la depunerea jurămîntului de către funcționari,
școlile etc.)
/ Partidul Popular Ardelean (Huedin) cu următorul program :
1.Autonomie națională pentru maghiari .
Adunare națională maghiară la Cluj.
2.Folosirea limbii maghiare în administrație, justiție .
3.Căile ferate din Ardeal , luate în stăpînirea celor trei națiuni.
4.Școli maghiare autonome, fără întreținerea lor de stat.
5.Menținerea ordinii, în competența maghiarilor autonomi.
Desființarea serviciului de siguranță.
/ Partidul Național Maghiar .Înființat pentru a "contrabalansa" Partidul Popular.
Programul era foarte asemănător cu al P.P.
Elementele conducătoare ale partidului aparțineau marilor proprietari,
intelectuali cu tendințe clericale, funcționari care nu depuseseră jurămîntul.
Kiss / '23

▣ Partidul Național Maghiar (1922), din fuzionarea celor două partide.

Programul său nu este terminat nici pînă azi .
Punctul principal, va fi, probabil, "autonomia".
Toate semnele arată că conducerea partidului a încăput definitiv
pe mîna acelor pe cari - întrebuițînd o expresie moderată -
trebuie să-i numim ultraconservatori.
/ " Pentru a putea judeca poziția acestui partid în legătură cu totalitatea maghiarimii,
aici trebuie să mai amintim că în cercurile maghiare găsim ,pe de o parte, un număr
foarte important de socialiști,
pe de altă parte, un alt număr tot așa de important de intelectuali burghezi cu concepții
democratice și progresiste."
/" Dar aceștia au stat pînă acum și stau și astăzi departe de frămîntările maghiarilor,
avînd tocmai convingerea că reacționarii au ajuns să aibă conducerea."(p.233)

Kiss /'23

▣Tendințele minorității maghiare

/ Nu poate fi vorba ,deci, de așezarea temeinică și clarificată a ideologiei și tendințelor minorității maghiare.

Este firesc să existe oscilații și tendințe,dar sunt în diminuare.

Dacă se ia în vedere maghiarimea însăși,
se pot stabili câteva generalități:

"1.Ele consideră noua formație[de stat ? de partid?]ca fapt împlinit .

2. Doresc să ia parte activă la viața politică a României și anume conduse de directive izvorâte din sînul lor și nu venite din afară, împotriva cărora majoritatea covârșitoare a și luat o atitudine hotărâtă.

3.Tendința lor culminează chiar de azi, [13 mai '22 ?]

în virtutea acelor drepturi pe care cred că

punctele de la Alba Iulia [la care ungerii nu au participat !] și

pacea de la Trianon [pe care Ungaria nu o ratificase !]

le asigură în favoarea lor.

Kiss /'23

În jurul acestor puncte , ca factori de bază, se poate destinge așa zicînd o cristalizare a unei unități , cu toate oscilațiile mari și explicabile încă și azi.

Dar cum se va dezvolta în cadrul intern al acelor puncte ideologia ,

este tot în stadiul <im Zeichen des Werdens > [în stadiul devenirii]

și poate va rămîne mult timp în stadiul acesta ." (p. 234)

Kiss / '23

▣ Partide de naționalități.

Dacă se pornește de la definirea partidelor dată de Gusti, se poate afirma că și minoritatea maghiară își găsește locul în acest complex, ca partid de naționalități.

Acest gen de partid, nu se găsește în statele naționale absolut unitare.

/ Particularitatea acestor partide constă în faptul că ele amintesc doar

ca decor superficial problemele care preocupă celelalte partide,

trecînd cu indiferență peste ele, punînd accentul asupra propriei lor individualități naționale.

Pîna unde poate ajunge această justificată această tendință ?

Kiss / '23

/ Recunoaște că nu are pregătirea necesară pentru a aprofunda problema.

Dar constată că , dintre curentele moderne ale filozofiei de stat,

doctrina Statului național , pare a domina teoretic și real viața de stat.

Menținerea și apărarea acestui stat, poate fi asigurată prin reliefaarea caracterului său național . (p. 235)

/ Minoritatea maghiară se recrutează din ținuturile desprinse din teritoriul Ungariei, după pacea de la Trianon.

Creșterea unor noi rădăcini, necesită timp îndelungat.

"Dacă noul stat își dă silința și poate realiza pe acest teren faptul de

a oferi mai mult decît ar putea oferi în realitate < statul mamă > ,

în noile împrejurări modificate ,

atunci putem spune cu cel mai mare temeii :

chestiunea minorităților acelu stat este pe deplin rezolvată." (p. 236)

Kiss /'23

Apropierea interetnică.

Evenimentele care au zdruncinat sentimentalitatea minorității etnice , smulse de la țara mamă,

o îndeamnă la oscilații care găsesc un răsunset puternic în țara mamă.

Statul succesori se apără împotriva lor cu armele puterii , încercînd să le previe.

Criza se prelungește.Rana supurează, vindecarea întîrzie.

Ce- i de făcut ? Nimic altceva decît a începe apropierea!

- Minorității îi incumbă sarcina de a oferi puterii de stat, încrederea.

- Puterea de stat de a se îngriji (economic și cultural) de minorități.

"Acestea nu le putem aștepta decît numai de la elementele progresive și într-adevăr

democratice ale ungerilor [...] mai curînd sau mai tîrziu , va înceta rolul conducător al elementelor reacționare [...]

Dar guvernul emanat din orice partid, care va deține puterea executivă în România , nu va putea asigura țării situația care i se cade în concertul țărilor mondiale , decît numai dacă va ști să-și atașeze minoritatea etnică maghiară și celelalte minorități , prin garantarea așezării lor economice și culturale, și anume nu prin metode rigide , ci prin legături morale mult mai puternice și indistructibile." (p.237)

Geza Kiss / 1923

2.)"Problema minorităților" în foruri internaționale.

(BCS, fond St.G., Ermil Pangrati) [Documentar LD]

a) b) c) d) e) , 1918-1928

a)Calendar

(BCS, Fd,Saint Georges, pch.XLIX, ds.4)

-16 mart.'18 - faimoasele puncte ale lui Wilson

7 oct.'18 - Austro-Ungaria cere lui Wilson pace separată.

15 oct.'18- Carol IV , Consiliul de Coroană

17 oct.'18-Manifestul către popoare (urmat de tratative cu minorități)

-28 oct./ 3 nov.'18 - Revoluția

4 nov.'18 - parlamentul de la Budapesta detronează pe Carol de Habsburg, instituind guv. contelui Korolyi.

-1 dec.'18. Proclamarea Unirii ,adunarea de la Alba Iulia.

Au cerut-o 3.877.000 (70 %) , din 5.547.000 de locuitori ai Ardealului.

27 dec.'18 - Decretul regal declară și afirmă stăpînirea românească în Transilvania .

(Raportul, semnat de I.ICBrătianu)

Minoritatea maghiară, a adoptat o atitudine pasivă, neparticipînd la viața statului.

O mică parte a participat la alegerile din 1919.

-4 iunie1920.Tratatul de la Trianon

ratificat de parlamentul român (Senat, 17 aug; Camera, 26 aug.1920) ;

-21 sept.1920,Decretul Regal de unire

Decretul regal 3702 /1920 pentru unirea Transilvaniei cu România.

(M.O. 136, 21 sept. 1920.)

26 iul.'21- Ratificarea tratatului de la Trianon de Parlamentul de la

Budapesta.Abia de atunci minoritatea maghiară a socotit tratatul

obligator și pentru ea. De atunci datează și începutul organizării

politice a ungerilor din Transilvania .

-28 dec.'22 -întemeierea P.N.Maghiar.

-----

b)Diferendul cu optanții unguri .

(Studiu documentar , sept.1927)

(Arh.Ist.Centr., fond MPN, dosar nr.5)

-17 sept.'27, a 47-a sesiune a Soc.Națiunilor

/ Chestiunea "optanților unguri" , nu este în realitate decît un aspect caracteristic al ofensivei pe care Ungaria a întreprins-o violent contra României și altor vecini ai săi, cu scopul de a tulbura ordinea social-politică.

A fost adusă pe tapet ,la Societatea Națiunilor ,cu ocazia reformei agrare române.

/ România hotărîse exproprierea , încă înainte de război.După război, după tratatele de pace, România a dorit să extindă reforma și asupra Transilvaniei ,dînd țăranilor pamînt

(indiferent de naționalitate). Mulți țărani maghiari au primit loturi.

/ Ungaria s-a erijat în apărătoarea marilor proprietari maghiari, vrînd să compromită România la Soc.Naț. (f.1)

/Toate proprietățile mari din România (fără nici o distincție etnică) , inclusiv cele ale Coroanei, spitalelor, institutelor de binefacere, datînd de multe secole, au fost supuse la reformă - o adevărată revoluție pacifică, indispensabilă, pentru a feri țara de bolșevizare (ravagiile anarhiei se manifestau la toate granițele României).

/ Toată lumea a înțeles aceasta, exceptînd marii proprietari unguri, așa-zisii "optanți" care s-au ridicat cu pretențiile lor la Soc.Naț. încă din 1923, apoi la Tribunalul arbitral mixt (Paris), pretextînd că este o "lichidare a foștilor inamici " , cerînd judecarea de către un tribunal restrîns, privat.

Lichidarea ar fi însemnat confiscarea , ceea ce nu s-a întîmplat; reforma românească propunînd exproprierea cu despăgubire. (f. 2)

România nu poate admite ca marea sa reformă socială să fie supusă judecării unui tribunal de drept privat.

-17 sept.'27 - la a 47-a sesiune a Consiliului Soc.Naț. ,s-a analizat diferendul româno-maghiar .Procesul -verbal cuprinde expunerea tuturor p.d.v.

Titulescu explică conținutul și sensul reformei agrare ; faptul că România este stat suveran și actele sale nu pot fi judecate de un tribunal : "Pentru Ungaria [...] este o problemă bancară, pentru România ,[...] o problemă de ordine socială și politică ." reclamațiile Ungariei , argumentele ei, sunt contrare Tratatului de la Trianon (Titulescu a demontat punct cu punct , pretențiile ungare) (p.37- 60)

Paul Boncour (Franța) : a ascultat cu atenție pledoaria contelui Apponyi (prima ședință) , apoi a lui Titulescu (șed. a doua), și-și dă adeziunea față de p.d.v. exprimat de "Comitetul de trei "al L.N.: problema este de suveranitate românească.

Stresemann (Germania) : de acord cu sugestia Comitetului de trei, dar pledoaria lui Apponyi l-a impresionat profund, încît ar trebui acceptat arbitrajul Curții de la Haga.

Austen Chamberlain (Anglia) : să fie deferit tribunalului de la Haga.(p. 60-68)

Apponyi (Ungaria) , Titulescu, Chamberlain , continuă polemica.(p. 89- 123)

-----

c) Voicu Nițescu (PNT)

(DAD,MO.16/ ' 30 , șed. 17 dec.'29 , p. 368)

/Sub regimul maghiar, chestiunile agrare erau aplicate diferit pentru români.

Prin legile de colonizare ale lui Darany, și prin politica lui agrară, pe moșiile marilor proprietari din Ardeal , au fost împrăștiți unguri, în mijlocul masselor de români compacte, românii fiind siliți să emigreze în America.Astfel se explică de ce, în 1918, minoritarii din Banat și Ardeal , dispuneau de 11.283.818 jugăre cadastrale, iar românii (majoritari) doar 3.598.669 jugăre cadastrale.

-----

d.)Congresul minorităților etnice,Geneva, ? sept. '28

("Dimineața", 9 sept. '28)

/ A IV -a sesiune a congresului a luat sfîrșit. Grupurile minoritare din România au fost reprezentate prin : Bransch și Csaky (germani) , E. de Jakabffy, baron Andor Ambrossy și dr.Ștefan Sulyok(unguri) , dr.Kramer (evreu) Krakalia (ucrainean) , dr.Techeff și prof. Miticoff (bulgari, Dobrogea de sud) .

Congresul a criticat slaba activitate a Soc.naț. privind minoritățile, decepția.

▣ Rezoluția -oglindea aceste critici și decepții.

▣ Declarația conducătorilor minorităților din România.

(vezi pe larg la Statutul minorităților)

-----

e)"Ujsag" ,"Neue Free Presse" , 20 dec.1925 .

(BCS, Colecții speciale, MAfS, Direcția presei, fd.Kogălniceanu, pch.LXXI, d.15, f. 228)

/ Presa maghiară : După preluarea Transilvaniei de România, prof.maghiari au refuzat depunerea jurămîntului . Guv. Maghiar a înființat Universitatea de la Seghedin, ca pe o continuare a celei din Cluj.Prof. n-au putut aduce nici o carte , deoarece autorit. rom. nu au îngăduit. Biblioteca universit. Are acum 120.000 volume.Apel pentru strîngere de cărți ; în legătură cu Legea învîțămîntului particular (dec.'25) : dovadă a politicii de "desnaționalizare" promovate de guvernul român.

/ Presa austriacă : relatează serbarea "ebrediștilor unguri " ,organizație care are ca însemn "focos-ul " (veche sabie maghiară), sfințire de drapel etc. etc. care își propune să conducă muncitorimea maghiară în patria Ungară"întregită" .

3.b) O.Goga,Naționmalism dezrobitor ,
1923.Conferință la Universitatea din Cluj

-Alma Mater de la Budapesta

...Peste 20 de ani de când fusese și el student la Budapesta ,unde s-a cheltuit inerețea înfrigurată a generației sale de universitari ardeleni .

Un tablou întunecat și mișcător : "tăcerea noastră dinaintea furtunii"

"În această perioadă, o concepție de stat nenorocită, purtând în ea germele morții, a făcut să ne zbatem sub zvârcolirile ei cele din urmă, cele mai îndărătnice și mai violente .

[...] E un aspect posomorât de ansamblu ,capitol de strangulare a unui popor.

Pagina cea mai tristă însă care ne urmărește și azi ,ca o boalădeadolescență ,e închisoarea intelectuală în care am trăit noi , lupta surdă și desnădăjduită ce-am dat pentru a ne crea un acord între sufletul moștenit și percepțiile civilizației care venea să ne înstrăineze ...Alma Mater de la Budapesta ...Sub zidurile ei reci și sure ,patru ani de zile s-a plimbat revolta mea .[...]Trei sute de studenți români smulși din umbra satelor ardelenesti , aruncați pradă molohului , acolo, în metropola dușmană.

E o poveste umilă, amară,și plină de înțeles .[...] Un angrenaj savant, o vastă șurubărie era angajată la distrugerea noastră.Pedagogia opresorului avea la bază ideea de a ne face ienicerii culturii maghiare." (p. 230-231) .

Octavian Goga ,Naționmalism dezrobitor.Permanența ideii naționale,
Editura Albatros,București,1998.

Octavian Goga ,Naționmalism dezrobitor.Permanența ideii naționale,
Editura Albatros,București,1998.

Studiu introductiv ,îngrijire ,note ,Constantin Schifirneț

B.)1923.Conferință la Universitatea din Cluj

-Alma Mater de la Budapesta

...Peste 20 de ani de când fusese și el student la Budapesta ,unde s-a cheltuit inerețea înfrigurată a generației sale de universitari ardeleni .

Un tablou întunecat și mișcător : "tăcerea noastră dinaintea furtunii"

"În această perioadă, o concepție de stat nenorocită, purtând în ea germele morții, a făcut să ne zbatem sub zvârcolirile ei cele din urmă, cele mai îndărătnice și mai violente .

[...] E un aspect posomorât de ansamblu ,capitol de strangulare a unui popor.

Pagina cea mai tristă însă care ne urmărește și azi ,ca o boalădeadolescență ,e închisoarea intelectuală în care am trăit noi , lupta surdă și desnădăjduită ce-am dat pentru a ne crea un acord între sufletul moștenit și percepțiile civilizației care venea să ne înstrăineze ...Alma Mater de la Budapesta ...Sub zidurile ei reci și sure ,patru ani de zile s-a plimbat revolta mea .[...]Trei sute de studenți români smulși din umbra satelor ardelenesti , aruncați pradă molohului , acolo, în metropola dușmană.

E o poveste umilă, amară,și plină de înțeles .[...] Un angrenaj savant, o vastă șurubărie era angajată la distrugerea noastră.Pedagogia opresorului avea la bază ideea de a ne face ienicerii culturii maghiare." (p. 230-231) .

E)1927.Granițele

Din vol."Mustul care fierbe" (p. 272-277)

/Granițele istorice lăuntrice

...Un bătrân cărturar ardelean îi vorbea despre granițele care dor și care ,tăiate în exterior ,încă țin sufletul românesc în cleștele "granițelor interioare"

Îi spunea:<Uită-te la noi : în Principatele Dunărene granițele de odinioară însemnau otrava turco-grecescă, în Bucovina zodia nemților, peste Prut zăpăceala moscovită, aici [în Ardeal] miasme ungurești.Bietul trup ciungărit [LD: **cuvânt dispărut, păcat!**] tot veacul al nouăsprezecelea,a zvâcnit la granițe ca la niște rane copate cari vreau să spargă [...] Stâlpii au căzut și la Predeal și la Orșovași la Ungheni.Au dispărut și straja de ieri și pajurile străine.

Granițele însă stăruiesc mai departe ,perfide și imperceptibile ,pulverizate în cuvinte, ascunse după glume ori după gesturi,zgulite [LD: **alt cuvânt dispărut !**] după teorii politice , ori scoțând capul din retorica adunărilor de popor, pretutîndeni pe teritoriul neamului care s-a unit ,cele patru granițe istorice într-o permanentă colaborare morală se opun consolidării noastre de stat Un cortegiu nesfârșit de spectri și umbre se târăște pe urma

lor, fără a face parte din adevărurile organice ale patrimoniului comun, dar pururea prezent ,ca un blestem de cununie [...] Mă urmăreau la toate plimbările mele prin București Fără să vreau imaginile străine ale stăpânirii de ieri , ecouri întârziate din Capitala de pe malul Dunării , obiceiuri de ale administrației ungare , reminscențe din codul civil austriac, știu eu , o rețea întreagă de fire nevăzute [...]

Dacă aş putea să las un testament pentru cei veniți în urma noastră ,atunci v-aș zice să nu vă închipuiți că granițele lăuntrice nu mai sunt , că granițele sufletelor s-au sfărâmat și primejdia lor nu mai amenință .[...]

Dacă vreți să aveți odihnă trainică în casa zidită cu atâtea jertfe atunci cu legi, ciu instituții,cu rugăciuni și cu tămâie ,cu ce veți crede voi ,siliți-vă să alungați cât mai degrabă strigoii trecutului :omorâți granițele...>

G.)1927.Fierbe în Țară

În vol. "Mustul care fierbe" , (p. 310-321)

/Evreimea din Ardeal

"Din primele momente și până să scriem aceste rânduri,evreimea din Ardeal , cu toate beneficiile politice și culturale de care a învrednicit-o congresul de pace – această nouă revărsare a Nilului- nu și-a putut găsi locul în noua ordine de stat .

-Corp separat în statul român

Fără putință de mlădiere în materie politică ,plină de exagerări și de nevroză, indiscretă și inadaptabilă,această populație ,în loc de a-și căuta o formulă de apropiere ,robită de speculațiuni pur materiale,și-a menținut rostul de corp separat în cadrele statului român.

-Maghiarofilă

"Mai mult decât atât.Dintr-o ciudată înclinare spre paradox,care a constituit dintotdeauna una din stigmatele rasei,evreii moșteniți de noi în Ardeal ,într-o vreme când corelegionarii lor din capitala Ungariei erau aruncați în Dunăre de către detașamentele lui Horthy,aici s-au menținut în rolul lor de maghiarofili iremediabili

În toată viața lor publică din Ardeal ei au afișat un maghiarism particular,un fel de protestare lărmuitoare de fiecare clipă,o mârâitură cinică și enervantă,dovadă școlile lor și mai ales dovada aproape toată presa zisă ungurească din Ardeal ,confecționată după tipicul lor de scribi, tot atât de departe de neamul lui Arpad ca și Ierihonul de Kecikement...Pe această spărtură s-a furișat zilnic neîncrederea la noi, au intervenit însă în curând rezoane pozitive mult mai palpabile.

3.)Todor Avram, "Transilvanismul.Sufletul ardelean.Ideea ardeleană.", 1928

[BCS , Mss 17.685]

[LD: atenție ! nu am tremă și accente corespunzătoare la alfabetul maghiar și german. Folosesc semne alăturate]

- ✦ Premize, cauze generatoare.
- ✦ Literatura și presa maghiară
- ✦ Transilvanismul maghiar incipient.
- ✦ Tendințe în viața comunității maghiare.
- ✦ Transilvanismul literar maghiar
- ✦ Ideea ardeleană

[*Notă LD:Todor Avram

Mss găsit în sacii de la BCS .Nu am nici o îndoială acum că a fost "confiscat" la perchezițiile securității ,când l-au arestat pe acest bibliotecar.

Era **bibliotecar la Academia Română** .A fost condamnat în 1950 , împreună cu fiul său , pentru "*uneltire contra ordinii sociale*" , și închis la Jilava și Aiud .

(Cf. C.Ionițoiu ,Dicționar, A-B,pag.93)

✦ Premize, cauze generatoare.

/ "Transilvanismul " este vehement afirmat și vehement atăcat.Între cele două războaie mondiale a fost una din cele mai discutate probleme , de către scriitorii maghiari din Ungaria și Transilvania , trezind ecouri și în publicațiile românești.

/Nu reprezintă un caz de "generație spontanee" , nici "modă superficială" , ci o "realitate" , având părinți legitimi, situații și evenimente istorice contemporane.

/ În timpul principatului transilvănean independent, pînă la 1711, cele mai multe cărți maghiare erau tipărite la Cluj. După aceea Clujul a fost întrecut de alte orașe, apoi, toate, de Budapesta.

/ În 1848, Kossuth și-a dat seama că Ardealul este cunoscut f. puțin, mai ales cel secuiesc (cf. Bo"zo"di Gyo"rgy, Szekely Ba'nja, "Secuului îi pare rău", 1935, p. 65)

/ După anexarea Ardealului de către Ungaria (1867), în cadrul dualismului austro-ungar, degeaba avea Clujul ... universități, muzee, savanți, ziare, reviste... majoritatea scrierilor apăreau la Budapesta. Budapesta domina viața culturii maghiare.

/ Prin dispoziție ministerială, numele de Ardeal a fost scos din cărțile de școală și înlocuit cu "Platoul sud-estic", pentru a scoate din conștiința publică identitatea Ardealului.

(cf. Ko's Ka'roly, "Erde'ly") . Talentele "ardelene", erau concentrate la Budapesta, pentru a-și face o carieră, după care se întorceau în Ardeal, cu "gloria"

cucerită în capitală! Altfel nu rezistau. Așa a fost și cazul lui Petelui Istva'n și Ady Endre (cf. Szentimrei Jenő, "Privire fugitivă îndărăt", "Napkelet", anI, nr.!, p. 53-54)

/ < Literatură maghiară ardeleană, pînă la marile transformări mondiale,

în realitate n-a existat. După marile transformări, marea majoritate a întreprinderilor

literare maghiare au fost o anexă a Budapestei, care, ruptă de trunchiul său,

s-a zvîrcolit să prindă rădăcini aici. > (Makkai Sa'ndor, "Problema literaturii maghiare ardelene" în "Pa'sztortu"z, 10 iun. 1922, p. 589-594); Walter Gyula, "Literatura importată", idem, 24 apr.' 1921, p. 473- 476).

/ < Noi avem deja o literatură ardeleană independentă. [...] între aceste amărăciuni, aceasta ne este singura mîngîiere [...] Aici au crescut multe flori, dar un ochi care n-a fost aici, le-a pîndit veșnic și așa ni s-au rupt toate florile, încă înainte de a înflori.

Mai mult le-a rupt Ungaria, e drept că le-a răsădit în Pesta sau în altă parte, în ghiveci, dar niciodată în atmosfera ungurească. Apoi cele care au rămas aici au supraviețuit spălăcite. Iar dacă în zori fermecate au rîs iar în culori ardelene, toți se opreau în fața lor cu gura căscată: nu le înțelegeau. Le-au dorit să aibă iar culoarea spălăcită, palidă, - și atunci nouă, ni se frîngea inima și plîngea amar.

De aceea n-am avut înainte literatură maghiară independentă în Ardeal.>

(Tama'si Aron, "Despre literatura ardeleană", "Pa'sztortu"z, 26 mai 1926)

/ < A trebuit să li se schimbe soarta, pentru că, în sfîrșit, Ardealul să-și aducă aminte că are și el scriitori. > (dr. Kiss Erno, Ibidem, 28 apr.'23)

Todor Avram / '28

▣ **Literatura și presa maghiară în Ardeal, România Mare.**

/ După război, Budapesta nu mai putea ajuta viața culturală din provinciile "înglobate" în noile state: pierduse milioane de cititori maghiari; pierduse mulți scriitori și oameni de cultură (în război și prin dezmembrare); mulți își pierduseră catedrele, slujbele, tensiunea dintre scriitori era mare; în Ungaria, regimul horthyst dusesse la emigrarea elementelor democratice și la concentrarea a sute de mii de refugiați, preocupați de ideea revanșei.

/ A trebuit să treacă ani de zile, ca maghiarimea să-și dea seama de noile realități, să-și întoarcă privirile de la trecut. Primul glas al anului 1919, a fost de "plîngere înăbușită"; rezistența pasivă mută a maghiarimii ardelene, a durat peste 2 ani, și paralel cu ea, starea de încremenire, inactivitate.

/ La sfîrșitul războiului, în 1918, Bodor Ala'dar, în rev. "Uj Erde'ly" a formulat lozinca "transilvanismului."

Se vîntura ideea descentralizării literare față de Budapesta, transformînd fiecare orașel în "centru", cu publicație literară. În 1919 apar:

Ta'bery Ge'za, Oradea, rev. "Magyar Szo' ", care a fuzionat apoi cu "Tavasz";

Franyo", scoate la Timișoara "Uj Geniusz";

Osva'th Ka'lma'n, scoate la Tg. Mureș, "Ido" Zord", în jurul căreia au gravitat exponenții literaturii secuiești;

La Cluj, apare "Erde'lyi Szemle", devenită apoi "Pa'sztortu"z", avînd ca oponentă de "stînga", "Napkelet".

Todor Avram / '28- '36

▣ **Transilvanismul maghiar incipient.**

Din polemicele dintre cele două reviste din Cluj,

s-a conturat ideea transilvanismului maghiar (cf. Vita Zsigmond "Căutarea căilor pentru literatura transilvană", "Pa'sztortu"z", 15 sept.'36, p. 367-368)

/ "Centralizarea " literaturii transilvane maghiare , se va face în câteva orașe , potrivit specificului : Cluj- literatura istorică, balada, romantismul ; Oradea -continuînd tradiția lui Ady Endre, Biro' Lajos și Nagy Endre , privind spre viitor ;
/ <Reprezentanții scrisului maghiar , s-au întîlnit brusc, asemenea turmelor împrăștiate în timpuri de furtună, și și-au căutat un locșor de adăpost :
unii în "singurătatea " ardeleană, alții în emigrație.
Toți și-au pierdut patria veche, au intrat în patrii noi, toți deplîng un trecut, toți caută un prezent și trebuie să-și revizuiască vechile concepții .>
(dr. Krenner Miklo's, "Literatura ardeleană" ,în "Ge'nius" , ian.'24 , p.23-24)
Todor Avram / '28-'36

▣ **Tendințe în viața comunității maghiare.**

/ În faza de început, nu se vedea limpede , nici spre Budapesta, nici spre București.
A fost un timp zbuciumat, epocă de pamflete, de judecăți, de "martiri" , de "țapi ispășitori" , de "trădători" (Cf. Szentmirei Jenő despre cartea lui Ormos Ede ,
"Ce a cauzat fărîmițarea Ungariei " , în "Nepkelet " 1 dec.'21, p. 1398-1401)
/ Și totuși se impunea ceva , pentru că aici le era leagănul, și pentru mulți, le va fi și mormîntul ! (Cf. Czincza'r Miklo's, "Tinerii " , în "Pasztoruz", XXI, nr,5.-7, p. 152-154)
Trebuiau reparate relele născute din negarea jurămîntului față de România, să fie oprit valul repatrierilor, să se înviorzeze activitatea industrială și comercială, să se reorganizeze învățămîntul.
/ Rolul ziaristilor - a fost excepțional. Ei făceau educația publică a maghiarimii ; ei "descopereau" centrele de radieră, ajutîndu-le .
/ În această tulburare a apelor, se simțea nevoia unui "catalizator" , al unei devise pentru maghiarimea din Ardeal și România .Acest "numitor comun" a fost găsit în "TRANSILVANISM" -pentru literatură și "GÎNDIRE ARDELEANĂ" - pentru politică.
Todor Avram / '28, '35 ?

▣ **Transilvanismul literar maghiar**

/ Cea mai justă interpretare a transilvanismului a fost formulată de Kuncz Aladár , în bilanțul făcut literaturii maghiare ardelenice, în 1928 , "Zece ani " ("Erdelyi Helikon", I, nr. 1 , mai 1928, p.2-5) :
/ < Pe ungrii din Ardeal , întorsătura istorică i-a rupt de la Țara mamă în faza acută a centralizării pe toată linia. Spiritul centralizării [Budapesta] , printre celelalte ramuri ale vieții publice maghiare , stăpînea și viața literară. iar aceasta însemna că, Ardealul, rupt de la centrul său literar, acum 10 ani , era lipsit de o bază de pe care ar fi putut porni viața literară. Nu avea editori, reviste, nu avea public cititor organizat , difuzarea cărții vegeta în cea mai primitivă stare , și pe deasupra nu avea nici scriitori .[...]
își primea lumina și căldura dintr -un singur centru literar [Budapesta] .Îndată ce acest soare a încetat să-l mai radieze , candelile existente s-au răcit și s- au întunecat .[...]
/ Europeanismul presei ardelenice și scriitorii emigranți care se bucurau de ospitalitatea României , au găsit în terenul ardelean potrivit ca să servească aici exigențele europene și să se integreze proaspeți în cele mai moderne curente literare.>
/ Tradiționaliștii locali, adunați în corpuri profesionale și societăți, erau marcați de "stîmjeniri politice" , de "prejudecăți provinciale" , jurînd numai pe "epocile populare-naționale ale epigonilor dinaintea războiului .
Cele două extreme nu s-au putut suda niciodată. Literatura a crescut între cele două concepții opuse. După 10 ani, acestea s-au extompat. (Kuncz Aladar, loc.cit)
Todor Avram / '28
Kuncz Aladar / '28

▣ **Ideea ardeleană. (rev. cit)**

[L.D atenție ! ce inteligentă speculație, ce abilitate , cîtă dinamită sublimată, cîtă sfințită misiune maghiară pentru lozinca " **Ardealul , ardelenilor !**"]

< Situația de minoritar este o experiență cu totul nouă în literatura maghiară. Natural că în prima fază a fost numai durere .
Rana detașării doare încă, zvîcnește încă sîngerînd.[...] Nostalgia aprinde lumini specifice în spatele rîndurilor ,în ritmuri se ascunde plînsul.[...]
Minoritatea este minoritate politică [...] Numai în spațiul larg al orizontului universal poate să-și apere și să-și păstreze valorile naționale[...] poate lua legătura cu literatura și cultura altor popoare și numai așa

se poate asigura să nu se rupă de viața spirituală a țării-mame . >

Todor Avram / '36

Kuncz Aladar / '36 (rev. citată)

<Scriitorul maghiar găsește probleme ardeleni în operele scriitorilor sași și cunoaște ecourile vieții ardeleni în literatura română.

Nu poate fi scriitor maghiar acela care nu cunoaște aceste mișcări literare paralele.

Avizarea unora la ceilalți , apropiere cele trei literaturi și este imposibil să se evite influența uneia asupra alteia.[...] >

Todor Avram / '36

Kuncz Aladar / '36

< Dovada ideii ardeleni este Ardealul însuși , încorporat în ea.

Și mărturii sunt popoarele ardeleni care pot trăi alături

fără să renunțe la caracteristicile specific naționale .

Acesta este un program gata , crescut din condițiile ardeleni . >

Guvernul Maniu.Legislatura I.Sesiunea I . 1928 / 1929

---

4) Gh.Bethlen (P.Magh.din Ardeal) , Declarația la Mesaj, 28 dec. 1928

(D.A.D , M.Of. nr. 4, șed. din 28 dec.'28; "Dimineața", 28 dec.'29)

/ Prin voturile obținute la alegeri, PM are dreptul să vorbească în numele "întregii maghiarimi din România".

/Cere și așteaptă de la legislație și guvern , în interesul ungarilor și al Statului român, realizarea grabnică a "doleanțelor" care s-au adunat în cei 10 ani trecuți, realizarea Hotărârilor de la Alba Iulia și a dispozițiilor Tratatului de la Paris , adică drepturile ce se cuvin.

/ Cum acceptarea Răspunsului la mesaj ar însemna o "declarație de încredere politică" , declară că "nu este în stare " să-l primească.

Bethlen

---

5) V.Toncescu (raportor la mesaj) Discurs final la mesaj , 28 ian.'29

(DAD, MO.20, șe. 28ian.'29, p. 582- 590)

Toncescu /'29

Comentarii (alegeri '28) români-unguri .

În județele de frontieră din Ardeal, partidele românești au obținut 330.825 voturi, iar partidul maghiar , 61.202 voturi.

/ În întregul Ardeal, partidele românești au obținut 812.040 voturi , iar maghiarii 172.699 voturi .

PNM , la tribuna Senatului și Camerei, a afirmat că alegerile au fost libere,rezultatele sunt cele știute .Cum se poate susține că... românii nu sunt în majoritate și că nu au dreptul să domine viața politică a Ardealului ?!

-**Ioszeff Willer** : "Niciodată nu am afirmat acest lucru "

-**Toncescu** : peste graniță se duce campanie pe această temă.

"Nu vă aduc nici un fel de acuzație; dvs. sunteți foarte leali și n-ați spus niciodată acest lucru ,dar s-a afirmat peste fruntariile acestei țări [...]"(p. 584)

---

6) Al.Vaida Voevod (ministr. Interne) în Senat , 30 dec.'29

(DS, MO 4, șed. din 30 dec.'29, p.132)

/ Magyar -Part-ul este un partid al conșilor, care și în trecut ,au fost "în fruntea tuturor

afacerilor, în fruntea tuturor fărădelegilor, a machinațiilor, întreprinse de diferite

guverne , nu numai contra elementului etnic român, și și în contra oricărui progres real și cinstit , democratic, de la război încoace."

/ El constata că țăranul român și țăranul maghiar, se înțeleg foarte bine." De ce nu am

aștepta ca din înțelegerea acestor țărani să rezulte adevărata frățietate între popoare".
Vaida, dec. / 28

---

7). Carteluri electorale, deputați aleși . (nov.-dec.'28)

/ În alegerile '27 , germanii făcuseră cartel cu maghiarii. În '28, cu toate tratativele, acest cartel nu s-a mai încheiat.

Partidul Populist Maghiar (condus de Koos și Kecskemety) duce tratative cu PNȚ.

P.N.Maghiar, va merge singur la alegeri. (" Dimineața", 15 nov.'28)

/ Deputați aleși (12 dec.'28) Bela Percz (Arad) ,

Sandor Iosif (Bihor), Szabo Beni (Brașov) , Laszlo Dezideriu , Iosif Willer (Ciuc) , Iosif Gyorgy (Cluj), Gh. Bethlen , Fr .Laar , Eduard Abrudbanyai (Odorhei) , Arpad Paal (Satu Mare) , Ioan Josika (Sălaj) , Elemer Gyarfás (Tîrnava Mică) , Bela Szentkereszty, Elemer Iakabffy (Trei Scaune) , Bella Barabas (Turda) .

Printre supleanți : Elemer Jakaffy, Hegedus Nandor, Adalbert Baka, Kocsis Bela, Arpad Bitay, Francisc Szasz, Paal Arpad, Emeric Rety, Sulyok Ștefan, ș.a., ș.a.

(DAD, MO.2 /'29, 6 ian.'29 , p. 64-76)

Rezultate la alegerile din dec.'28 .

("Dimineața", 15 și 16 dec.'28)

[Tabele și sistematizare L.D]

▣ **Votanți 2.840.000.**

Maghiarii 171.017 (6, 02 %)

Județe cu votanți maghiari (procent peste 2%):

Alba : 2.866 ; Arad 11.119 ; Bistrița 1.096 ; Brașov 4.893 ;

Bihor 14.650 (Oradea) ; Ciuc 18.223 (Miercurea) ; Caraș (Oravița, Reșița) X ;

Cluj 9.760 ; Hunedoara 3.210 (Huned. Deva, Petroș.) ; Năsăud 1.097 ;

Mureș 12.089 (Tg.Mureș) ; Maramureș 1.244 (Sighet) ;

Odorhei 14.728 ; Sibiu 1.036 ; Sălaj 16.805 (Zalau, Carei)

Severin 1.970 ; Someș 4.796 (Dej) ; Satu Mare 11.346 ; Turda 5.036 ;

Tîrnava Mare 2.421 (Sighișoara) ; Tîrnava Mică 5.247 (Blaj) ;

Timiș X ; (Timișoara) ; Trei Scaune 17.462 (Sf.Gheorghe)

---

8) Protocolul cu Moscova , privind Tratatul B-K, Camera Deputaților , 14 febr.'29

(DAD, MO. 32, șed. din 14 febr. '29 , p. 1026-1029

Ioszeff Willer (PNM) :

▣ **Satisfacție voalat condiționată**

/ "[...] noi , deputații maghiari , reprezentăm aici , în Parlamentul românesc, un popor , care în primă ordine , își îndeplinește datoriile sale cetățenești , pentru a avea bucuria morală să-și pretindă îndeplinirea drepturilor sale , asigurate prin legile țării și prin tratatele internaționale. "

/ "Atunci cînd ,cu toată sinceritatea și cu toată energia , pretind de aici , de la tribuna țării , asigurarea acestor drepturi , vă declar tot așa de sincer , că populațiunea maghiară este dispusă de a-și îndeplini datoriile sale cetățenești, cu perfectă sinceritate , și la un moment dat , de a se lupta cu ultima energie."

(aplauze îndelung repetate și unanime)

/ " Vrem , dlor , să împărtășim tot așa , ca și toată bucuria , cu frații români , și de aceea salut , în această clipă solemnă , în mod respectuos și în modul cel mai sincer , pe guvern , pentru succesul său internațional "(aplauze îndelung repetate și unanime)

(p. 1028) Ioszeff Willer / febr.'29

---

9) Ioszeff Willer (PNM, deputat de Ciuc), discurs la mesaj, 26nov.'29

(DAD, MO 3, ședința din 26 nov.'29, p. 21- 23)

[LD : Avocat.Născut la 22 mai 1884, la Kecskemét , Ungaria.Deci în ' 29 avea ...45 de ani.

A fost deputat în legislaturile : 1926-28 ; 1928-31 , 1931-32 , 1934-37]

Un partid politic minoritar , nu poate avea o atitudine cu orice preț "opozitionistă", deoarece el nu are ambiția de a domina , chemarea sa principală fiind servirea intereselor naționale , culturale și economice ale minorității etnice reprezentate.

Acest rol specific, le desparte de celelalte partide opozante, care "speculează căderea guvernului" și eventuala loe venire la putere.

Willer / nov.'29

▣ Doleanțele partidului maghiar .

"Noi, reprezentanții unui partid minoritar, suntem datori însă să cumpănim cu calm, dacă dispozițiile, într-adevăr luate, sunt în proporție cu bunăvoința manifestată și dacă pentru problemele principale și fundamentale vom putea aștepta o rezolvare tot atât de binevoitoare , cât am aflat la unele chestiuni de detaliu."

/ " Trebuie să vă exprim sincer impresiunea noastră că, în ce privește politețea , nici sub actualul regim nu avem să ne plîngem , și unele chestiuni de detaliu și-au găsit administratorul lor cu bune intențiuni ; însă , în ce privește problemele esențiale , progresul este cu totul neînsemnat , aproape egal cu nimic ! "

[ex.] Composesoratele din Ciuc n-au putut să-și ia în posesie pășunile ce li s-au dat definitiv de cea mai înaltă instanță agrară, pentru că s-au opus cu armele , locuitorii comunei vecine.

Ministerul Domeniilor a dat satisfacție secuilor, dar nu s-a găsit organ care să execute ordinul,secuii rămînînd cu hotărîrea în buzunar.]

Partidele minoritare nu au fost consultate cînd s-a reglementat prin lege sau decret, o chestiune ce prive minoritățile.

Legea pentru administrația locală, care sunt într-o cotrazicere diametrală cu hotărîrile de la Alba Iulia , pur și simplu n-a luat seama de existența minorităților acestei țări.Două zile și două nopți s-au străduit să atragă atenția guvernului,sfîrșirile n-au avut nici un rezultat , alegîndu-se doar cu "glose malițioase",care au lăsat "răni grave" în suflete.

"Declarațiile nerăbdătoare și nu tocmai juste a d-lui primministru [Maniu] nu prea au contribuit la risipirea îngrijorărilor noastre.Atacurile d-lui ministru de Interne [Vaida] însă, intenționat ofensive , le-am putut suporta , numai chibzuind că nu trebuie să atribuim prea multă importanță manifestărilor sale caracteristice."

(protestări, sgomote, a PNȚ)[...] care se cheamă temperament (protestări violente la PNȚ) [...] ne-a jignit și ne-a atăcat "(protestări violente ,la PNȚ)[pun la punct , intervin]

Pompiliu Ioanițescu : Astfel vorbiți d-voastre ded. Alex.Vaida Voievod ?Aceasta n-o putem tolera și protestăm contra tonului dvs.[...] DI ministru a vorbit așa de frumos la legea adinistrativă , încît toată Camera l-a aplaudat , d-sa a fost în asentimentul întregii Camere.

-Voicu Nițescu (ministru de stat) : "Dvs l-ați acuzat că a trecut , în mod intenționat , la ofensivă împotriva dvs".

-Eduard Mirto (ministru de stat) :"[...] pe noi ne îndurerează faptul că discursul dvs este scris și deci ați chibzuit cele ce pe urmă ați găsit cu cale să citiți "(aplauze la PNȚ)

-Virgil Solomon : "Atunci dvs ați fost direct provocatori și d. ministru v-a răspuns la această atitudine"

-Willer Cum stau cu legea minorităților ? În jurnale scrie că și la Liga Națiunilor guvernul are intenția hotărîtă să o dea, că a format o comisie, că a însărcinat un om politic să studieze în străinătate starea minorităților , iar studiul să stea la baza legii viitoare. Zilele au trecut, Mesajul nu cuprinde nimic !

A observat că d.Maniu este foarte "sensibil" , nu vrea să-l supere, dar aceasta este "o tactică": "Această tactică poate fi foarte abilă ,dar și foarte greșită.[...]

Realitatea anume, este că problema noastră și-a găsit iarăși mormîntul ei tăcut în cea anumită comisiune specială și glasul Mesajului a uitat să o trezească din somnul ei ei

etern." De aceea , în numele poporului și partidului pe care-l reprezintă,
nu va vota Adresa de Răspuns la mesaj .
Willer / dec.'29

---

10) Hegedus Nandor(PNM, gazetar, evreu ?deputat Bihor) ,

discurs la mesaj, 26 nov.'29

(DAD, MO 3, șed. din 26 nov.'29, p. 25-35)

[L.D: discurs integral, xeroxat.În calculator, este dispersat problematic.

Din dezbaterile ulterioare, am constatat că au lipsit din parlament ,
pe lângă liberali și averescani, și Iorga, și Ștefan Cicio Pop, în general, cei ce ar fi putut să
dea replicile potrivite.Replici tardive se vor da în zilele următoare, atât în Cameră

(Haneș, Petrovici, Polizu -Micșunești,Șeicaru,)cît și în Senat (Vaida ,Gafencu).

[LD: discursul va fi socotit unul dintre cele mai documentate ,inteligente ,elegante ,

pledoarii de gen. Eu îl consider o mostră de logică partizană ,un șantaj iscusit,
recurs la sentimentalism personal, scos din context, inversat în cauzalități,
folosind argumentele adversarului ,în propria cauză : o capcană în care trebuiau să cadă,
din orgoliu, mai întîi, ardelenii și PNT , apoi , regățenii și PNL !

Nimic nu a rămas neexploatat : recunoaștea întîietății și rolului de precursori acoradat
românilor, în ideologia "națională" europeană ; echivalarea artificioasă și subversivă a
statului multinațional și poliglot austro-ungar, cu statul național unitar român ; asigurarea
auto-administrării , pentru ungurii din România , în virtutea dezideratului cerut (dar nu
obținut) de români în regimul maghiar ;

ardeleni -regățeni , fiecare cu merite și legitimități, care au militat pentru descentralizare
și autoadministrare,din p.d.v al respectării drepturilor minorităților.

Și totul, cu argumente istorice exclusiv românești !

Și totul raportat exclusiv la rezoluția de la Alba Iulia, la Ardeal, de parcă ungurii ar fi trăit
într - o Transilvanie autonomă, nu în România.]

[Nandor (Ferdinand)Hegedus,n.1884,dr.Litere (Budapesta),ziarist(din 1906),

consilier municipal la Oradea (după1918),

o vreme (1919-1923?) președinte PNM,deputat din 1928.]

Hegedus / nov.'29

▣ Argumente istorice românești ,pentru cauza minorităților..

"D.Alexandru Vaida, fiul combatant al Ardealului, a spus într-un discurs ținut în
parlamentul maghiar,cu o mîndrie îndreptățită, că un străbun al domniei sale și al d-lui
Maniu era acel Iosif Miheș, cancelar la Curtea din Viena , care înainte cu aproape 150 de
ani , a redactat importantul memoriu politic al românilor din Ardeal:

<Suplex libellum valachorum > În acest memoriu se prezenta dezideratul românilor - care
este și baza adevărată a administrațiunii perfecte - anume că
funcționarii români să stea în fruntea ținuturilor locuite de români."

" Desigur este un joc al fatalității istorice că un descendent al acestui Miheș,
a depus primul proiect de lege al administrației descentralizate în România,[1929]

ceea ce ne-a dat prilej nouă , minorităților, să subliniem încă odată drepturile noastre
indiscutabile enunțate în rezoluția de la Alba Iulia [1918] , în chipul următor :

<Fiecare popor se va instrui , administra și judeca în limba sa proprie , prin indivizi din
sînul său. >

-Pamfil Șeicaru : Dvs.dați înțeles "contractual" rezoluțiile de la Alba Iulia !

-Hegedus : "Voi spune imediat ce înțeles dau eu acestor rezoluții .Mai ales d.ministru de
Interne [Vaida] , în discursul d-sale la Senat , a semnalat eventualitatea că s-ar putea să
vie o generație nouă , care să asvîrle această rezoluție ca pe o zdreanță de hîrtie .M-am
mirat că tocmai d-nii ardeleni au riscat să facă asemenea declarațiuni pe baza cărora
oricine ar putea să pună la îndoială , oricînd, însăși valoarea actului , cu toate că această
valoare nu trebuie să fie micșorată și diminuată tocmai din partea d-lor"

-Pamfil Șeicaru : " Deasupra rezoluțiunilor de la Alba Iulia este Constituția .D-voastre
trebuie să vă raportați la Constituția țării.Credeți dvs. că rezoluțiile de la Alba Iulia sunt o
supra-Constituție ?Am vrea să ne lămurim asupra acestui punct , fiindcă sunt lucruri cari
există în Constituție și dvs. vorbiți de o supra-Constituție ?"

(Cicio-Pop, Ed.Mirto, Hegedus Nandor, îl somează pe Șeicaru să nu mai intervină) .

Hegedus Nandor / nov.'29

▣ Rezoluția de la Alba Iulia .

Va răspunde dacă au sau nu "o valoare obligatorie morală și politică. "

"O parte a lumii politice românești a deschis focul , acum 7-8 ani, în contra punctelor rezoluțiilor de la Alba Iulia, și în campania aceasta joacă un rol important mai ales publicistica și politica liberală.

S-a ridicat acuzațiunea contra conducătorilor români din Ardeal că ei au făurit rezoluțiunile de la Alba Iulia exclusiv sub stimulațiunea efemeră a epocii, sub influența unei ideologii eronate.S-a spus că fruntașii români din Ardeal au lucrat la Alba Iulia în antagonism cu însuși Națiunea română din Ardeal, că n-au fost prevăzători, n-au urmărit orizonturi reale, că ar fi primejduit cu preocupările lor naive și teoretice chiar unitatea Statului român, dacă ei, liberalii și averescanii , mari și serioși oameni politici , n-ar fi contribuit mai târziu, în practică, la eșuarea realizării acestor puncte."

[Ex.] " Publicistica liberală merge atât de departe în perversionarea hotărârilor de la Alba Iulia, încât [...] Bogdan Duică le denumește în ziarul liberal "Națiunea" din Cluj, o soluțiune infantilă, care e numai a ardelenilor și nu a poporului român, și pe care , niște interesați , după cum spune d-sa, le-au impus și niște fricoși le-au primit imediat.Dar d. Goga a stăruit să compromită cu ironie ucigătoare fermecătoarele Vorlsbo'rger Beschlusse , așa cum le numește d-sa în ochii opiniei publice naționale și le înfierează în discursul d-sale de la 6 iulie 1926, ca o aberație."

/ Crede că atât românii din Ardeal, cât și minoritarii , sunt îndreptățiți și au datoria să apere pe domni care au redactat rezoluția de la Alba Iulia, să dovedească că au fost oameni realiști, că acele puncte s-au rezemat pe o tradiție seculară a românilor din Ardeal, că au corespuns unei necesități internaționale și diplomatice, că Iuliu Maniu și amicii săi nici nu ar fi putut preceda altfel.

(Șeicaru cere precizări; majoritarii îl somează să tacă)

-Șeicaru : D.Hegedus este reprezentantul unui punct important [administrația] din susținerile partidelor minoritare;

d-sa este unul din cei mai reprezentativi deputați din rîndul minorităților, este un strălucit gazetar. El pune întrebări nu pentru a-l încurca, ci pentru a se lămuri.

- Hegedus : "Rezoluția de la Alba Iulia se referă la raporturile judiciare, administrative și școlare ale minorităților." Ar fi îndelung și complicat să se ocupe de toate aceste trei laturi ale rezoluției, de aceea se va referi la latura administrativă. (p. 25-26)

Hegedus / nov. '29

▣ Tradiții istorice și principii administrative românești

/ "Poporul român din Ardeal a judecat și a solicitat vreme de un secol , dreptul de afirmare a unei minorități în viața publică , în chipul și în spiritul cum a enunțat-o în punctul al treilea al rezoluțiunii de la Alba Iulia; al doilea : conținutul și spiritul acestei rezoluțiuni are și o îndeplinire a postulatelor internaționale , și , prin ea, poporul român din Ardeal a contribuit într-o măsură extraordinară de mare la înfăptuirea României Mari ;

al treilea: partidul liberal, ca partid la guvern, în zilele din Alba Iulia , nu a protestat niciodată public în anii 1918 și 1919, deci în timpul critic din punct de vedere diplomatic , în contra acestor puncte;dimpotrivă, și partidul liberal s-a solidarizat cu ele și a promis o astfel de descentralizare internă care a corespuns concepțiunii de la Alba Iulia;

și în fine , neexecutarea pretinsă a legii maghiare 44 din 1868, adică legea despre egala îndreptățire a naționalităților , nu putea să fie baza morală , politică sau de drept la denegarea realizării acestor puncte . "

Promite că va evita expresii exagerate, va fi obiectiv, sperînd că va fi ascultat cu indulgență.Începe cu o "reminiscență istorică" , pe care a citit-o în cartea lui Barițiu Cînd Dieta ardeleană a dezbătut în anul 1791<Suplex libellum valachorum>, a izbucnit foc pe străzile Clujului.Deputații Dietei au alergat la ferestre , curioși să vadă incendiul.Baronul Vessely Micloș, leaderul Dietei, le-a spus :

<Nu alergați la ferestre curioși să vedeți focul de afară; arde și aici un foc destul de mare , măcar pe acesta de l-am putea stinge.>

" Mentalitatea feudală generală de atunci considera deci ca un foc , intențiunea care a voit să șteargă nedreptățile sociale și naționale și

n-a observat că însăși nedreptățile sunt un foc care mocnește."

"Ar fi foarte trist chiar numai să presupunem că parlamentul român , după 140 de ani, ar putea comite aceeași greșală și nu ar recunoaște că noi, minoritățile , nu am venit aici să aprindem, ci să stingem focul "

"Un punct esențial al luptelor naționale ale românilor din Ardeal , era intențiunea ca în ținuturile locuite de români , administrația să se facă în limba română, de funcționari români,sau dacă aceștia nu sunt îndestulători, prin funcționari neromâni , dar care să știe necondiționat românește."

(ar putea aduce o bibliotecă imensă pe această chestiune)

Se mărginește a indica etapele mari ale acestei lupte : Suplexul/ adunarea națională de la 15 mai 1848/ luptele dintre 1849-1867 / Congresul național, Sibiu, 1881/ tratativele Ștefan Tisza-Teodor Mihaly / Moțiunea din 13 martie 1914, în Parlamentul maghiar. /

În punctul IV din Suplex se spune: < În comitate, municipiu și comune, în Dietă, la Curtea din Viena, la guvernul țării și în toate celelalte dicastelii și oficialități ale țării, în alegerea , în denumirea și promoțiunea de funcții publice , să se aplice indivizi de națiune românească în proporție dreaptă. >

/Cînd acel Iosef Miheș a redactat acest deziderat, "ideea națională" abia se ivea la orizontul popoarelor din Europa ."Națiunea română din Ardeal a fost cea dintîi care a voit să transplanteze ideea națională în sistemul administrativ al unei țări, constituind teza ca fiecare popor să fie administrat în primul rînd prin fiii săi proprii [...] Ori,d-lor,nu exprimă aproape cuvînt cu cuvînt același gînd și punctul al treilea

al rezoluțiunii din Alba Iulia , promițînd că fiecare popor va primi dreptul de reprezentare în Corpurile legiuitoare și în guvernarea țării , în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc? Se poate tăgădui că rezoluția de la Alba Iulia este un descendent curat al lui Suplex libellum Valachorum , și nu o enunță , o improvizare spontană neprecumpănită, cum afirmă adversarii oamenilor politici din Ardeal ? "

"Fiul aceluiaș Vesseleny , al cărui tată a văzut o primejdie alarmantă în Suplex libellum Valachorum,a ajuns la concluzia că înțelegerea cu Naționalitățile este posibilă numai atunci dacă li se respectă limba și se dă liber curs validării ei."

Bărnuțiu Simion în puternica sa cuvîntare de la 15 mai 1848, spunea: < Din punctul de vedere al legiferării, națiunile poliglote n-au nevoie de unitate de limbă; fiecare națiune are nevoile sale deosebite, asupra cărora trebuie să se sfătuiască mai întîi în adunările generale, apoi în adunările naționale și în fine în adunarea comună a națiunilor conlocuitoareîn Stat.[...] ce poate fi , însă, libertatea discuțiunii într-o adunare unde o națiune nu poate să se consulte în limba sa proprie ? Ar consuna cu postulatul legiferării liberale , dacă am ține națiunea întregă la tăcere ? >

Punctul 1 al moțiunii de pe Cîmpia Libertății :<Națiunea românăpretinde să aibă reprezentanții săi în dieta țării , în proporție cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative , judecătorești, militare, în aceeași proporție; să se servească cu limba sa în toate treburile ce se ating de dînsa,atît în legislațiune cît și în administrațiune. >

/ Dacă citește cineva aceste documente, poate să nege "înrudirea sufletească" între Alba Iulia și Cîmpia Libertății !? "Este emanațiunea unei mentalități seculare."

(face o tercere în revistăa acestor lupte românești : [vezi xeroxul, p. 27](#))

1881-Dieta de la Sibiu - Emanoil Godju / Dieta de la Budapesta - Alois Vlad

și Sigismund Popovici, cu proiect de lege / Șaguna, Barițiu și Cipariu/

1910,Congresul I al PNR , la Sibiu, cu cele 9 puncte de doleanțe /

Opera valoroasă " Memorial" cu documentele acestui congres /

Acțiunea deputaților români în Parlamentul de la Budapesta /

1913- Budapesta, Tratatul dintre contele Tisza și delegația condusă

de dr. Mihaly /

/ "Petractările acestea sunt prea recente ca să le mai reamintesc.Partidul național a comprimat în mai multe puncte dezideratele sale .Unele au fost acceptate de contele Tisza, înțelegerea nu s-a făcut din cauza atitudinii dîrze a ambelor părți. "

([exclamații ironice la PNȚ](#))

-G.Moroianu :Mai ales a românilor!

[Hegedus](#) / dec'29

▣ Dezideratele românești -continuă-

/ "A ambelor părți.În rîndul dezideratelor, se prezintă iarăși problema funcționarilor. Aceste deziderate le-a prezentat , mai tîrziu, d. Teodor Mihaly în parlamentul maghiar ,la 6 martie 1914: <În ținuturile locuite nmasă de români , poporul român să fie administrat în limba română. Să se aplice în ținuturile acestea , institutiv, limba română, în viața administrativă , realizînd principiul că poporul român să fie administrat prin propriisăi fii. [...] >

/ "Moțiunea prezentată atunci de d. Mihaly, aș putea să v-o înfățișez astăzi, și dvs, în Parlamentul actual "

-**Șeicaru** : "Pe cînd exista Statul austro-ungar tot teza aceasta o susțineți ?"

-**Ed. Mirto** : "Nu-i răspundeți la întreprere, dle Hegedus "
(ilaritate la PNȚ)

-**Șeicaru** : "Vă felicit d-le subsecretar de stat ,că tratați chestiunea minorităților cu zîmbete și glume"

/"Așa că față de acuzarea ridicată contra d-lor :Iuliu Maniu, Aurel Vlad,Alexandru Vaida, Pop Cicio și alții, că au lucrat la Alba Iulia în mod necugetat și sub influența trecătoare a unei stimulațiuni efemere , că n-au luat în considerare mentalitatea poporului românesc din Ardeal, însăși istoria oferă o desmințire puternică " (p. 27-28)

[Hegedus](#) /nov.'29

▣ România, stat poliglot !

/ "Cred că prin înșiruirea acestor date , am dovedit pe scurt care era concepțiunea românilor din Ardeal în chestiunea minorităților, și despre sistemul administrativ al unei țări poliglote "...

-**Șeicaru** : "România nu e o țară poliglotă".Nu poate fi o țară poliglotă, cînd sunt 75% Români, față de 25% minoritari.

-Hegedus: După statistici, 26 % minoritari.

-**Șeicaru**: Pot să fie și 28, 30 % ! Dar sunt 70 %români.

-Hegedus : "Aceasta este teoria dvs, dle Șeicaru " [...] "Sunt dispus cu altă ocazie să precizez ce înseamnă o țară poliglotă... (p. 27-28)

[Hegedus](#) / nov.'29

▣ Spiritul wilsonian .

/ Nu numai tradiția istorică și cugetarea sănătoasă a poporului român din Ardeal au dictat acel conținut, ci și "o vedere ageră " a situației internaționale, adică o politică diplomatică chibzuită. În acele timpuri wilsoniene, cînd tendința de autodeterminare predomina, "nimeni nu ar fi putut să ceară acest drept de auto-determinare ,dacă nu ar fi fost dispus să-l recunoască și altor neamuri și pentru alți minoritari , în cadrul statelor pe punct de a se naște. Cînd ideia Ligii Națiunilor a mișcat lumea , pe politicieni , pe savanți, și pe ziariști, ne întrebăm : oare nu ar fi fost mai mult greu înfăptuirea unei României-Mari în forma și mărirea ei actuală - cu toate că s-au adus jerfe mari - dacă tocmai românii din Ardeal cari s-au unit cu românii din vechiul Regat - nu ar fi documentat lumii, că vor să fie demni de epoca în care s-a plăsmuit ideea solidarității tuturor națiunilor?" (p. 28)

[Hegedus](#) / nov.'29

▣ "Regățenii"

[LD. Atenție ! penibil cum reacționează românii ! Singur Șeicaru ce ține piept ! Ceilalți par "fermecați" de documentația lui Hegedus, nu pricep speculațiile lui ! Sunt orbiți de "ura frățească" ardeleni- regățeni, țărăniști-liberali !]

"Știm d-lor că liberalii se referă la contractul încheiat cu puterile mari în 1916, care ar fi trebuit să asigure România Mare și fără Alba Iulia.

Știm că generalul Averescu a pus teza că România Mare s-a făcut cu sabia , nu cu rezoluțiuni.[...] Dar rezoluțiunea de la Alba Iulia , trebuie să aibă în ochii tuturor românilor merite nepieritoare [...]....

-**Șeicaru** : " Va să zică , acțiunea militară a României nu a contat nimic ? [...]

Aveți un sistem foarte abil dea prezenta chestiunea.Vă felicit, căci aveți și metodă.

Dar asta nu înseamnă că vă putem lăsa fără să precizați ceea ce afirmați." [...]

Dar Jugoslavia n-a avut Alba Iulia , și totuși s-a format ."

-**Iosif Jumanca** : Jugoslavia n-a avut Pacea de la Bucuresti ...

-**Șeicaru** : "Aceasta este o impertinență."

-C. Angelescu : îl roagă să nu folosească cuvinte "neparlamentare", să nu mai întrerupă.

-Șeicaru : Hegedus să arate p.d.v. al minorității maghiare .

-Hegedus: El citează de pe cartea lui Clopoșel și Tilea, " Acțiunea diplomatică "[...] " Dacă pun întrebarea < cine a avut o vedere mai largă , Ardelenii sau Românii din Vechiul Regat ? > - trebuie să răspund că Ardelenii, ceea ce este și natural, deoarece problema minoritară , pentru Românii din Regat, era aproape cu totul necunoscută, atunci când ardelenii erau deprinși cu ea [...] "

-Victor Cădere : "Au învățat-o în suferință"(aplauze la PNȚ)

-Hegedus : amintește că , atunci când ardelenii au venit la București , cu Hotărîrea Adunării, la MSR Ferdinand ,cînd Vasile Goldiș a spus că , după unire, va trebui să se înfăptuiască egalitatea condițiilor de viață, pe principiul "egalei îndreptățiri a neamurilor", Marghiloman adaugă (în memoriile sale), cuvîntul < evreilor ? >

Adică și acel om cult a crezut că această egalitate se referea doar la emanciparea evreilor, "habar neavînd că de acum înainte vor locui în România și alte minorități." Nu vrea să generalizeze, pentru că , spre ex. Ion Brătianu o cunoștea f. bine.(p. 28)

Hegedus / nov.'29

▣ "Ardelenii "

Au făcut asigurări că vor respecta drepturile minorităților.

"Iuliu Maniu [nov.1918?] a declarat oficial lui Oscar Lassus : <Națiunea română recunoaște competența congresului de pace , la fixarea limitelor definitive la teritoriul reclamat de această națiune pentru Statul său propriu , precum își ia obligamentul față cu celelalte popoare conlocuitoare pe acest teritoriu , va respecta punctele wilsoniene și este gata să asigure pentru fiecare popor condițiunile unei dezvoltări naționale.>

Aurel Vlad a promis că nu vor fi "răzbunări" ;

Al.Vaida despre care "Consiliul Național al unității naționale "(Paris,Take Ionescu, 1918) spunea:< Împrumutăm frumoasele și justele cuvinte ale deputatului român Vaida,în Parlamentul opresorilor din Budapesta, care a declarat că de la întronarea creștinismului , cel mai mare eveniment în istoria omenească este mesajul președintelui Wilson. >

Al.Cicio-Pop a promis că vor fi respectate punctele wilsoniene;

Iuliu Maniu a spus la Adunarea națională de la 1 dec.1918 : <Pentru ca intrigile dușmanilor să amuțească, în proiectul de rezoluție am precizat principiile de care ne vom călăuzi.[...] Vrem să întronăm pe aceste plaiuri libertatea tuturor neamurilor și cetățenilor; nu voim ca din oprimați și asupriți să devenim oprimatori și asupritori .Nu răpim individualitatea etnică a neamurilor conlocuitoare și fiecare om e liber să-și aleagă limba și credința în care vrea să trăiască , atît în relațiile particulare cît și în legăturile cu viața de Stat. >;

iar în conferința de la Institutul Social Român spunea: <Trebuie să precizăm că Adunarea de la Alba Iulia a acordat acele drepturi ,nu numai pentru ținuturilor de dincolo de Carpați, ci pentru întreaga țară românească.> , cerînd ca noua Constituție să se facă pe baza principiilor cuprinse în hotărîrea de la Alba Iulia. (p. 29- 30)

" Alba Iulia constituie deci o făgăduință sărbătorească precumpănită și o obligațiune irevocabilă față de toată lumea."Dar ...

"E de prisos să amintesc că în Constituție nu se reoglindesc nici spiritul nici principiile de la Alba Iulia "(p. 31)

Hegedus / nov.'29

▣ PNL

[LD: atenție ! după ce a flatat și supralicitat contribuția ardelenilor, Hegedus trece la "promisiunile" PNL. Cu aceeași abilitate absolut meritorie , pentru cauza pe care o apără..]

Ionel Brătianu a distribuit Hotărîrea de la Alba Iulia, pe hîrtie velină, la Conferința păcii de la Paris.

Nu s-a dat încă în vileag ce s-a întîmplat în zilele acelea cînd ardelenii "au coborît" pentru prima oară la București."Circulă numai clevetiri ,cum că s-ar fi ivit o divergență între d-nii ardeleni și Ion Brătianu , mai ales cu privire la unele puncte ale rezoluției."

Dacă rezoluția ar fi constituit "o primejdie", imediat după Decretul-lege din 11 dec.1918, PNL ar fi trebuit să dea o declarație că primește numai partea cu unirea,

și că celelalte prevederi le consideră "păgubitoare și irealizabile."

Nu s-a dat o atare declarație. El a răscolit colecțiile "Viitorului", cuvântările lui Brătianu, Mărzescu, Duca, și nu există nimic care să conteste Hotărîrea.

"Ion Brătianu, care a fost un bărbat de stat luminat, și care a cunoscut foarte bine constelația externă, a știut și a simțit, de bună seamă, că a se opune promisiunilor din Alba Iulia sau a pune la îndoială drepturile oferite minorităților, ar însemna să se dea arme în mîna Ungariei, care a luptat pentru cîștigarea graniței bune de vest, și, pe de altă parte, în mîinile Jugoslaviei care a luptat pentru Banat."

"Presa liberală de atunci a dus o luptă vehementă contra ideii autonomiei; nu și-a ridicat însă niciodată glasul în contra punctelor de la Alba Iulia" (p. 29-30)

"Nu numai negativul acesta dovedește însă că partidul liberal s-a solidarizat necondiționat, mai ales din p.d.v internațional, cu hotărîrile de la Alba Iulia, ci și faptul pozitiv că guvernul liberal de atunci, în același moment, realizează reforma agrară și votul universal în Vechiul Regat.

Și eu am ferma convingere că dacă ar fi existat și în Regat minorități etnice, guvernul Brătianu de atunci n-ar fi putut evita să se repecte și drepturile minorităților.[...]

[L.D: pe acest moment, Șeicaru și G. Moroianu vor sa-l împingă spre cu totul alt subiect, dar așa : hodoronc-tronc! :de ce nu au fost ei la Albalulia?

Urmează un schimb de replici și Hegedus revine....]

" Convingerea mea o confirmă faptul că guvernul liberal, tot atunci, acceptase egalitatea în drepturi a evreilor, ca singura minoritate din Regat . (p.30)

Se știe că sașii au declarat unirea cu România prin rezoluția de la Mediaș, care s-a provocat la Alba Iulia, și care a repetat, pe scurt, conținutul rezoluției adunării de la 1 dec. 1918.

O delegație a sașilor, în frunte cu d.hans Otto Roth și Rudolf Brandsh au venit la București. În cinstea lor s-a dat un banquet. În absența lui Brătianu, Ferechide (subsecretar de stat) a spus: <Națiunea română primește Hotărîrea d-voastre cu dragoste, iar primirea ce vi se face acum, este o cheazășie care vă asigură că cuvîntul ce vi l-am dat va fi ținut.>

Iar Ionaș Grădișteanu : <D.Ferechide a vorbit nu numai în numele guvernului, dar în numele tuturor românilor, fără deosebire de partid.

Nu avem să răpim limba sau credința nimănui.>(p. 30)

/ "Adică și liberalii au dat cuvîntul [...] Cuvîntul dat, pe care îl amintea Ferechide, nu a putut fi altceva decît declarația de la Alba Iulia[?!?] Partidul liberal nu are deci dreptul să nege solidaritatea lui cu acest cuvînt dat."

/ "Gîndirea de altfel pe care noi o numim concepția de la Alba Iulia, nu a exprimat-o nimeni așa de puternic ca Ionel Brătianu."

"Conducătorul de pe atunci al partidului liberal, reîntorcîndu-se de la Paris, unde a refuzat să iscălească tratatul de la Saint Germaine din cauza art.5, referitor la ocrotirea minorităților, s-a dus la Sibiu, la marele Sfat [Consiliu Dirigent] unde a fost primit cu entuziasm.

D.Maniu l-a salutat și atunci Ion Brătianu a spus, la 8 august '19, următoarele: < Un popor ca al nostru care a arătat dovada bărbăției sale atît în înînfîngere

cît și în victorie, va ști să se adapteze și concepțiilor celor mai largi, și din organizația cea nouă a statului român, își va găsi viață frățească și prietenească toți cei ce vor să contribuie la înflorirea pașnică a României Mari. Nu vom întreba pe nimeni de unde vine, ci unde merge. " > (p. 30)

/ "D-ior, mai mult decît ceea ce ne-a promis Ion Brătianu, nimeni nu a putut să ne făgăduiască. Aceasta e apologia punctelor de la Alba Iulia " [???) (p. 30)

"E de prisos să amintesc că în Constituție nu se reoglindesc nici spiritul nici principiile de la Alba Iulia "(p. 31)

Hegedus / nov.'29

▀ Legea administrativă.

[L.D: nu uita, Hegedus și-a propus în discurs, în mod special, să se refere la regimul administrației de Stat, cu accent pe autonomia minorităților.

Pentru el, către el, trebuia să ducă toată argumentarea și toată pledoaria lui anterioară, bazată exclusiv pe declarații românești (de la Suplex - la Alba Iulia)]

/ Între 1918-1919, guvernul Brătianu a urmat pilda dată de Alba Iulia [???) pe terenul descentralizării administrative, punînd la cale o "auto-guvernare largă", accentuînd că intenționează să dea minorităților o liberă afirmare și dezvoltare.(cf."Viitorul")

19 nov.1918, Manifestul PNL : < PNL crede că o largă descentralizare administrativă [...] este singurul mijloc " [...] o administrație bună și luminată [...] va lupta pentru neapărata înfăptuire a unei asemenea descentralizări administrative. >

5 martie, 1919, "Viitorul" explica că țara trebuie împărțită și în regiuni...

-Victor Cădere : "Există un anteproiect al cercului de studii PNL "

" În acești zece ani , am auzit făcându-se reproșuri PNR , iar nouă minorităților ni se aducea acuzațiunea regionalismului .

Expresiunea aceasta criminală < regionalism > am cules-o întâia oară de la presa liberală, ca idealul partidului liberal." (așa cum amintește și d. Cădere, și cum a spus și d. Stere, la dezbaterile de la legea administrativă)

1918, Iași, cercul de studii PNL a editat un proiect de lege administrativă, care prevedea formarea a 7 regiuni.

mai 1919 , Ion Brătianu , declara la Paris: <Prin descentralizarea administrativă s-a aigurat tuturor minorităților , cele mai largi drepturi și cea mai deplină libertate .>

/"Partidul care a promis în țară descentralizarea regionalistă și deplină libertate minoritarilor, nu mai poate afirma în străinătate , astăzi, că rezoluțiunea de la Alba Iulia periclitează unitatea și suveranitatea Statului român . Cu atât mai puțin poate s-o afirme aderenții regimului actual , ai căror conducători [Maniu, Vaida] au redactat rezoluția [de la Alba Iulia] și au iscălit tratatul de la St. Germain "(p. 31)

Hegedus / nov.'29

▣ Regimul vechi maghiar / Minorități.

/ "Cînd am dorit să vă arăt că românii din Ardeal au mărturisit vreme de un secol întreg această concepțiune asupra drepturilor minoritare , pe care le-a exprimat în rezoluțiunea de la Alba Iulia , îmi dau perfect de bine seama de obiecțiunea ce mi se poate face : da, noi am făcut aceasta , guvernele maghiare însă n-au satisfăcut revendicările noastre. Au legiferat legea 44 din anul 1868, legea despre egala îndreptățire a naționalităților .N-au executat-o însă în fapt.

Să-mi dați voie să mă ocup pe scurt și de obiecțiunea aceasta .

Întîi și întîi, nu stă în picioare acuzațiunea ...

- Voci PNȚ : "Ba da."

...acuzațiunea cum că în fosta Ungarie , mai ales în Ardeal și Banat, n-ar fi întrebuițat de loc limba naționalităților în administrație.

Nu numai că sașii s-au folosit de limba lor germană, în vorbă și în scris, că unele județe și comune, au fost administrate în limba germană , însă și limba română s-a afirmat adesea ori ...

-Voci PNȚ: Unde ? Cînd ? Oficial ?

- Hegedus : a spus "deseori" , nu "pretutindeni" ; cărturărimea română, în administrația locală ;

20 martie 1914, Vaida spunea în Parlamentul maghiar :

<Unitatea Statului nu suferă dacă și limba noastră are drepturile ei.

Dovadă un județ da la granița maghiară , județul Brașov, adică al unui ținut foarte periclitat , unde administrația județeană se face în trei limbi , fără ca unitatea Statului să fie întru nimic știrbită. >

(și a citit convocarea la ședința municipală, în l.română!)

-dr.Roxin : "Slabă probă!"

-Hegedus : Dar acum, limba minoritară este absolut exclusă din administrație ! este doar tolerată! dl.Willer a fost silit să învețe românește! Etc etc...

" Să trecem ,deci, peste aceasta și să presupunem [!!!] că legea naționalităților n-ar fi fost deloc executată , nici în administrație , lucru pe care îl resping, totuși și atunci o neexecutare pretinsă a legii amintite sau anumite articole , nu pot fi un motiv serios de a nu executa și realiza nici acum rezoluțiile din Alba Iulia .

"(aplauze la PNM și PNG)

Unii bărbați de Stat maghiari , cînd mai tîrziu românii au cerut aplicarea dispozițiilor din lege , s-au dezvinovățit spunînd că românii nu pot cere aplicarea unei legi pe care n-au votat-o, ba chiar au hulit-o !

După Constituția dualistă din 1867, care a contopit Austria cu Ungaria, s-a sancționat , prin legea 44 /1868, unirea Ardealului cu Ungaria, despre care Legea 43 /1867 dispunea

separat.

"Românii din Ardeal au văzut în aceste legi o decădere națională, față de drepturile de care beneficiau în anii precedenți."

[LD **Atenție ! În acest context insinuiază el caducitatea statului "național" în cazul României, ca ceva ce aparține unei vechi ideologii , împotriva căreia, în trecut, au luptat. Deci , argumentele românești, folosite pentru situația nouă.]**

"Apoi prin legile acestea, au ieșit la suprafață principii pe care Românii din Ardeal nu le împărtășeau; de exemplu, caracterul național al Statului maghiar , lucru care se poate vedea dintr-o broșură intitulată "Cauza Română " apărută în 1872. Din această pricină Românii au criticat aspru și neconținut legea naționalităților, iar atunci când mai târziu au solicitat executarea acestei legi, unele guverne maghiare s-au provocat la atitudinea lor anterioară, de refuzare a acestei legi [...]" (p. 32) Hegedus / nov.'29

▣ **Paralelă : regimul maghiar - regimul român**

[**LD: Atenție! La ce jonglerie, prin omisiune și inversare , a putut recurge! Și-a pus chiar și cenușă în cap!]**

/"Dacă vrem să facem o paralelă între legea naționalităților [maghiară, 1868] și rezoluțiunea de la Alba Iulia,[1918] trebuie să constatăm că , pe când Românii din Ardeal n-au acceptat atunci deloc legea naționalităților, opinia publică a minorităților actuale din Ardeal, după ratificarea Tratatului de la Trianon - sașii chiar mai înainte -au recunoscut rezoluțiunea de la Alba Iulia, neopunînd nici o rezervă și nedisprețuind drepturile oferite prin aceasta."deși ...situația lor "însemna tot o decădere " **[ca a românilor în 1868 !]**

/"Legea aceasta a naționalităților [maghiară] , de altfel, a fost pusă în vigoare imediat după unirea Ardealului, printr-un decret al Consiliului Dirigent, cu singura modificare că s-au înlocuit cuvintele <Statul maghiar> , <limba maghiară>, cu <Statul român >, <limba română>,decret care însă, încet încet , ca să vorbesc cu frazeologia Memorandumului, a devenit literă moartă **și în Țara Românească.** (p. 33)

"D-lor, nu se poate rezema opinia publică română și mai ales Partidul național român, pe un argument al unor politicieni maghiari.

Unii bărbați de Stat maghiari au încercat să dovedească , din cuvînt în cuvînt aproape, neexecutabilitatea legii naționalităților, după cum , acum, presa șovinistă vrea să înfiereze Rezoluțiunea dela Alba Iulia ca neexecutabilă în viața practică."

Au fost bărbați politici maghiari care au spus că oamenii politici

[**LD: nu am cratime corespunzătoare , pentru unele litere]**

Eotvos Iones, Kemeny Zsigmond, Francisc Deak, autorii legii naționalităților, au fost niște naivi au fost idealști, nu oameni reali, și că nu au prevăzut bine drumurile Statului maghiar, că nu și-au dat seama de ideea unității naționale , că n-au simțit definiția a tot puternică a limbii de Stat, că autorii legii naționaliștilor ,au fost naivi, mai târziu trăiți în spiritul vremilor, precum au fost Cavour, Gambetta, Etvos, Brătianu cel bătrîn, Rosetti și alții .

/"Eu cred , d-lor, că partidul național român nu poate să tolereze ca față de el să se ridice aceeași acuză, nu poate să admită ca și conducătorii lui să fie numiți naivi, diletanți, fără simț față de politica de Stat; nici să fie batjocorit spiritul vremurilor , acela care a dat naștere Ligii națiunilor și convenției minoritare și înaintea cărora s-au închinat și ei , cu atît mai vîrtos , cu cît și o tradiție seculară i-a împins într-o direcție ca aceasta. PNR, dacă ar abandona realizarea Albei Iulii , ar justifica această acuzație și s-ar condamna pe sine însuși."

[**Iarăși îi citează pe Maniu, Vaida, Gheorghe Pop de Băsești, Deak (în 1907), , în aceeași idee, făcîndu-se "avocatul diavolilor", lăudînd fariseic zicerile românești, contestînd însă relele tratamente la care erau supuși românii]**

-**Teodor Roxin** : În Ungaria ?! Ajutor pentru școlile noastre? [...]. Instituțiilor românești , școalelor, teatrului românesc? Da, s-ar fi dat , dar se punea condițiunea de maghiarizare. Numai școala care se maghiariză primea ajutoare. Cine rezista, pe dreptatea lui, era persecutat." (ex. Liceul din Beiuș, unde s-a impus l. maghiară , deși era liceu confesional, greco-catolic)

- Hegedus : " Să presupunem că politica maghiară față de minorități ar fi fost în general mai rea decît a d-voastre , ceea ce noi tăgăduim , fiindcă în multe privințe a fost mai bună " [...]. dar atunci ne întrebăm : de aceea a izbucnit războiul mondial, de aceea a

trăit Wilson, de aceea s-au alcătuit [...] Statele succesorale ,
Societatea națiunilor, ca și lumea nouă să se clădească pe aceleași principii politice și pe
aceeaș uzanță ? "(p. 33)(aplauze la P. minoritare și PSD)
Hegedus /nov.'29

▣ Doleanțele minoritarilor

[Într-un discurs de cca 2 ore, a vorbit despre minorități ultimele cca 5 minute !
Din nou,raportându-se la Alba Iulia.În tot discursul, absolut niciodată nu a vorbit de
Constituție, sau de alte reglementări legislative.]

/ " Minoritățile în afara de tendința de a-și menține în deplină libertate naționalitatea în
țara românească , cum spune textul rezoluției de la Alba Iulia,[...] au mai ales două
puncte de vedere:

- 1.Aplicarea limbilor minoritare în grai și scris,
- 2.Așezarea funcționarului minoritar înslujbele publice .

Din acest p.d.v. , a constatat că legea administrativă nu conține nimic în ceea ce privește
aplicarea limbilor minoritare, Statul stînd ca "o forță străină față de fiii săi".

Știe că guvernul făgăduiește o lege separată asupra minorităților, daracest lucru nu este
amintit în mesaj.Ce se va întîmpla dacă guvernul nu va avea vreme să o facă ?

Și Ion Brătianu, la dezbaterea Constituției, a spus că va aduce o lege specială pentru
minorități.

"Noi, după atîtea experiențe amare, suntem mai sceptici cu toate promisiunile."

Ed.Mirto (subsecretar de stat) : "Mai avem trei ani...Vom avea destulă vreme..."

Hegedus :El a răscolit trecutul în speranța că argumentele sale "vor pune capăt "

discuțiilor inutile." Noi vrem să ocolim orice fricțiune cu poporul român,

cu care dorim să trăim în pace ,iubire și înfrățire (aplauze unanime) ,

ca fii buni și fideli ai acestei țări.

Să nu privim înapoi, să privim înainte .Apelăm la prezent, la obligațiile internaționale, la
curențele noilor timpuri, la judecata umană a problemei minorităților, și la rezoluțiunea de

la Alba Iulia.Fiind valabil punctul 1 al rezoluțiunii , care declară unirea, trebuie să fie

valabile și celelalte puncte.[...] să repetăm și noi strigătul istoric al iobagilor români din

Ardeal , de odinioară, din timpul lui < Suplex libellum valachorum >: <Împărate fă

dreptate ,dacă crezi în zeitate.>"(p. 35)

Hegedus / nov.'29

---

11) Pamfil Șeicaru (ziarist ind.) intervenție la sumar, 27 nov.'29

(DAD,MO 4, șed.din 27 nov.'29, p. 39-40)

Intervenții : Jumanca, Sever Bocu, Șt.Cicio Pop

[L.D.Este extrem de interesant, că Șeicaru care , în ședința anterioară, a avut cîteva

intervenții pertinente, a doua zi se agață de Jumanca, pentru neinspirata sa intervenție.

Gestul semnifică mult mai mult ! Este expresia umilinței resimțită de foștii combatanți pe

front, de regățenii care au dus războiul, și de ...negarea acestui rol în realizarea unirii.]

/În interesanta și foarte documentata comunicare a d.Hegedus de ieri, dl deputat maghiar

a prezentat Adunarea de la Alba Iulia "ca și cînd acolo s-ar fi stabilit un contract pe

capitole între nația română și minorități ", nicidecum ca o "afirmațiune de unitate

națională." D-sa a mai lăsat să se înțeleagă că, fără Alba Iulia, n-ar fi fost posibilă

unitatea națională.

La intervenția sa privind cazul Jugoslaviei (care n-a avut Alba Iulia) d.Jumanca

a insinuat că aceasta nu a avut ....pacea de la București [lucru pentru care Șeicaru l-a

făcut impertinent, atrăgându-i mustrarea conducăt.de șed.)

El dorește o punere la punct a lui Jumanca,din partea băncii ministeriale.

-Iosif Jumanca (PSD) : chestiunea ar merita o discuție mai largă, nu la sumar.

Deocamdată ține să declare : " Atunci cînd noi, Consiliul național din Ardeal, în

momentele critice de după izbucnirea revoluției din Ungaria , am hotărît convocarea

Adunării de la Alba Iulia ,nimeni din Ardeal nu știa încă despre aceia că România a

declarat din nou război Puterilor centrale.

Știam că există o pace încheiată la București ,o pace care închisese războiul dintre

România și Puterile Centrale.

Și în consecință, tot ce am făcut acolo , am făcut-o convinși că numai în felul acesta

putem să realizăm ceea ce trebuia să realizăm , ca o necesitate implacabilă a istoriei.

Atît aveam de spus." (aplauze la PSD)

-Sever Bocu (subsecretar de stat) :

(regretă că a lipsit din ședința de ieri și nu a asistat la "altercația" Șeicaru-Jumanca.)

" Eu socotesc că asupra Albei-Iulia nu pot să existe mai multe interpretări.

Alba Iulia a fost rezultanta voinței seculare a poporului român din Ardeal.

(aplauze prelungite la PNT)

Alba Iulia a fost o parte din voința omogenă și unitară a poporului român de pretutindeni.

Dacă aici [Regat] poporul român liber a acționat prin război și prin vărsarea sîngelui său, pentru unire, poporul român din Ardeal a luptat prin formele cari îi erau lui date , cu

același eroism , pentru unirea întregului popor român

(aplauze prelungite la PNT) Aceasta este Alba Iulia.

Și desigur că în discuțiile noastre mărunte , zilnice, acest mare act nu trebuia adus.

Asupra lui s-a pronunțat istoria definitiv și irevocabil .El va rămîne pururea cel mai mare

act moral , act de vitejie morală, a poporului român." (aplauze prelungite la PNT)

(Șeicaru nemulțumit că nu i s-a răspuns cu pacea de la București)

-Ștefan Cicio Pop : chestiuni atât de importante nu se pot elucida la ...sumar.

Cît privește intervenția d.Jumanca, d-lui știe cum s-a făcut unirea ! știe că ...

"Noi n-am pactat cu nimeni. Noi am pactat numai cu idealul nostru național, vechi de

1800 de ani, ideal de întregire al neamului românesc de pretutindeni la sînul mumei

noastre. " (aplauze prelungite, strigăte de bravo, la PNT) (p.39-40)

Jumanca / Sever Bocu / Cicio Pop / nov.'29

---

12) Petre Haneș (PNT, țărănist, deputat Ialomița) , discurs la mesaj, 28 nov.'29 .

(DAD, MO. 5, șed. 28 nov.'29, p. 67- 72)

[L.D.Titlurile, sublinierile, culorile , parantezele drepte, îmi aparțin.

Discursul întreg, în xerox. În calculator, dispersat problematic.]

Haneș / '29

▀ Plîngerile Minorităților .

Colegii minoritari se plîng de neaplicarea ,nelegiferarea Moțiunii de la Alba Iulia.

/"Moțiunea de la Alba Iulia nu poate fi transformată cu efect de lege , pentru că nu de

legiferare atîrnă ca raporturile dintre minoritari și majoritari să fie călduroase ,

așa cum ar trebui. Între noi și ei , este trecutul, este sufletul nostru , format în luptele

trecute , suflet care așteaptă să fie schimbat și nu știu dacă generațiunea de astăzi îl

va putea schimba. "

/ Nemulțumirile acestea sunt oare numai ale minorităților ? Oare populația majoritară

este mai mulțumită ? Dl. Willer se plînge că secuii dintr-o localitate nu au intrat , încă, în

posesia pășunilor .Avem și noi asemenea cazuri în jud. Ialomița, unde nu sunt secui...

- Willer : asta nu dezvinovățește guvernul...

- P.H: Deputații minoritari nu vorbesc decît despre doleanțele minorității ce o

reprezintă.Nu mai sunt și alte minorități ?

Dar problemele grele ale țării, nu-i privesc și pe ei ?

X De curînd, Statul român a alocat fonduri pentru achitarea pensiilor unor funcționari

minoritari care nu depuseseră jurămîntul la vremea potrivită,

din care cauză celorlalți pensionari (minoritari și majoritari) nu le-a putut fi mărită

pensia!

X Același guvern , a găsit 25 milioane pentru școlile minoritare ;

dar știți că învățămîntul nostru popular stă mai prost decît al dvs ?

Știți cu ce greutate se sbat învățătorii de la țară , cu clase neîncălzite, cu copii săraci

care vin desculți la școală ?

- Hegedus Nandor : A fost o sumă neînsemnată...

-P.H. :În chestiunea optanților (care ar trebui să-i intereseze și pe ei),

nu-și dau deloc cu părerea .

X " Am vrea ca dvs. - și nu noi - să spuneți că exproprierea s-a făcut deopotrivă pentru

toți proprietarii , indiferent de naționalitate ;

X că împrumutarea țăranilor s-a făcut pentru toți țăranii de pe acele moșii , iarăși,

indiferent de naționalitate ;

X că tuturor proprietarilor , iarăși, indiferent de naționalitate , nu li s-au dat bani lichizi ,

ci bonuri de expropriere . În sfîrșit ,

X să mai spuneți - tot dvs, nu noi - că țăranii de pe acele moșii n-au bani să satisfacă

pretențiile optanților "(Aplauze PNȚ)

/ Negreșit calea apropierii trebuie preparată sufletește.

"Dacă prin scriitori, prin artiști, prin cugetători, prin ziariști, nu se atmosferizează sufletește apropierea între majoritari și minoritari, dacă nu se atmosferizează în toată țara problema, putința apropierii politice dintre unii și ceilalți va întârzi." "

- **Hegedus Nandor** : Nu se poate atmosferizare, decât din partea ambelor părți...

- **Willer** : " Vă rog să-mi permiteți să vă atrag atențiunea că exemplele dvs. nu sunt prea exacte, pentru că noi cerem numai un tratament egal.

Probabil știți că la noi, în Ardeal, în regiuni pur maghiare, s-a creat din partea liberalilor, zone culturale pentru învățătorii români care nu vorbesc nici un singur cuvânt unguresc. Și faptul că sunt numiți într-un sat maghiar, unde nici măcar nu au elevi, este îndestulător să capete leafă dublă decât alți învățători. "

În problema agrară, în jud. Ciuc, "bunurile private au fost rase."

"Comunitățile de averi din jud. Severin, au fost luate în întregime ."

- **M.Văgăunescu** : "Dle coleg, este bine să nu uitați că domnitorul Moldovei, Petru Rareș, a stăpînit domenii întinse și cetăți în Secuimea de care vorbiți, și desigur că cei ce au aplicat reforma agrară în acele ținuturi, și-au adus aminte de acest adevăr istoric. "

- **Willer** : Nu puteți să afirmați că secuii n-au fost interesați în această chestiune.

Dacă vom ajunge la tratament egal, să fiți siguri că noi vom servi ca apropiere, în primul rînd. Pînă atunci însă, aveți dvs să vă apropiați de noi "

- **P.H.** : Învățătorii români primesc acel spor pentru că învață l.română pe elevii care nu o stiu de acasă. Dar trebuie să știți(pentru că m-ați provocat), acolo nu au nici unde să doarmă, nici unde să mănînce ! (Aplauze PNȚ)

- **Willer** : dar guv dvs . a promis că va retrage acei învățători care nu funcționează îndestulător.

- **I.Bozdoc** (deputat PNȚ de Mureș, județ secuiesc) : " Guvernul român nu va putea să retragă pe învățătorii români din secuime, și dvs. nu dezvăluiți adevărul în întregime, relativ la așa-zisa secuime. [...] această secuime este Valea Mirajului, unde în 36 de comune, înainte de 80 de ani, elementul românesc era în majoritate absolută, după statisticile arhivistului Barabas Endre.

În aceste comune, pînă azi, elementul românesc era complect maghiarizat, în urma numeroaselor măsuri pe care le-a luat în timpurile acelea guvernului Statului maghiar. Locuitorii și-au uitat limba, și-au părăsit religia, în multe părți, prin faimoasa bulă <Christi fideles Graecae >. Și trebuie să fac această afirmare că această regiune, unde avem români, spun în limba maghiară că sunt Români !

Prin urmare, Statul român nu poate să retragă pe învățători ." (aplauze PNȚ)

Această chestiune s-a ridicat și la legea bacalaureatului, și P.Haneș a lămurit-o deplin. El se asociază celor spuse de Haneș, că la Mureș, a avut nenumărate plîngerii ale învățătorilor români privind reaua primire din acele comune.(p. 68-69)

Haneș- Willer - polemică '29

---

13) Ion Petrovici* (pe atunci PNȚ) , discurs la mesaj, 5 dec.'29

(DAD, Mo. 8 ,șed. din 5 dec.'29, p. 166- 173)

-----
* Fost membru al PP-Averescu; fost ministru al Instrucțiunii publice (1926-1927); Primit cu vii aplauze de către Parlamentul PNȚ .

Petrovici /'29

▣ Partidul Maghiar .

Hegedus Nandor, în numele minorității maghiare, s-a mărginit la o declarație lapidară. El aduce un omagiu tonului obiectiv și documentării sale.

Ca ministru al instrucțiunii (15 iul.'26- 4 iul.'27) el a avut prilejul să cunoască pe mulți domni minoritari, încercînd să le satisfacă cererile.(maghiarilor, germanilor)

- **Ioszeff Willer** : "Este de datoria mea morală să confirm și din partea colegilor mei, dvs. ca ministru de instrucție, întotdeauna ați tratat chestiunea școlară a minorităților cu un spirit larg și înțelegător.

Dar vă rog să confirmați și dvs că, din partea noastră, ați avut atîta simpatie cît și recunoștință pentru această atitudine, și noi niciodată n-am venit cu pretențiuni exagerate, ci am căutat întotdeauna să ne înțelegem ."

-Petrovici : Mulțumește lui Willer pentru confirmare.

Repetă că el nu are nici o fibră "șovină" în structura sa. Dar ...

are mari rezerve față de concluziile lui Hegedus Nandor, concluzii care "au fost servite de multă dialectică, dar de prea puțină psihologie."

S-a anunțat că el, la discuții, va trata "problema minorităților".

Vrea să facă 2 precizări prealabile : problema nu poate fi tratată decât într-o conferință.

La Mesaj, se face "polemică politică", și el nu vrea să-și plaseze o conferință.

Răspunsul îl va da Guvernul. El vorbește în nume personal, nu vrea să angajeze pe nimeni, dar va fi fericit dacă va avea sentimentul adeziunii.

Petrovici / ' 29

▣ "Inconsecvența" românilor ?!

Hegedus a stăruit mult asupra ideii că noi, românii, suntem "inconsecvenți":

în tratamentul pe care îl aplicăm astăzi minorităților :

față de teza pe care au susținut-o românii încă din sec. XVIII;

față de *Moțiunea de la Alba Iulia* ;

față de declarațiile făcute de Brătianu în numele țării întregi ;

Cînd a vorbit despre aceste "inconsecvențe", a simțit în Cameră

"o revoltă stăpînită." Faptul este explicabil. Ca să faci o asemenea acuzație, trebuie să ai "autoritate" și să fii "ireproșabil de consecvent".

dar ... consecvența este între pretențiile de acum ale ungarilor,

și tratamentul aplicat de ei minorităților ?!

-Willer : "S-a schimbat ceva, dar am fi pe deplin mulțumiți cu același tratament cu care am tratat noi pe români" (**esclamări, ilaritate, la PNȚ**)

-Voce PNȚ : să vă ferească Dumnezeu !

-Iuliu Maniu (președ. Consiliului de Miniștri) : "d-le Willer, aș avea o singură rugămintă către d. ministru al instrucțiunii : să nu fi auzit dorința dvs."

(**aplauze, ilaritate la PNȚ ; întreruperi la P. Maghiar**)

-Petrovici : să zicem că atât dl Willer, cît și dl Maniu, sunt "părți interesate".

El citează din cartea lui Massarik "Europa Nouă" : < Statul maghiar, cu violența sa maghiarizare, este pentru orice cunoscător, cel mai grosnic exemplu de politică de desnaționalizare . > (p. 50) ; iată ce spune, la 1848, Cavour : < Curios, poporul maghiar chiar cînd luptă pentru libertatea sa, nu înțelege să lase libertate altora. >

Iar Mickiewicz : < Monarhia habsburgică se aseamănă foarte mult cu Compania Indiilor Orientale : 2.000 de familii stăpînesc milioane de indigeni . >

"Dvs ați fost în totdeauna în Statul dvs. milenar, minoritari."

Petrovici /'29(**aplauze la PNȚ**)

Să admitem că este o "inconsecvență". Dar este și o mare deosebire ! :

"dvs susțineți această părere fiind o minoritate în Ardealul românesc ;

ai noștri cînd susțineau această părere, erau o majoritate în Ardealul ungaresc."

(**bravo, aplauze la PNȚ**)

-Pamfil Șeicaru (ziarist independent) : "Am aflat acum că dl. Hegedus Nandor este evreu.

N-a fost inconsecvent dl. Nandor. Dsa aparține unei nații de milenii impilată, și este firesc ca ungarul, ca populație minoritară,

să atace politica noastră prin delegațiune. (**ilaritate la PNȚ**)

-Petrovici : El se simte totdeauna "izbit" de cîte ori maghiarii, vorbind despre Statul român, folosesc expresia <popoarele din România>, <țară poliglotă>, ca pe vremea "manifestelor lui Francisc Iosif" care spuneau <popoarele din monarhia mea > ! " Statul român de astăzi nu are caracterul statului austro-ungar.

[...] pentru ce Wilson și cu aliații săi au hotărît să dizolve Statul mozaic austro-ungar ? Ca să creeze alte state mozaice ? Dar nu era nici o trebuință ; exista un Stat mozaic și cu o tradiție mult mai veche. Dacă totuși Wilson s-a hotărît să dizolve mozaicul austro-ungar, este pentru a se crea State de o categorie nouă, anume State cu caracter național." (p. 170) (**aplauze la PNȚ**)

-Willer : [...] în tratate, nu este vorba de "autonomia sașilor și secuilor" ?

-Petrovici : În cadrul Tratatului de la Saint Germain, minoritățile din țara noastră se bucură de destulă libertate ; România a fost vizitată de secretarul Ligii Națiunilor, Colban, un norvegian imparțial, care a vizitat școlile minoritare, și s-a declarat mulțumit.

/Recunoaște că în legea școlilor minoritare există unele dispoziții care pot indispuce : nu au voie să urmeze școlile maghiare decît cei de naționalitate maghiară (nu și cei cu limba maternă maghiară, de altă naționalitate).

Consideră însă că asta este o " măsură reparatorie " , pentru secole de dezechilibru, cari s-au exercitat în dauna românilor.(**aplauze la PNȚ**)

- **Willer** : "Nu vreau să tăgăduesc ceva.În procedura istorică s-au maghiarizat familii române , însă nu trebuie să uitați că s-au romanizat și multe familii maghiare , după cum dovedesc mai multe nume din Transilvania. [**LD??**]

Pe cînd Petrovici era ministru, gîndea altfel, și de aceea l-au simpatizat.

-**Petrovici** : recunosc că în lege sunt dispoziții care obligă copiii români , care vorbesc maghiara, să urmeze școli românești. Dar dispoziția s-a aplicat civilizată.

Doar nu era să interzică copiilor episcopului Meilath să meargă la școala maghiară, numai pentru că cineva afirmase, că, cu cîteva secole în urmă,

trăise un român cu numele de "Mai Lat " !(p. 171) (**ilaritate la PNȚ**)

Petrovici -Hegedus-Willer *29

---

14) N.Polizu-Micșunești (PNȚ, deputat Dorohoi), discurs la mesaj, 13dec.'29

(DAD, MO, 13, șed. din 13 dec.'29, p.286- 301)

[**L.D: discursul integral xerox.În calculator , dispersat problematic.**

Titlurile, sublinierile, parantezele, coloratul ,imi aparțin

Micșunești nu a putut să-și epuizeze argumentația, din cauza deselor întreruperi ale minoritarilor,mai ales ale lui Willer.]

(Vezi pe larg și context, la Statutul pentru minorități.)

Polizu/'29

▣ Atacul minorităților.

/ O caracteristică a dezbaterilor la mesaj din cea de a II-a sesiune (1929/1930) a primei legislaturi PNȚ , au constituit-o atacurile pe chestiunile ce lipseau din Mesaj și Adresa de Răspunsul la mesaj, adică "datoriile", "promisiunile" guvernului Maniu.

"Focul" a fost deschis de minoritățile etnice, pentru că lipseau anunțarea

Statutului pentru minorități. [...] [...]

Polizu / '29

▣ Afirmații eronate (Hegedus)

I.România- "stat poliglot".Este , desigur, un lapsus de ordin demografic,a afirma asta despre un stat cu 75% majoritaritari români și 25 % minorități de altă limbă.

În Ungaria veche, proporția era de 50 %, și se susținea că este "stat național unitar " .

II.Trianonul- "condiționat" de tratamentul minorităților.Singura controversă și ezitare la Trianon a fost în legătură cu Tratatul României din 1916, dacă trebuia respectat ad litteram sau modificat, avînd în vedere și revendicarea Basarabiei .

Niciodată nu s-a făcut vreo corelațiune între hotarele cuvenite României și drepturile ce urmau a fi acordate minorităților.

III.Pacea - neimpusă cu "sabia". Aliații nu au vrut să ducă pînă la extrem consecințele victoriei lor, nu au impus pacea la Berlin,Viena și Pesta,cum puteau s-o facă.

Dar victoria este cert, s-a făcut cu sabia, și ceea ce a urmat au fost dovezi de umanism. (p. 286-287)

Polizu /'29 -răspunsuri de fond -

▣ "Pactul" de la Alba Iulia ?

Din p.d.v. juridic (teza maghiară), este consimțămîntul unor "părți" .

Cînd, cu ce ocazie,ungurii au dat consimțămîntul lor la acest "pact" ?

-**Ioszef Willer**: să spună dl.Cicio-Pop dacă a fost vreo posibilitate pentru unguri să meargă la Alba Iulia.Adunarea a fost convocată numai pentru români.

Să spună d.ministru Nițescu, maghiarimea nu a fost chemată.[...] [...]

Ioszef Willer: "[...] țin să accentuez,încă o dată, [...] că pentru noi, maghiarii, a fost o imposibilitate să luăm parte la adunarea de la Alba Iulia.

În ce privește gărzile și garda națională maghiară și garda națională română, au fost chemate pentru a susține ordinea publică,și în acest scop au fost încurajate de guvernul Karoly cu cîte 10 milioane coroane."

Viorel Tilea: "Noi recunoaștem imposibilitatea d-voastră sufletească de a participa la Alba Iulia, la Adunarea Națională de la 1 decembrie 1918 ; o recunoaștem, pentru că dvs

aveați să lichidați o tragedie. Nu înțelegem, însă, de ce n-ați fi putut adera ulterior, cum a făcut-o poporul săsesc, la 8 ianuarie 1919, la hotărârile de la Alba Iulia și la unirea cu România. Aceasta n-o putem înțelege! " (aplauze prelungite la PNȚ)
Polizu-Micșunești /'29

▣ Factori istorico- psiho-morali

D. Hegedus a spus că prima condiție pentru aplicarea Hotărârii, este să uităm trecutul.

"Să uităm trecutul! Recunoșcă trebuie să facem acest lucru, dar trebuie să recunoașteți și dvs, că ne trebuie un efort supraomenesc ca să uităm acest trecut, atunci când este vorba să vă acordăm drepturi largi dvs! Dar o vom face ;și pentru ce ? Pentru a da dovadă, cum foarte bine spunea distinsul nostru coleg Petrovici, de generozitate. [...] pentru ca să justificăm că aici , la gurile Dunării , există valahi, cari pot să dea dovadă de civilizație , mai mult decât alții ,care se prevalează de o civilizație milenară . (aplauze la PNȚ) Și o vom face dlor.

Vom uita, deci, trecutul , dar prezentul ? "(p. 290) [...] [...] [...]

[L.D: atenție ! este f greu de urmărit, avînd în vedere dese intervenții ale deputaților maghiari, care , parcă și-au propus astfel, să devieze discuțiile, să le conturbe, să nu se înțeleagă cu claritate poziția românilor. Polemicile, au însă darul de a oglindi "atmosfera" parlamentară, agresivitatea trufașă a ungarilor, stadiul "ireconcilierii " surde , tributul plătit "relaxării" democratice pe care PNȚ , mai ales ardelenii, voiau să o imprime relațiilor cu minoritățile, mai ales cu cea maghiară. De aceea le reproduc.]

-Ioszeff Willer: "Cine ar îndrăzni în țara românească să strige < trăiască Ungaria !> ?

El nu s-a referit la Ungaria actuală, ci la Ungaria istorică, din trecut,

în care românii erau "bogați și înstăriți" .

-Voicu Nițescu : "Eu , care am fost în temnița ungară la Seghedin, credeți că pot afirma ceea ce spuneți dvs ? (aplauze PNȚ) Pentru Dumnezeu !

-Ioszeff Willer: "Am auzit de atîtea ori vorbindu-se despre temnițele ungare.

Să nu vă închipiți că aceste temnițe, despre care vorbesc dlor, ar fi, de exemplu ca închisoare Văcărești sau Tîrgu Ocna. Am fost și eu de trei ori, pe vremuri, în aceste închisori din cauza unor dueluri și să nu vă închipuiți că sunt așa de grozave cum spun d-nealor. [...]

Eu am spus că poporul român, sub stăpînirea ungară, era bogat și înstărit, și nu contest că politicește au avut foarte multe dorinți cari nu li s-au satisfăcut; însă populația maghiară [din Romnia] s-a ruinat prin reforma agrară și prin alte multe tratamente. [...] iar în ce privește Ungaria de astăzi, despre dînsa nu mă ocup."

-Voicu Nițescu : "Mă simt dator ca imediat să ridic protestul meu cel mai hotărît împotriva afirmațiunilor pe care le-a făcut d. secretar general al partidului maghiar .[ ]-----]

-Ioszeff Willer: "Ați permite o agitațiune în contra statului român , cum a fost aceea pe care au dus-o cei trimiși în temnițe ?"

-C. Angelescu (vicepreșed. Camerei): dle deputat Willer, față de atîtea întreruperi, trebuie să vă amintesc că și d. deputat Polizu-Micșunești are dreptul să mai vorbească în discursul pe care îl ține." (mare ilaritate, aplauze la PNȚ)

Polizu-Micșunești /'29

▣ Statutul pentru minorități. (concluzii)

/ Luînd ca punct de plecare declarațiile de la Alba Iulia

statutul minorităților va trebui "să rezolve în materie administrativă, școlară și bisericească, un maximum de libertăți, în raport cu stadiul de adaptare al acestor minorități, la ideea de Stat unitar național român." (aplauze la PNȚ)

/ "În afară de această soluție, nu se poate o aplicare a declarațiilor de la Alba Iulia."

Altfel, s-ar crea "mici bastioane iredentiste " în "fortăreața românismului" ,care este România Mare ; s-ar contraveni postulatelor umanitariste ale armoniei între popoare ; cînd sufletul minoritar va merge mai mult spre București, decât aiurea, "atunci și declarațiile din pactul sufletesc de la Alba Iulia vor fi realizabile integral."

/ "Vom fi față de dvs , cum vi s-a spus, generoși, dar nu putem merge cu generozitateapînă la compromiterea celor mai esențiale interese ale României Mari și unitare. "

(p. 296) (Aplauze la PNȚ)

Polizu-Micșunești-Willer '29

15) Pamfil Șeicaru (ziarist independent, pe lista PNT, deputat de Dolj),

discurs la mesaj, 10 dec.'29

(DAD, MO.10 , șed. din 10 dec.'29, p 202-209)

[L.D. Discursul integral, xeroxat ; în calculator, selectat și dispersat problematic.

În prima sesiune('28/ '29) nu cred că a vorbit la mesaj; a avut doar intervenții ;

Ține un discurs coerent, documentat, ușor detașat, "neutru" dar loial PNT,

care (culmea !) stârnește reacții de "sensibilitate" la majoritari , reacții de respingere la adversari.Dar Șeicaru s-a străduit să explice câteva aspecte delicate din politica guvernului Maniu, să evidențieze "circumstanțele atenuante" ale eșecurilor.]

Șeicaru / dec.'29

▣ Minorități.

O altă grupare nemulțumită de politica guvernului a fost aceea a minorităților, mai ales cea maghiară.

"În fața ei este bine să nu ne facem iluzii ; credeți d-voastră că poate să existe un singur ungur care să socotească definitiv o sentință istorică ? Credeți dvs că, de la ozila alta, ungurii ar putea socoti încheiat procesul istoric dintre ei și noi ? "

"Di Hegedus , reprezentantul minorității maghiare , a avut aici o tactică foarte îndemnatică : a vrut să pună în contradicție declarațiunile de la Alba Iulia cu atitudinea partidului național-țărănist, în fața problemei minoritare, atitudinea actualului guvern. "

... pe el nu-l interesează politica actualului guvern, ci politica Statului român ...

"Din nefericire, trebuie să mărturisim că Statul acesta nu a avut nicio politică statornică și lucidă.[...] partidele politice din România , fără excepție, au făcut cea mai nenorocită politică de demagogie față de minorități: s-au supralicitat în promisiuni cari nu se puteau ține și pe cari minoritarii le cer să fie îndeplinite, cu drept cuvânt , pentru că ei au fost de bună-credință. "

Dar nemulțumirile se datoresc și oamenilor politici maghiari și presei maghiare, care a căutat să irite , urmărind o exaltare a amintirilor din trecut.

Ei se găsesc în situația unor "inadaptabili" , care întîrzie procesul de apropiere sufletească.

Șeicaru /dec.'29

▣ Statele Unite ale Europei.

[L.D.: atenție ! anticipație clar-văzătoare !]

... poate hazardează unele anticipații , dar vrea să le spună....

/ "Cred însă că va veni o zi a împăcării -ziua cînd înțelepciunea va porni de dincolo, dela maghiarii din Ungaria..Se va vedea că Statele mici nu sunt decît bieți pionii manevrați în jocul de șah al Statelor mari.

Nu știu dacă se vor realiza vreodată Statele unite ale Europei-nu cred -

dar se va vedea totdeauna că necesitățile economice devin din ce mai imperioase .Ne vom grupa în unități mai vaste -economice- [...]Poate că va veni ziua aceea ;

pînă atunci nu va exista pace în centrul Europei."(p. 208)

Șeicaru / dec.'29

16.) Elemer Gyarfas (senator PNM) ,discurs la mesaj, 4 dec.'29

Grig.Gafencu (subsecretar de stat la Lucrări publice) replică

(DS, MO 6, șed. din 4 dec.'29, p. 54, 58)

-Gyarfas : aprecia politica pacifică a României, dar atrăgea atenția guvernului că "ar fi lipsit de sinceritate dacă ar ascunde că maghiarii din România se interesau , în primul rînd, de raporturile cu Ungaria,sperînd în rezolvarea problemelor de ordin economic și în apropierea celor două popoare." (p. 54)

-Gafencu : aduce o serie de complectări la pledoaria senatorului Gyarfas.

Trece în revistă măsurile guv.Maniu , pentru a imprima acestor relații un caracter de destindere.Explica, însă, că , în litigiul economic pe chestiunea "optanților" * ,

în pofida bunelor intenții ale României,Ungaria a reacționat dușmănos, negocierile fiind sistate.În chiar toiul negocierilor,contele Bethlen și-a rostit , la Budapesta, discursul

dușmănos, respingînd ofertele generoase și precise ale României.(p. 58)

* Înaintea Tribunalului arbitrar mixt de la Haga, se depuseseră numeroase reclamații contra statelor Micii Înțelegeri, intentate de supuși unguri, care reclamau confiscarea fără drept a bunurilor lor, invocînd art.250 al Tratatului de la Trianon. Majoritatea acestor procese ale "optanților", proprietari rurali din fostele provincii dominate de Ungaria, care au optat pentru naționalitatea maghiară, plîngîndu-se că li s-a aplicat legea agrară în statele successorale. (DS, MO.14, 14 febr.1929, p.397)

Gyarfas -Gafencu / dec.'29

17) Mihail Ghelmegeanu (PNȚ, raportor la Răsuns la mesaj, deputat Ismail)

Discurs -concluzie , 17 dec.'29

(DAD, MO 16, șed. 17 dec.'29 , p. 355-366)

[LD : discursul integral, xeroxat.În calculator, dispersat problematic.

Deși a spus că nu va polemiza cu PNL, întregul lui discurs nu a fost altceva , decît o antiteză PNȚ-PNL Accentul pe o argumentare metamorfozată semnificativ : PNȚ - partid de "centru", de "echilibru", de "arbitraj", între stînga (PSD) și dreapta (PNL) ; Regimul PNȚ: regim democratic (țărănișm atenuat)]

Discuția la mesaj nu a fost lipsită de note noi.

[discursurile PSD și minoritari,L.D: vezi mai jos]

În felul acesta , regimul de astăzi "a dovedit că înțelege să rupă cu metoda guvernelor trecute , pentru care orice social-democrat era un comunist și

orice minoritar un indezirabil"(aplauze la PNȚ)

Ghelmegeanu / dec.'29

▣ Minorități.

/ Partidele minoritare și-au expus doleanțele lor, "cu un integralism pe care Camera l-a ascultat cu atenție, nu atît pentru intențiile sale, ci pentru forma parlamentară în care a știut să fie înfățișată."(p. 355)

/ "[...] i s-a dat în această Cameră o largă extensiune ,

pentru că d.Hegedus Nandor a avut marea abilitate de a prezenta problema minorităților sub forma unei chestiuni de dialectică și logică ,

fapt care totdeauna are mare trecere într-o adunare de latini."

"Totuși, în chestiunile minoritare, în special în privința declarației partidului maghiar , aș vrea să atrag atenția secretarului acestui partid,

că a întrebuițat o declarație bicefală, fiindcă în Cameră s-a făcut o declarație în numele

partidului maghiar, în virtutea căreia s-a respins votarea Adresei de răspuns , dar , în același timp, d.Ioszif Willer a dat un interviu , care a apărut în oficiosul francez al

guvernului, din care rezultă că d-sa menține toată încrederea în guvern și personal

în d.prim ministru și că, în definitiv , toată chestiunea minorităților se reduce numai la

graba pe care poporul maghiar o impune conducătorilor săi, grabă care poate fi justificată într-o măsură din p.d.v.al poporului maghiar , dar care nu dă destule motive să se

respingă proiectul de răspuns la Adresă ,așa cum s-a respins."

[Willer a spus : < Dar, în sfîrșit, aceasta nu ne împiedică să recunoaștem legalmente , tot ce a fost făcut pentru noi de guvernul actual.

Și aș merge mai departe recunoscînd că soluțiunea revendicărilor legitime ale

funcționarilor unguri , a expus guvernul actual la puternice atacuri,

venind din partea partidelor de opoziție românești și, într-o oarecare măsură,

chiar din partea opiniei publice.[...]

Recunosc încă, că ,în multe chestiuni de detaliu , mai ales în ce privește

problema școlară , doleanțele noastre , întîmpinăm din partea guvernului,

primirea cea mai favorabilă și aceasta în mare parte datorită directorului

general al învățămîntului minoritar numit de regimul actual, d-l Caliani ,

care soluționează chestiunile școlare minoritare într-un spirit de echitate ,

de care nu avem decît să ne lăudăm.

Noi am întîlnit aceeași lealitate la d.Aurel Vlad , actualul ministru al industriei și

comerțului și păstrăm încrederea noastră d-lui Iuliu Maniu , cari nu va putea

să nu-și țină angajamentele .[...]" >

-Ioszef Willer : dă unele explicații ; nu există nici o contradicție ;

-**Ghelmegeanu** : De prea multe ori , declarațiile minoritarilor , sunt "apolitice" .
"Într-adevăr, în toate declarațiunile partidului minoritar maghiar ,
nu se vorbește decît de un singur lucru, de chestiunea minorităților.
Or, nu este de admis ca pe dvs., trăind în cuprinsul Statului român, să nu vă preocupe
decît această chestiune. Minoritatea maghiară nu are agricultori pe care să-i intereseze
noua politică economică a guvernului ? Nu are clasă muncitorească ?
Își fixează atitudinea politică numai pe chestiunea minoritară, ceea ce face
"să pătrundă în sufletele noastre amărăciunea că dvs.nu vă considerați aici decît închiși
într-un fel de zid chinezesc , pentru a vă sustrage de la toate celelalte chestiuni cari
intereseze viața publică românească."
- **Ioszeff Willer** : "Nu cunoaște activitatea lor la discutarea legilor; și apoi, cinesă
vorbească despre minorități ?
- **Ghelmegeanu** : Dar la discuția generală politică ? (p. 365)
Ghelmegeanu / dec.'29

---

18) Voicu Nițescu (Ministru de Stat), discurs final la Mesaj, 17 dec.'29

(DAD, MO.16, șed. din 17 dec.'29, p. 367-373)

[L.D : discurs integral, xeroxat;în calculator, dispersat problematic;

Parantezele, sublinierile, culorile, semnele ... îmi aparțin .

Vorbește în numele guvernului, trăgînd concluziile la dezbaterile la Mesaj.]

Nițescu / dec.'29

▣ **P.Maghiar**

d. Willer , în numele populațiunii maghiare, a citit o Declarație în care a respins
Răspunsul la Mesajul Tronului, pentru că guvernul nu a satisfăcut doleanțele minorităților
naționale. " Vom vedea cît de neîntemeiată este această stăruință de a se plînge a
partidului maghiar "

Alba Iulia 1918 / **vezi pe larg și context la fișier Minorități**

/Enunțațiunile pe care le-a făcut atunci Adunarea națională românească ,
porneau dintr-o experiență pe care poporul româneasc o cîștigase în cursul vremurilor,
sub stăpînire străină, maghiară, de altădată ; porneau și din înțelepciunea adîncă a
acestui popor,porneau și dintr-un sentiment de umanitate a acestui popor față de ceilalți,
porneau din spiritul de adîncă toleranță al poporului român.

Ce făgăduia poporul român din Ardeal și Banat , ce anunța el în legătură cu proclamația
de unire ? Făgăduia, d-lor, că va îngădui și recunoaște deplină libertate de manifestare
civilă, culturală , economică și politică pe seama tuturor naționalităților din teritoriile cari
acum se uneau cu Țara Românească."

Conferința de la Paris / **Vezi pe larg și context la Minorități**

"În legătură cu minoritățile,cari se găseau acum pe diferitele teritorii ce se uneau cu alte
țări ,sau pe teritorii ce se constituiau în State independente ,
se alcătuia un tratat al minorităților.

Acest tratat se făcea pentru protecția - se spunea - a minorităților , pentru ca motive de
ordin național să nu mai provoace în viitor răsboaie."

Ardelenii, PNR, PNT.

"Oricine va face o asemănare între acest tratat al minorităților și între hotărîrile pe cari
națiunea românească adunată la Alba iulia , le-a luat , va constata că ceea ce a făgăduit
poporul român , este cu mult mai mult decît ce cuprindea acest tratat. "

" Vreme de 10 ani de zile ,este adevărat, am spus cinstit și sincer
că hotărîrile de la Alba Iulia înțelegem să le aplicăm atunci cînd vom fi în situația de a o
putea face . Ele formează chiar parte integrantă din programul de partid și de
guvernămînt .

D-lor, puteam noi să înfăptuim aceste hotărîri , în decurs de un an, în totalitatea lor ?
Am aplicat însă în majoritatea lor aceste hotărîri.":

"Nu vă bucurați dvs [...]ca și poporul român ,de aceleași drepturi civile și politice? "

"Nu vă bucurați dvs. [...] de a practica drepturile înscrise în Constituție ?"

"Au fost alegerile , s-a făcut vreo deosebire între dvs.și noi ?"

("Vi s-a dat, ați recunoscut și dvs.perfecta libertate electorală.

Alegătorii maghiari și germani nu au fost împiedicați în manifestarea
simpatiei lor pentru candidați, aceștia și-au putut face propaganda

liberă. Nimeni, nici un organ administrativ , nici jandarmerie , nici armata, n-a împiedicat pe acești alegători de a-și exprima în toată libertatea voința și de a alege pe cine au vrut ")

"Dior! Vi s-a făgăduit libertate de presă ! Nu o aveți ?"

Voci PNȚ : "Prea multă !"

"Eu citesc presa dvs.și am văzut că această presă dvs , și am văzut că această presă își ia, în mod nedelicat ,chiar prea multă libertate , adeseori mai multă decât presa română." (Aplauze la PNȚ)

"Și au fost vremuri , sub regimul românesc , când presa română apărea cu coloanele albe , cenzurată , pe când presa maghiară nu era cenzurată.

Aceasta sub regimul averescan , cu care aveți un pact...(aplauze PNȚ)

D.Willer a spus că minoritarii n-ar avea altă dorință decât să fie tratați ca românii în regimul maghiar ; D.Hegedus, a invocat Supplex libellus valachorum ;

"Nu vedeți , d-lor, că e ridicol ? Au socotiți că ați fi în situația de a prezenta și d-voastră un Supplex Libellus Valachorum ? Și încă sub guvernul lui Iuliu Maniu , sub regimul partidului național-țărănesc? [Vezi pe larg la Minorități](#)

Ce era legea electorală ungurească de altădată și cum se făceau alegerile în era maghiară ? D-voastre , d-lor minoritari ,socotiți că am uitat poate ce a fost și ce am văzut noi cu ochii noștri.Și încercați să profitați și de împrejurarea că deputații din Vechiul Regat , care sunt tot așa de toleranți și îngăduitori ca noi , nu sunt tocmai la curent cu ceea ce am pățimit noi, ardelenii.

O alegere într-o circumscriptie electorală din Ardeal sau Banat , unde luptau și candidați români, lua proporțiile unui adevărat război civil. (aplauze la PNȚ) [...] provoca adese ori vărsare de sânge. ([aprobări PNȚ](#)) Așa , alegerile de la Aleșd in Bihor și de la Mărgineni din județul Făgăraș [voce : dela Șomcuța Mare !] unde atîți români au murit de gloanțele soldaților unguri ([aplauze la PNȚ](#))

Legea electorală română dă drept de vot tuturor , și românilor și minoritariilor , fără nici o deosebire.Legea electorală ungurească însă era strînsă în cătușele censului , care era mai mic sau mai mare , mai slab sau mai tare,după cum alegătorul era maghiar sau nemaghiar .Iar circumscriptiile electorale își hotărau granițele , după interese național-feudale ale ale oligarhiei maghiare atotputernice pe atunci.

Astfel în Transilvania și Banat existau circumscriptii electorale cuprinzînd zeci de mii de alegători și avînd să aleagă un deputat, mii de alegători.Se excepționa pe față, Secuimea, Ținutul Secuilor, unde se alcătuiau circumscriptii mici , în care abia cîteva sute de alegători alegeau un deputat .([aplauze la PNȚ](#))

Pot compara minoritarii alegerile românești dinanul trecut cu alegerile ungurești de altădată ? [...] românii[...] se bucurau de aceleaci drepturi de care se bucură minoritarii de la noi [...] mai ales sub regimul actual ?

Dar presa ? D-ta d-le Willer , ai dori să fii tratat , presupunînd că ai fi gazetar, cum erau tratați gazetarii români sub era ungurească ? ([ilaritate](#)) De sigur d-le Willer , d-ta știi la fel de bine ca mine că, de cînd Curtea de jurați a fost mutată , la 1884, de la Sibiu la Cluj, această Curte, nu neglija niciodată ca pe orice gazetar român , tradus în fața ei, să-l condamne. Sute de ani [...] au făcut publiciștii români din Banat și Ardeal, închisoare, pentru scrisul lor inocent , din care se desprindea doar o mai accentuată dragoste de neam , în temnițele de la Seghedin, Vaț și Cluj, și sute de mii de floreni s-au plătit din partea acestor publiciști , sau a editorilor de gazete , drept amenzi , la care erau condamnați de Curțile cu jurați din Cluj, TîrguMureș, Oradea-mare și Timișoara. Și să rețineți, d-lor, că legea presei din Ungaria era una pentru Ardeal și alta pentru Ungaria propriuzisă.Cea din Ardeal, menținea severa și necruțătoarea ordonanță de pe vremea absolutismului.

O comparație între această lege de pe atunci și litera Constituției românești , care garantează libertatea desăvîrșită pe seama întregii prese, nu poate fi făcută. (Numai profitînd sau mai bine abuzînd de această libertate,presa minoritară, ca de pildă :*"Brassoi Lapok"* de la Brașov , poate scrie astăzi, în eră românească, că numirea unei străzi cu numele lui Axente Severu, [...] este o provocațiune la adresa poporului maghiar și că acel nume îi reamintește acestui popor isprăvile sîngeroase pe care eroul Axente Severu le-a săvîrșit în anul de revoluție 1849.Ei bine, d-lor, credeți că parchetul de la Brașov s-a sesizat pentru această infamie și că pe baza faimosului articol de lege pentru agitație 171 , din codul penal ungar , care continua a fi în vigoare în Ardeal [...] a deschis acțiune publică numitei gazete ? Nu.

Așa ceva ar fi făcut fără îndoială procurorul maghiar ." (aplauze la PNȚ)

Pământul.

" Se susține tot de pe băncile minoritare, că în chestiunile agrare nu s-a făcut nici o deosebire și că sub regimul maghiar s-a dat tot atîta pământ maghiarilor cît și românilor. Statistica desminte însă această afirmațiune.

Legile de colonizare ale lui Darany și politica lui agrară n-au fost uitate.

Noi ne reamintim foarte bine și probe avem destule, că pe moșiile marilor proprietari din Ardeal , cumpărate de către Stat, se împroprietăreau coloniștii unguri, în mijlocul masselor compacte de români.Și mai știm că, în loc să li se recunoască și locuitorilor români , chinuiți de mizerie , dreptul la o bucățică de pământ din marea proprietate pe care o munciseră ca iobagi, veacuri de-a rândul, se urmărea să li se ia și sufletul, adică să fie maghiarizați sau constrînși la emigrare în America. "

(aplauze la PNȚ) Iată și explicarea pentru care minoritarii din Ardeal și Banat , dispuneau la începutul erei românești din 1918, de 11.283.818 jugăre cadastrale, iar românii, deși în mare majoritate ,deabia 3.598.669 jugăre cadastrale.

Nițescu / dec.'29 - concluzii -

" Am făcut ,d-lor, acest foarte succint istoric al pătimirilor de altă dată îndurate de poporul român sub regimul maghiar , pentruca să le pun în comparație cu pretensele pătimiri , pe care d-nii cari se înfățișează aci ca reprezentanți ai minorităților , le invocă astăzi și ca să arăt că ceea ce a afirmat unul dintre dînșii spunînd că ar dori ca minoritarii să fie tratați în țara românească așa cum au fost tratați românii , de către regimul unguresc de dinioară , e în cel mai cumplit contrast cu realitatea."

(p. 368)(aplauze la PNȚ)

Nițescu / dec.'29

▣ Școala.

Minoritarii au dreptul, însă, să spună că școlile și bisericile lor, nu au fost în deajuns ajutate, așa cum prevedea tratatul minorităților.

/"Este adevărat că acest tratat pune în vedere ca școlile primare și bisericile minoritare , să fie ajutate <acolo unde minoritarii locuiesc în proporții considerabile .>

Ați văzut d-voastră,rea voință din partea partidului național-țărănesc, în această privință ? Dimpotrivă, el a dat dovadă de toată bunăvoința. Imediat ce a avut posibilitatea, a acordat pentru scopurile arătate, un prim ajutor de 25.000.000 lei .

<Foarte bine, dar nu este destul ! > - spuneți dvs. În deosebire de d.Willer, însă, d.Teodor Fischer, care se pare a fi mai departe văzător și mai adînc cunoscător al realităților, vorbind în numele clubului parlamentar evreesc, a recunoscut că pe dînsul îl interesează în primul rînd buna intenție al guvernului [...]

Minoritarii știu , de altfel, foarte bine, că în ceea ce privește școlile și bisericile [...] ei stau mai bine decît românii , a căror nedreptățire de veacuri trebuiește acum rectificată. Aceasta și pentru a creia echilibrul necesar între națiunea majoritară și minorități. "

- Iosef Willer: "De ce nu continuați comparația ?" (insistă, repetă înrebarea)(p. 369)

Limba.

"Puteți să cereți , dacă socotiți că este un drept al d-voastră, să vă utilizați limba în fața autorităților.

Și tratatul minorităților vorbește , în ce privește limba minoritară, numai de facilități raționale - <facilités apropiées > - , în fața instanțelor judiciare, totuș d. prim- ministru [Maniu] a arătat că intenționează să reglementeze chestiunea utilizării limbii minoritare în fața autorităților românești, printr-o lege specială.

Și a spus că, în urma acestei intenții a d-sale și a guvernului, a trimis pe d.deputat Gh.Pop în străinătate ca să studieze felul cum au reglementat această chestiune și alte țări, și ca , pe baza unor studii serioase, guvernul să procedeze la alcătuirea proiectului de lege privind reglementarea acestei probleme."

- Willer : " Vă declar din nou , că noi ne vom mulțumi cu starea din vechea Ungarie."

- Aurel Lazăr : "Trebuie o mare doză de cinism ca să spuneți asta"

- Șt.Cicio-Pop : "Prin întreruperile și declarațiunile dvs, d-le Willer, se ușurează mult răspunsul guvernului"

- Voicu Nițescu : " Nu cred că d. reprezentant al partidului maghiar vrea să dea aci probe de îndrăzneală , ci cred că d-sa ține să repete ce a mai spus [...] "

Pentruca d-voastre faceți prea mult sgomot în jurul întrebuintării limbii române în congregațiile județene și în consiliile comunale din era maghiară , cînd ea , conform legii neumane din 1891,era izgonită și din grădinile de copii ,

iată eu v-am dat dovada." [explicase cum se petreceau lucrurile la Braşov, unde el a fost consilier , şi unde au fost obligaţi să folosească, la procese-verbale, doar germana şi maghiara](p. 369)

Niţescu / dec.'29

▣ Portret psiho-moral al maghiarilor.

/ "Noi nu voim să facem o politică de răzbunare faţă de minorităţi. (Aplauze la PNŢ) Şi urmînd linia de conduită sufletească a poporului românesc şi rezemaţi pe tăria lui, înţelegem să acordăm poporului maghiar minoritar din ţara noastră aşa de redus ca număr - 8 la sută din totalul populaţiei - întreaga noastră toleranţă şi sollicitudine. Eu am văzut acest popor , îl cunosc de aproape şi vă pota sigura , d-lor, că masele populare ungureşti, şi în special secuii , în a căror fiinţă e amestecat atît sînge românesc, sunt mulţumite , în urma marilor libertăţi acordate cu această guvernare "(aplauze la PNŢ) "Cînd , deci, dvs. veniţi şi vorbiţi de o adîncă nemulţumire [...] vă înşelaţi amar şi să constataţi că dvs. faceţi o politică în afară de realitate."(p. 369- 370) Voicu Niţescu / dec.'29

---

19) **Raport : Viaţa economică a maghiarilor din Transilvania , 1930**

(A.I.C., fond Casa Regală, ds.74/ 1930, f.1-10)

Viaţa economică şi financiară a maghiarilor a avut de luptat, după 1918, cu mari dificultăţi.

În 1918, instituţiile financiare maghiare din Transilvania îşi pierduseră total independenţa, fiind înglobate cercurilor de interese ale marilor bănci di Budapesta.

De aceea, instituţiile maghiare au ajuns într-o complectă izolare şi lipsite de orientare şi îndrumare. Treptat, după 1922, situaţia a început să se normalizeze.

▣ Maghiarii aveau 197 de bănci (fără cele din Timiş Torontal)

▣ "Sindicatul băncilor maghiare din Transilvania" (1922) , care , în 1923, avea deja 98 de bănci membre (nu participau băncile din Banat şi Arad)

Tabel

An	nr.banci	capital soc.	rezerve
1922	98	174.247.125	54.469.712.610
109			
119			
118			
119			
98			
87	625.496.200	299.810 500.000.	

▣ Maghiarii mai au şi 385 cooperative de consum, cu peste 100.000 membri şi

315 cooperative de credit, cu 97.027 membri

Raport / 1930

L.D atenţie! Restauraţie-Carol II, 8 iun.'30 Vezi la Monarhie şi Minorităţi.

Guvern GGMironescu.Legislatura I-PNŢ.Sesiunea III, 1930/'31

---

20) **Virgil Solomon (PNŢ, ardelean, medic , deputat Odorhei) , 29 nov.'30**

(DAD,MO, şed.din 29 nov.'30 , p. 106-108)

[LD: discursul integral, xeros; în calculator, dipersat problematic]

Atenţie ! Interesant,lucid, echilibrat, original,sincer, liberal,disciplinat manist, cu simpatii vaidiste clare, adaptat României intregite.]

▣ Minoritățile .

Cum au reacționat minoritățile etnice față de regimul de perfectă libertate din țara noastră ?

"Minoritatea maghiară, stăpîna pînă mai ieri a țării de peste Carpați, este într-o situațiune cu totul excepțională, și anume: o mie de ani de domnie a diferențiat atît de puternic clasele sociale [maghiare!] ,
încît astăzi se văd înaintea dificultății armonizării acestor interese.[maghiare!]
Eu socotesc că toată lupta partidului maghiar se îndreaptă spre două obiective.
Întîi , acela de a rămîne sau de a deveni
singurul reprezentant al minorității maghiare .

Al doilea, de a crea un program de realizări imediate. "

"Partea întîi, cu toată anatema pe care o aruncă asupra acelor cari nu sunt de acord cu ei, trebuie să sublinieze că n-a reușit : muncitorimea [maghiară !] , în întregime, este înregimentată în organizațiunile muncitorești.

În secuime ,țărănimea , exasperată de necesitățile economice ale clasei suprapuse, [...] a căutat o nouă orientare."

Primarul din Odorhei ,Emeric Rety,este unul din aceia care are darul să exaspereze partidul maghiar,cred că ar fi în stare să conducă pe cei care nu se simt bine în chingile aristocrației, spre o frățietate cu partidele democratice românești.

De aceea, atitudinea PM este "curioasă" : fac în Parlament o opoziție "civilizată", un iredentism"deghizat" , uneori fac pe " guvernamentalii" , ca apoi în congresele lor să protesteze cu toată energia contra unor "nedreptăți inexistente" , cu obiectiv peste graniță ; amenință că merg la Liga Națiunilor , atunci cînd noi suntem însuflețiți de a facedreptate întregranițele noastre.(p. 107-108)

Virgil Solomon / nov.'30

---

21) I.Nicolau (PNȚ-tineret,deputat de Bacău, avocat), discurs la mesaj, 3 dec.'30

(DAD, MO. 12, ședința din 12 dec.'30, p. 158-162)

[LD: discurs integral xerox.În calculator,dispersat problematic.

Vorbește după discursul fulminant al lui Gafencu (politică externă),
mărturisindu-și lipsa de experiență , datorată vârstei și pregătirii ...

Pe mine mă interesează opiniile lui,tocmai pentru că nu este un "consacrat"]

Nicolau / dec.'30

▣ Maghiarii

" [...] partidul maghiar, ca și partidul bulgar, ca și un eventual partid rusesc, care prin forța împrejurărilor istorice fac parte din granițele României Întregite, n-au puterea să ne facă nouă convingerea că în adevăr, în politica internă, pot valora ca niște elemente active politice.Aceasta pentru bunul cuvînt că un partid maghiar, de exemplu, nu este un partid component al politicii noastre interne, ci reprezintă interesele unei minorități etnice, fatalmente trecută în granițele țării noastre prin întregirea ei.

Prin urmare, ne putem aștepta oricînd, atît de la reprezentanții partidului maghiar, cît și de la reprezentanții celorlalte minorități etnice, exact la niște declarațiuni ca aceea făcută de d. Willer [...] adică declarații de loialitate față de stat [...] și exprimarea diferitelor nemulțumiri [...] cît va exista România [...] "(p. 158)

Nicolau /dec.'30

---

22) Viața economică a Maghiarilor , 1930

(AIC, fond Casa regală, Carol II, dosar 74 / 1930 ,f. 8- 10)

După 1918, viața economică și financiară a maghiarilor a fost confruntată cu mari dificultăți.

În preajma lui 1918, instituțiilefinanciare din Transilvania își pierduseră independența, fiind înglobate cercurilor de interese ale băncilor din Budapesta.

Cu băncile românești și germane, nu avuseseră relații prea strânse, din motive "naționale". De aceea, după 1918, ele s-au găsit într-o completă izolare, au intrat într-o mare criză, pe care au învins-o.

Organizată pe alte baze, viața economică a maghiarilor din Transilvania, din 1922, a făcut progrese remarcabile.

-În 1922, aveau 197 de bănci;

Au înființat "Sindicatul băncilor maghiare din Transilvania", care în 1923, avea 93 bănci-membre (n-au intrat unele instituții din Arad și Banat)

Aveau 385 de cooperative de consum, cu peste 100.000 membri;

Aveau 315 cooperative de credit, cu 97.027 membri;

Guvern Iorga - Argetoianu. Legislatura I. Sesiunea I

---

23) Validarea alegerilor. PNM - Trei Scaune și Odorhei . 15-17 iun.'31

Ex. Odorhei (Raportor **Costin R Sturdza**) -alegători - 33.675 Votanți- 21.197
absenți- 11.966 alege 4 deputați.

P.Poporului 533 voturi

B.M.Ț. 480

Un .Naț. 12.357

P.Maghiar 4.001

PNȚ 218

PSD 441

P.Evreesc 382

PȚ-Lupu 311

PNL-2 592

PȚD-Stere 342

P.Magh.Dem.1.143.

Contestații: **Gh.Bethlen** (împiedicat de jandarmi să intre în zona de votare) ; Deutsch Geza (nu au fost arătate buletineleturilor candid. și deleg) ș.a.

Elemér Gyarfás : jud. Odorhei este un jud. unde minoritatea maghiară are o proporție de 97 % din populație. Capul listei a fost contele Bethlen, președintele PNM. Și văzînd că guvernul actual a declarat că dorește să facă un pas către minorități, și în acest scop a înființat într-o formă greșită, dar a înființat totuși, un subsecretariat al statului pentru minorități ...

Iorga : "De ce este greșit ?"

Goga : " Suntem de părerea d-lui Gyarfás... "

Gyarfás : " [...] noi considerăm înființarea acestui subsecretariat ca binevenită, dar modul cum a fost ocupat acest post, îl considerăm greșit. [...]

Deoarece, dacă ați crezut că prin înființarea acestui subsecretariat de stat să faceți un pas de apropiere către minorități, cred că ar fi fost bine să întrebați toate partidele minoritare în ce mod să se constituie și care ar fi persoana cea mai indicată, din care partid și din care minoritate, care să ocupe acest post "

Iorga : "Dle deputat, am înțeles" (**ilaritate, aplauze la majorități**)

Iosif Willer : "Ați înțeles greșit d-le prim-ministru, fiindcă aici nu este vorba de satisfacerea unei ambiții "

Iorga : " Pe d-ta te-am înțeles " (**ilaritate, aplauze**)

Willer : "Dle prim ministru, voi spune sincer: d.Brandsch totdeauna s-a maifestat ca un dușman al națiunii maghiare, totdeauna a manifestat o purtare care ne-a jignit; d-sa ne-a denunțat guvernului anterior și de aceea nu avem încredere în persoana d-sale. Aceasta este cauza, singura, pentru care ne simțim ofențați de situațiunea de astăzi."

Iorga : "Îi veți reface educația" (**ilaritate, aplauze**)

Gyarfás : "D Brandsch s-a arătat dușman hotărît al minorităților și a dovedit că nici pentru ideea apărării dreptului minoritarilor nu a avut simțul necesar, fapt care a făcut chiar minoritatea germană să-l dezavueze, lucru care poate fi

,controlat și prin faptul că s-a dat o deciziune publicată și sunt convins că dacă partidul german ar fi fost întrebat în privința persoanei , desigur că partidul german în nici un caz n-ar fi indicat pe d.Brandsch"

Al Lapedatu : " Dar nu d.Roth sau d.Brandsch numește miniștrii , ci președintele Consiliul , conform Constituției "

Iorga : " Eu știu de ce am recurs la d.Brandsch : fiindcă eu iubesc minoritățile , dar eu nu pot să primesc în guvernul meu decât un om care iubește România și poporul românesc. " (**aplauze prelungite, "bravo"**)

Gyarfas : " [...] nu acum este vremea [.....]

Trece la discutarea alegerilor...

Gyarfas : " Ne-am așteptat ca într-un județ în care , de când suntem în acest Parlament , a fost totdeauna ales președintele nostru, se va arăta oarecare atenție față de președintele nostru, sau cel puțin , nu va fi tratat în modul cel mai vitreg."

(arată tot soiul de frecuşuri birocratice și jandarmerești)

Bogdan- Duică: Manifestul de la Brașov !?

Gyarfas : "A fost o manevră mizerabilă din partea agenților guvernului.

Vă închipuiți că [...] să fi tipărit , 13 ani după mărirea României , un manifest

în care de două-trei ori s-au intercalat cuvinte ca < valahi puturoși > ?! [...]

să se facă o anchetă [...]" Dar pentru acest motiv, au fost confiscate manifestele lor, au fost areștări, au fost împiedicați să facă adunări sub tot felul de motive (exemple) inclusiv la adunarea de la Sân-Giorgiu-Pădureni (25 mai) , unde președintele Bethlen a fost somat să părăsească comuna !

Ilie Câmpeanu (preot) : "Cea mai mare parte din populațiunea aceluia județ este de origine românească.Încă din 1301, regele Ladislav a înființat o colonie de români. Mai mult de jumătate din populație este de origine română ;

și eu , dacă vrei, îți documentez că o parte din populație ați maghiarizat-o cu forța ... [...]" Caută în cronicile acelea vechi românești și vei vedea cum a fost cu satele românești din secuime."

La 1301 regele Ladislav a trimis acolo români să fie zid de apărare contra cumanilor...Nu ungurii, românii au apărut granița de cumani ...

Acești români maghiarizați trebuie aduși la matca lor românească...

Gyarfas : "Credeți dvs că prin baionetele jandarmilor îi aduceți la matca românească ? [...] Numai prin cultură îi veți aduce, dar nu prin baionete și prin metode electorale , care s-au întrebuițat laOdorhei."

Iorga :"Toleranța aceste Camere față de discursul d-tale mă uimește .Să cutezi d-ta să spui înaintea unui istoric că nu românii au fost maghiarizați acolo , dar că, dimpotrivă, maghiarii au fost românizați în aceste ținuturi , aceasta dovedește,dle, că nu știu ce vei fi știut d-ta despre alegerile de ieri , dar din propria istorie a politicii d-voastreîn Ardeal , nu voiți să știți un singur cuvânt.Și mie îmi pare rău că vorbele călduroase ale părintelui auptut să trezească zîmbete .Părintele aadus înainte un proces milenar al nației noastre "

(**aplauze prelungite la majoritari**)

Se poate întâmpla să vă fi furat d-voastre cîteva voturi acolo, dar sufletul însuș al poporului nostru a fost furat secole întregi.Mă silești să îți-o spun, îți-o spun.

Dar dle Willer , care în secuime, întîmpinîndu-mă, nu știa destul să spui că în casa d-tale se vorbește românește , ar trebui să ai față de această majoritate altă atitudine decât zîmbetul acesta sfidător.Dle Willer, dacă în Camera dvs. arfi vorbit un român așa cum vorbește d-lui , sbura pe fereastră . (**aplauze**)

Dle președinte, dacă va continua să insulte trecutul Nației noastre, luați-i cuvîntul."

(**aplauze prelungite**) Să vorbești de suferințele d-tale electorale, dar

Nația noastră să nu o batjocorești" (**aplauze , ovații**)

Gyarfas : " [...] dar niciodată în viața mea , n-am spus un cuvînt insultător față de poporul, Nația și cultura românească.[...] n-am spus altceva decât că nu este astăzi ziua cînd să cîntărim , care a fost mai mare , numărul românilor maghiarizați sau al maghiarilor românizați. (**trece iar la alegeri**)

Ex. Alegeri Trei Scaune. (raportor,D.luca)

Alegători- 36.124. Votanți- 24.282 Absenți- 11.591 3 deputați.

1. PNL-2	1.958 voturi
2. Uniunea Națională	5.787
3. P.P.	400

4. P.maghiar	12.000
5. PNȚ	386
6. PSD	2.049
7. PȚD-Stere	245
8. PȚ-Lupu	163

Contestație.

-**Hegedus Nandor** : Județul a fost singurul în care comisiunea electorală a Ministerului de Interne a constatat că P.Maghiar a obținut majoritatea absolută , întrunind 50,15 % din toate voturile exprimate.Comisia Ministerului de Justiție, a constatat doar 50%.

Dorește comisie de constatare, pentrucă, altfel , pierde 1 deputat .

Relatează abuzurile de la Covasna

(schimbarea de voturi în urnă ! : la Aita , comandantul pompierilor a făcut o gaură în tavan, a intrat în sala unde era urna și a schimbat voturile !)

Iorga: Minorității maghiare i se poate face dreptate în multe feluri.

Este convins ,spre ex. că înv. maghiar trebuie să l se acorde mai mult ca pînă acum. Are un demers al episcopului catolic al Ardealului , Maillat , care va fi satisfăcut. Aceasta va cîntări mai mult decît ... actul de refacere al socotelilor electorale! (**aplauze la majoritate și la P.Maghiar**)

Alegerile sunt validate.

Validarea alegerilor / iun.'31

24.)**G.Bethlen, declarație la mesaj, 25 iunie '31**

(DAD, MO 9, șed. din 25 iun.'31, p 283)

[**LD: atenție la formulările din mesaj privind minoritățile; atenție la polemicile declanșate ; atenție la poziția liderilor partidelor : Iorga, Duca, Goga, Gh.Brătianu ș.a.**

În acest context plasează poziția PNM , care , pentru prima oară, oferă colaborare cu guvernul ! Să fie menționarea " popoarelor mele" sau Subsecretariatul pentru minorități ? Cum trebuie privită optica lui Iorga ? Vizionar? Naiv ? Realist ?Gafagiu ?

Bethlen este în expectativă...]

G.Bethlen / '31

▣ **Mesajul regal , guvernul.**

" Dle președinte, d-lor deputați, luînd cuvîntul cu ocazia discuției la Mesaj, în primul rînd trebuie să motivez atitudinea politică a partidului maghiar față de guvern :

nu pot deci , să trec cu vederea asupra faptului că - spre marele nostru regret -

în rezultatul alegerilor se arată efectul diferitelor mijloace ilegale contra cărora am să protestez în numele întregii maghiarimi.

-**Premieră politică : "popoarele " din România**

" Înaltul Mesaj Regal - acum ,prima dată - **vorbește despre popoarele din țară** -și **prima oară** consideră ca **o datorie cunoașterea și soluționarea problemei minoritare.**

Să sperăm că aceste declarații, atît de importante ,se vor valorifica cît mai grabnic și cu rezultate reale și rodnice pentru toți."

▣ **PNM:oferă colaborarea guvernului**

"**Ne rezervăm dreptul de a ne pronunța , în mod absolut,liber și după cea mai bună convingere a noastră, la timpul său, despre chestiunile anunțate în mesaj.**

" Apreciind însă , de o parte, intențiunile înalte ale M.Sale, iar pe de altă parte,

ca reprezentanți aleși ai poporului maghiar , urmărind și porunca propriei noastre conștiințe, oferim colaborarea noastră pentru a ușura starea atît de gravă a

agriculturii , industriei și comerțului ; a reduce sarcinile publice devenite insuportabile ;

a rezolva problema creditului ; a vindeca boalele sociale și a alcătui norme eficace pentru înființarea așezămintelor corespunzătoare de ocrotire socială "

(**aplauze la PNM**)

Bethlen /25 iun. '31

25.) **Sabin Mănuilă, "Evoluția demografică a orașelor și minorităților etnice" , august '31**

(Rev."Parlamentul românesc", an III, nr.23-24, 5 aug.'31,
Pe baza recensământului din 1930, a studiat situația demografică a minorităților .

(LD: [vezi la fișier Demografie](#))

și a ajuns la concluzia că "realitatea minoritară din Transilvania" ,
trebuie văzută prin prisma unei " expresiuni numerice urbane."

În sate - majoritatea populației este românească.

În cătune - trăesc numai români.

/ Clujul, Oradea , Satu Mare - au configurație minoritară eclectică.

O singură excepție: secuii .Ei sunt o "insulă minoritară "

Ei trăesc în bloc compact în sud-estul Transilvaniei ,

și orașele lor au fost, cîndva, sate secuiești.

Sabin Mănuilă / aug.'31

Guvern Iorga-Argetoianu .Legislatura I.Siunea ordinară 1931/ 1932

26.) I.Willer (PM) , discurs la mesaj, 26 nov.'31

(DAD, MO 8,șed. din 26 nov.'32)

[LD: [fișă.Nexeroxat](#)]

/ Cereri, doleanțe, specific minorității maghiare, conchizînd că maghiarimea luptă disperat pentru existență.

/ Nu va vota Răspunsul la Mesaj.

27.) Elemer Gyarfás (senator, P. M .) , problema iredentismului, 5 dec.'31

(DS, MO 13, șed. din 5 dec.'31, p. 167)

El împărțea iredentismul , ca formă de manifestare , în două categorii :
cel activ, fățiș, prin manifestații ostile statului, și cel pasiv, intern.

Vorbînd în numele populației și partidului maghiar, el ținea să precizeze că,
de la depunerea jurămîntului de fidelitate,

maghiarii din România au considerat totdeauna "sinceritatea și sanctitatea acestui
jurămînt " și că ei nu vor lua niciodată apărarea celor învinuiți că ar fi comis vreo faptă
potrivnică legilor țării."

Spunea : "Cînd noi , din partea noastră, contestăm că am avea iredentism, cînd noi nu
spunem aceasta , ci, din contra, declarăm că suntem cetățeni loiali, atunci, repet, că nu
este interesul nimănui și mai ales nu este interesul Țării Românești,
să se afirme că ar exista o pătură mare a populației , reprezentată și în Parlament, care
ar face iredentism ." Gyarfás / dec.'31

28.) Voicu Nițescu, I.Willer, "Cazul Boilă ", 14 martie'32

(DAD, MO 61, șed. din 14 mart.'32, p. 2433- 2439)

[LD: [xerox comlect, cu porțiuni ilizibile. Rezultă că în ședința precedentă, s-a pus în
discuțiune publică \(Hamangiu ? \) și s-au pus în circulație o serie de aserțiuni în legătură
cu averea pe care o posedă Boilă \(procese, verificări la bănci , articole în presă \)](#)

Nițescu încearcă, argumentează , cere să se lămurească pe cale legală, dacă Boilă se
face vinovat .Este încolțit de cîțiva ardeleni "majoritari " - Anton Chemale, Dumitriu

-Șoimu - și "țepiști " -C.R.Sturdza .

[Campania este susținută în presă și vizează indirect pe Maniu \]](#)

Nițescu / mart.'32

▣ Casa pensiilor.

Consiliul de administrație - președinte Romus Boilă.

Prin Legea din august 1929, s-a hotărît centralizarea reglementării pensiilor.[.....]

▣ Favorizarea minoritarilor ?!

S-a ridicat contra d-lui Romulus Boilă acuzația că a favorizat la pensii pe funcționarii minoritari , plătindu-li-se sute de milioane , ba chiar miliarde...

" Ei bine, tuturor acestor funcționari minoritari li s-a plătit pe timpul de 10 ani trecuți, [1919-1929] în temeiul legii din 1929, în total suma de 18 milioane lei.

Nu sute de milioane , cum s-a spus cu rea credință !

Anual, pensiile acestor minoritari, se ridică la 23 milioane lei.

"Este adevărat că în felul cum se pune această chestiune , poate face impresie:

de ce să li se dea minoritarilor cari au refuzat să depună jurământul de credință față de statul român , pensiuni ? Ei motivează această chestiune cu Tratatul de la Trianon [...]

Să nu mă întrebați dacă unii minoritari au judecat bine sau rău.Eu cred că rău...

Anton Chemale : Nu vă întrebăm acest lucru ,

dar nu găsim că el ar avea vreo legătură cu chestiunea Boilă...

Nițescu : Vă rog să nu-mi dați mie lecții de patriotism(**înteruperi, exclamări, mare zgomot**

Dar, d-lor, să nu le mai facem învinuiri; constatăm astăzi că ei, cetățenii minoritari, sunt cetățeni loiali ai acestei țări (**înteruperi , zgomot**) și deci, merită protecția și sprijinul statului român.(**înteruperi, mare zgomot**)

-N.Miclescu : Dacă li s-a plătit pensia, cred și eu !

Iosif Willer : "Dlor deputați, am impresia că d-voastră sunteți foarte rău informați asupra acestei chestiuni.[.....] Ce s-a făcut ? Funcționarii maghiari...

-CRSturza: Nu este vorba despre ce spuneți d-voastră. Noi discutăm chestia Boilă...

-Anton Chemale : Este vorba de Boilă, nu de dvs.....

-Willer : Nu știu de ce vă enervează o simplă informație.Am auzit aici protestări în contra afirmației că acești funcționari maghiari sunt cetățeni loiali.

CRSturza : "Nu ! nu! Nu! Ai înțeles greșit! Am protestat contra amestecului chestiunii Boilă în chestiunea aceasta , care nu are ce căuta aici, astăzi.

Willer : Dacă am întrerupt pe d. deputat Voicu Nițescu , a fost pentru ca d-voastră să știți acești funcționari maghiari nu au refuzat niciodată să facă servicii ....

(**zgomot, înteruperi**) Când a fost vorba de primirea administrației române , funcționarii maghiari au răspuns că sunt legați de un jurământ depus statului maghiar...

(**înteruperi, zgomot**)

-Voci : " Să se ducă acolo ! "

Willer : " Au spus că pînă cînd tratatul de pace nu va fi iscălit , nu pot să dea jurământ statului român.Ceea ce este interesant în această chestiune este faptul că

imediat după iscălirea tratatului de pace, funcționarii s-au prezentat să depună jurământ, pentru că fiecare guvern român le-a spus că altfel nu vor avea dreptul la pensii.Primul guvern Averescu, în 1920, i-a chemat la jurământ,și toate guvernele au pus în vedere rezolvarea favorabilă a pensiilor lor. (**înteruperi, zgomot**)

Va să zică , nimic nou nu s-a întîmplat în 1929.

Acum d-lor, dacă este vorba despre o greșală, recunoscută ulterior, și despre despăgubirea unui funcționar care a suferit foamea timp de 10 ani

de zile, printr-o lege care să-i asigure această pensie, nu ar fi fost pur și simplu o prostie nemărginită din partea unui funcționar

, să stea de vorbă cu d.Romulus Boilă , cînd pretenția era legală ?

(**înteruperi, zgomot , la majoritari**) Nu vreau să mă amestec în chestiunea dvs.

Vă rog însă, dacă este vorba de foștii funcționari maghiari, să nu faceți politică pe spinarea acestor bieți oameni. Atît am avut de spus și nimic mai mult." (p. 2434)

Willer / mart.'32

29.) Ruptură în P.Maghiar ? : "Bloc Economic Maghiar " , 2 iunie '32

("Dimineața" , 3 iun.'32)

În legătură cu criza actuală de guvern, se observă o mare activitate în rîndul minorităților.

/ Mai mulți fruntași ai " Blocului Economic Maghiar" , au sosit la București, unde , sub președinția d-lui **dr.Bordeaux** (vicepreșed. Blocului)

/ Din cele ce au "transpirat" , se poate deduce că această formație opoziționistă maghiară, care și-a creat organizațiile sale în săcuime și în Banat,

și este sprijinită de masele țărănești din Ardeal, va lua parte activ la alegeri.

/ "În acest caz, se va produce o ruptură definitivă de conducerea actuală a partidului

maghiar , care nu pare dispusă să primească condițiile Blocului ,
relativ la o politică de înțelegere față de poporul majoritar și
reorganizarea în sens democratic a partidului.
/ Maghiarimea din Ardeal, așteaptă cu viu interes hotărârea Blocului ,
care ar putea avea consecințe importante în politica minoritară."
B.E.M / iun.'32

Guvern de "alegeri" Vaida , 6 iun- 10 aug.'32

30.) Cartel Liga Agrară Maghiară - PNȚ , 21 iun.'32

("Dimineața" , 21 iun.'32)

D.Mihai Popovici a mai arătat Iuliu Maniu că tratativele cu Liga Agrară Maghiară,
prezidată de dr.Bardosy, au ajuns la un rezultat favorabil și , în consecință,
PNȚ urmează să încheie un cartel cu această Ligă.

"Liga Maghiară pretinde Partidului național-țărănesc , 3 locuri sigure în viitorul parlament,
precum și candidarea altor fruntași ai ei pe liste cu mai puține șanse de reușită.

Liga Maghiară și-a prezentat lista pentru cele 3 mandate parlamentare asigurate :

dr.K.Domocoș, avocat din Gheorghieni; dr.Bordo , avocat din Ciuc și
dr.Pogany , directorul ziarului minoritar "Temesvary Hirlap" din Timișoara .

/ Această Ligă , pe baza cartelului ce urmează a se încheia, mai pretinde PNȚ și unul sau
două mandate de senatori.

/ Urmază ca CC al PNȚ să se pronunțe.

/ D.Iuliu Maniu a mulțumit fruntașilor național-țărăniști, pentru străduința depusă.

L.A.M./ iun.'32

31.) Rezultatele alegerilor din aug.'32

Vezi la fișierele Alegeri , Sistem de partid și Statutul minorităților

La nevoie, selectează

Deputați PNM: Iosef Willer, Nandor Hegedus , Beni Zzabo, dr.Francisc Laar, N.Gal,
Eduard Abrudbanyay, Sigismund Ferenczi,

Senatori : Șandor Iosef , Elemer Gyarfas

B.E.M (cartel cu PNȚ) :Imre Rety și Petru Bardos

Guvern Al.Vaida Voevod.Legislatura II .Sesiunea extraordinară, 10 aug.- 11oct.'32

32.)Iosef Șandor de Paché * (PNM) , Declarație la mesaj, Senat, 19 aug.'32

(D.S., MO 7, șed. din 19 aug.'32, p.159-160)

[LD : În aceeași zi, în Cameră și Senat, se citește aceeași Declarație
Iosef Șandor s-a născut în București ; are preocupări în studierea rel româno -maghiare]

* Notă .Iosef Șandor -Virg.Madgearu

(DS, MO 7, 18 aug.'32, p. 138-149) LD : apropo de spălatul rufelor murdare , în familie !

-N.Costăchescu: PNL a patronat un regim de neo-iobăgie (răscoalele din 1888, 1905,
1907) ..

-Al.Lapedatu : Respinge aprecierile lui Costăchescu ...

-**Şandor Iosef** : Die Lapedatu ...

-**Virg.Madgearu**: "Die Şandor, în chestiuni care privesc pe români să nu vă amestecați, să ne lăsați să le rezolvăm noi . Dvs să vă mărginiți la chestiuni ce privesc minoritățile Ca cetățean al acestui stat, aveți dreptul să o faceți.Dar chestiunile ce privesc luptele politice dintre români, vă rugăm să ne cruțați cu intervențiile dvs. (**aplauze la pNT**)

-**Şandor Iosef** : Dar după statut am dreptul ! Aceasta este dreptate, aceasta este democrația , aceasta este egalitatea ?

-**Teofil Simionovici** (vicepreșed.Camerei) : Aveți drept la întrerupere , cu consimțământul oratorului .

-**Şandor Iosef** . Dar este un drept al maghiarilor .

-**Virg.Madgearu** : Aici nu este o chestiune de drept al maghiarilor ci este o chestiune de bun simț.

Ca în chestiunile politice ce privesc pe români , să ne lăsați pe noi românii să discutăm "în familie " .

Noi n-am spus că n-aveți dreptul , ci v-am rugat , cu toată cuviința, să nu vă amestecați

-**Şandor Iosef** : Să aveți bun simț și dvs față de minoritatea maghiară.

-**Şt.C.Ion** (PNL-1) : Noi nu primim lecții de bun simț de la nimeni , și cu atât mai puțin de la d.Şandor

(**Zgomot, proteste , scandal**)

-**Voci** : Chemați la ordine pe d. Şandor !

Declarația la mesaj

Și în aceste alegeri, marea majoritate a maghiarilor din România a persistat cu fidelitatea pe lângă Partidul Maghiar.

Partidul Maghiar nu trece sub tăcere că alegerile, în unele județe și locuri, s-au desfășurat

nu într-o perfectă libertate , avînd loc abuzuri ale autorităților.

Partidul Maghiar este gata să sprijine toată activitatea legislativă , pentru a atenua și suprima criza economică.

Întîrzierea cu 14 ani a rezolvării problemei minoritare ;

marea speranță pusă în PNT care se simte sub promisiunea Hotărîrilor de la Alba Iulia . Cerem și pretindem aceste drepturi , pentru a lua sfîrșit cererile noastre politice, culturale și economice .

Nu va vota Adresa de Răspuns la Mesaj.

-**Iosef Şandor** : regretă că ieri, d.Madgearu nu l-a lăsat să întrerupă pe d.Lapedatu ; el voise să evoce cuvintele marelui ministru englez Chamberlain care a zis că marea Engliterei

a venit de la faptul că englezul nu vorbește abstract și în generalitate .

DI Lapedatu a atins vag că noi, maghiarii , am desnaționalizat pe români ...

-**Voce** : Nu dvs., Guvernele maghiare .

-**Iosef Şandor** : ... fără să spună în ce a constatat această "maghiarizare " .

"Aplauzele din întregul Senat m-au umplut de ocară și de durere justă."

La această denigrare am vrut să răspund că nu este așa ; că nu este sănătos și potrivit " a căuta pe această cale aplauzele naționalității române " ;

că aceasta ne provoacă și nouă, maghiarilor, resentimente .

Eu am făcut o declarație pașnică , destul de blîndă și moderată , văzînd că țara este în pericol , fiind gata pentru o colaborare cuminte și serioasă.

Este destul cît s-a trăit din curentul trecut , în care și-a avut parte și iridenta română , cum au recunoscut Maniu, Iorga ,Vaida și stă scris în Memoriile lui Marghiloman .

... Dar eu regret că mă împiedicați tocmai pe mine - născut la București - cu preocupări de o viață în problema româno-maghiară , să iau cuvîntul.

Mie mi s-a părut că este o providență divină să aduc minoritatea mea , care a stat în pasivitate în Parlamentul român, [...]

căci este mai bine să auziți un glas sincer și onest

decît să vă înșelăm cu un iredentism clandestin , sau cu un renegețism egoist și mizerabil .[.....]

Dacă va trebui, eu sunt gata să mă retrag din Parlamentul Românesc.

-**Virgil Madgearu** : "Dar de ce să te retragi ? [**LD : nu e prima oară cînd Madgearu are această bătărănie ,**

adresîndu-se "per-tu" !] Dta ești o persoană simpatică a Parlamentului nostru și

totdeauna îți dăm cuvîntul .

N-a fost vorba de asta ...

-Iosif Șandor de Pache : Sunt gata să mă retrag din Parlamentul Românesc, cu experiența mea tristă în sufletul meu ,
că aici nu există o dreptate și echitate pentru noi (**protestări la pNT**) și este mai bine să lăsăm soarta [...]

DI Madgearu nu va fi niciodată maestrul meu cel dorit "

Iosif Șandor de Paché / 18, 19 aug.'32

33.) Gh.Bethlen , discurs la mesaj, 19 aug.'32

(DAD, MO 13, șed. din 19 aug.'32, p. 283)

"Unul dintre rezultatele alegerilor parlamentare a fost că marea majoritate a maghiarilor din România

a persistat în fidelitatea , și de data asta, pe lângă partidul maghiar .

Nu pot trece sub tăcere faptul că , spre marele nostru regret, partidul maghiar nu este în situația de a recunoaște

că alegerile au decurs în toată țara și în orice județ , fără deosebire, cu o perfectă libertate , fără orice abuz al autorităților.

"Vă declară și de data aceasta că partidul nostru este gata de a sprijini din toate puterile munca legislativă ,

pentru a atenua și suprima criza economică , ajunsă la un punct nesuportabil de grav.

" Constat că toate partidele politice au recunoscut necesitatea rezolvării problemelor specifice ale minorităților etnice .Fiindcă această rezolvare întârzie deja de 14 ani, am onoarea de a reaminti în mod solemn și accentuat onoratului partid și guvern, care se declară a sta pe baza hotărîrilor de la Alba Iulia,

promisiunile date minorităților , dar încă nerealizate.

Totodată trebuie să constat că nici convențiunile internaționale asupra minorităților , sancționată și prin prin legislația țării, nu s-au pus în aplicare.

Prind deci ocaziunea să cer și să pretind acordarea acestor drepturi , care nici odată nu se pot perima , ca prin aceasta să ia sfîrșit plîngerile noastre politice , culturale și economice, ceea ce este înainte de toate interesul obștesc , și nu numai interesul special al minorităților.

Ne rezervăm dreptul de a ne pronunța în chestiunile menționate în înaltul mesaj și programul onoratului guvern , cu ocazia dezbaterii diferitelor proiecte de legi.

Dle președinte, d-lor deputați, după uzanțe parlamentare , acceptarea Răspunsului la mesaj, are caracterul unei declarațiuni de încredere politică.

Fiindcă această încredere nu o putem anticipa , cu toate că vrem să așteptăm cu răbdarea activitatea onoratului guvern, trebuie să declar , în numele partidului maghiar , că proiectul asupra răspunsului la mesaj, nu-l putem vota "

Gh.Bethlen / 19 aug.'32

34.)Nandor Hegedus , Întrebare ,//plata pensii șisalarii // 19 aug.'32

(DAD, MO 13, șed. din 19 aug.'32, p 276-277)

Comunică situația grea a funcționarilor și pensionarilor restante din timpul guvernării lorga.

DRloanițescu (Ministr.Muncii , sănătății,ocrotiri sociale) : răspunde, explică, exemplifică. Hegedus - nu este satisfăcut.

35.) Imre Rety (Bloc Economic Maghiar) , Declarație la la mesaj , 20 aug.'32

(DAD, MO 14, șed. din 20 aug.'32 , p.307-308)

[LD : nexeroxat , fișat . reprezintă ținuturile secuiești, Ciuc.

Tot acolo cred că era și fiiful lui Willer.

Declarație identică cu cea a senatorului Petru Bardos (tot secu)

BEM- partid, mișcare cooperatistă, cu accente similare țărănismului românesc.

Altfel, aceleași doleanțe maghiare , dar ... schimbare de ton.]

Rety / 20 aug-'32

▣ **Apel la colaborare**

"Blocul Economic Maghiar aduce cu sine , în acest Parlament, spiritul și învățătura dobândită în decursul vremii și declară, cu toată sinceritatea , că voește să depună deplină stăruință și întreaga sa putere de muncă

în serviciul și spre binele populației conlocuitoare a acestei țări.

" Întinde cu dragoste mîna de frate națiunii dominante , în conștiința aceluia trecut de veacuri ,

în care cele două popoare au fost strîns unite , deși au survenit oarecari neînțelegeri , aceasta însă numai din cauza politicei greșite a unor clase conducătoare.

Populația muncitoare, însă, în conștiința intereselor comune , a conlucrat necontentit pentru făurirea unui viitor mai bun " (**aplauze la PNȚ**)

"Pentru ca Blocul Economic Maghiar să poată îndeplini această înaltă misiune , socotește absolut necesar să fie înlăturate toate acele obstacole care ar zădărnici o frățească conviețuire cu națiunea majoritară a celor apropae 2 milioane de maghiari.

"Blocul Economic Maghiar , cu sufletul deschis , propovăduște idealul înțelegerii reciproce , dar , în același timp, relevă , cu toată stăruința , acele dorințe ale populației maghiare , fără de realizarea cărora nu s-ar putea concepe consolidarea sufletească și economică a țării.

Aceste dorinți se referă la menținerea instituțiilor noastre economice și culturale în spiritul vremii.

Rety / 20 aug.'32

▣ **Doleanțe secuiești**

" B.E.M. , ca sincer aderent al descentralizării ,

cere realizarea celei mai depline independențe administrative, culturale , pentru ținuturile secuiești.

În același timp , pentru populația maghiară care trăește în celelalte ținuturi , cere realizarea unei politici culturale , prin care să asigure în măsura cea mai deplină , păstrarea valorilor de interes cultural , ca și dezvoltarea continuă a acestora.

În consecință , cere desființarea așa numitei zone culturale , și , pentru corpul didactic minoritar maghiar, același sprijin moral și material ca cei de la școlile de stat.

Rety / 20 aug-'32

▣ **BEM : program economic**

BEM care este mai ales un partid de apărare a intereselor economice, consideră ca un punct cardinal al programului său , "lupta pentru realizarea desăvîrșită a Cooperatiei "

Consecvent acestei idei, cere reorganizarea Cooperativelor Maghiare de credit, consum și producție " ,

pe baze noi, aceste cooperative dînd dovada ,în timpul existenței lor normale , de utilitatea prosperării lor.

Avem nevoie de același cîmp de activitate , aceleași credite drept ajutor, ca și celelalte cooperative de sub conducerea Băncii Centrale Cooperative . Dacă statul, în loc să fi acordat credite mari băncilor cu interese pur personale , ar fi sprijinit aceste cooperative cu interese de utilitate generală , nici populația de la sate , nici cea de la orașe, nu ar fi ajuns la ruină și în situația jalnică de astăzi, în urma jafului cămătăresc.

BEM , pentru întărirea pături rurale , cere menținerea în principiu a legii Conversiunii agricole , pentru micii producători, și extinderea ei la micii industriași și comercianei . Cerem convertirea băncilor urbane " [.....]

BEM se alătură cu tot sprijinul și cu toată puterea , inițiativei române pentru confederalizarea economică a statelor dunărene .Ar fi de dorit realizarea conlucrării strnse între România și Ungaria , avînd în vedere comunitatea de interese . [.....]

BEM dorește organizarea învățămîntului agricol înlimba maghiară .[.....]

BEM dorește înlăturarea nedreptăților săvîrșite cu prolejul reformei agrare , coloniștilor maghiari ,

plugarilor de la sate și orașe și composesoratorilor.

Dorim realizarea neîntârziată a litigiului referitor la "Bunurile private din jud.Ciuc" , ca aceste bunuri să rămână în serviciul culturii și educației acestora pentru care au fost donate .

Reîntregirea composesoratorilor în drepturile lor.

Cerem pentru asta o lege unică , care să cuprindă toate dispozițiile de drept care să servească de bază conducerii composesoratorilor. [...]

BEM consideră util organizarea unui serviciu de protejare a șomerilor și elaborarea unei legi unice pentru invalizi.[...] cere revizuirea sistemului de impunere , pentru a înceta ilegalitățile . [...]

Imre Rety / 20 aug.'32

▣ Subsecretariat pentru minorități

BEM, prin înființarea Subsecretariatului pentru minorități, vede un document solid pentru îndeplinirea unei armonii între majoritari și minoritari .

Funcționarii maghiari să nu poată fi înlocuiți.

În ținuturile locuite de minoritari , să fie numiți funcționari care cunosc limba lor .

Cerem dreptul de a petiționa în limba maternă .

Cerem aranjarea dreptului de cetățenie pentru cei în drept.

Imre Rety / 20 aug.'32

▣ Încredere în Iuliu Maniu, PNT, Guvern

"Dacă ni se vor îndeplini aceste cereri , statul român va găsi în BEM și populația maghiară

pe cei mai înțelegători prieteni . (aplauze la pNT)

"Noi, nu de la forurile internaționale așteptăm îndreptarea soartei noastre , ci din partea democrației românești , al cărui cel mai marcant reprezentant este d. Iuliu Maniu și partidul prezidat de d-sa "(aplauze prelungite la PNT)

"Alegerile recente libere și curate ne-au dat o bază reală pentru începerea unei sincere colaborări ,

cu cei care au aceeași mentalitate și intenții.

Avînd încredere în Iuliu Maniu , avem nădejdea că privind problema minorităților , vom avea sprijinul partidelor românești.

Primiți mîna frățească întinsă cu dragoste și încercați a-l ușura suferințele.

Să stăruim împreună ca viitorul nostru comun să fie mai fericit și să vedem mai puține suferințe și mai multe bucurii .

Avînd încredere în politica guvernului , declar că voi vota Răspunsul la Mesaj ." (aplauze prelungite la pNT)

Imre Rety / 20 aug.'32

36.) Elemer Gyarfás (PNM) ,Intervenție la Sumar , Senat, 23 aug.'32

(DAD, MO 9, 23 aug.'32 , p. 178-179)

//Status-ul catolic Ardelean // Pactul de la Ciucea //

În Adunarea Deputaților, tînărul Vasilescu-Valjean (PNA-Goga) a atăcat chestiunea Statusului Catolic Ardelean .

Această chestiune este definitiv tranșată prin Acordul internațional de la Roma, din 30 mai 1930, în numele MSR ...

-M.Manolescu : Chestiunea este dacă s-a tranșat bine sau nu.

-Gyarfas : În orice caz, chestiunea este închisă..

Dl.Octavin Goga - șeful partidului d-lui Valjean ! - în celebrul Pact de Ciucea (23 nov.1923) s-a obligat solemn să garanteze integral toate drepturile și deplina autonomie a Status-ului Catolic , și s-a angajat să o introducă în Acordul cu Vaticanul. Eu păstrez originalul acestui Pact.

Oare dl Goga a omis să informeze pe neofitul său ?" .sau dl Valjean a omis să se informeze ?! Oricum , este o discrepanță .

Elemer Gyarfás / 23 aug.'32

37.) Béni Zzabo (PNM) , discurs la mesaj, 24 aug.'32

(DAD, MO 18, 24 aug.'32, p. 456-457)

[LD : se consideră singurul reprezentant al micilor industriași și meseriași]

/ În alegerile din 1928, 1931, 1932, el s-a adresat "Sfatului parlamentar " al Partidului Maghiar , pe listele căruia s-a ales a treia oară.

Beni Zzabo / 24 aug.'32

▀ Mici meseriași și comercianți

Vorbește în numele micii industrii și a meseriașilor. Este singurul deputat meseriaș. Scopul lui este să activeze în interesul micilor industriași , fără deosebire de naționalitate și regiune, deoarece meseriașii diferitelor naționalități trăim în armonia cea mai perfectă" lucrând pentru fortificarea instituțiilor profesionale , de binefacere și culturale, moștenite de la înaintași.

În interesul lor, al țării, se străduiesc să lucreze , să se perfecționeze, pentru a ajunge la gradul de civilizație din apus, încît țara să importe din ce în ce mai puține articole din străinătate . Din păcate , există o situație exasperantă : meseriașii noștri îndură mizerie , n-au de lucru ; țara este invadată de diverse articole importate !

În raporturile sociale ale fiecărui stat , o clasă puternică și independentă de mici meseriași și comercianți are un rol important.Este în strânsă legătură cu celelalte clase sociale, deoarece asimilează un număr considerabil din clasa plugărimii și a muncitorilor , mai ales copii săraci și orfani .

Această clasă , la rândul-i , dă elemente distincte altor clase : intelectuali, a căror muncă necesită trudă și bani

"Căci făcând parte din așa-zisa clasă de mijloc, duce rolul de echilibrare între diverse clase sociale ."

În viața economică, de asemenea, îndeplinește un mare rol , asumându-și numeroase sarcini publice, asigurând cu produsele sale prosperitatea economiei statului .

Micii industriași, meseriași , comercianți , alcătuiesc în România , cca 12 % din populația țării , ocupând locul II (după 75% țărani) , iar la îndatoriri , locul întâi !

Clasa lor a fost împinsă în mare mizerie datorită crizei economice și puterii executive care , prin nepricepere, rigiditate , s-a dovedit refractară oricăror îmbunătățiri .

Dacă nu se vor lua măsuri, mica industrie, meseriile , micul comerț din România , care , odinioară, avea un renume mondial (mai ales în ținuturile alipite !) se va ruina și zecile de mii de meseriași și mici comercianți vor săraci și vor îngroșa numărul nemulțumiților.Unde se ruinează meseriașii, se ruinează și mica industrie milenară, iar țara noastră devine terende exploatare a celorlalte țări , din acest p.d.v.

50 % din meseriași s-au ruinat complet ;

30 % duc bătălia de pe urmă ;

20 % abia , dispun de o avere oarecare , dar, în fața creditorilor necruțători, această clasă nu este protejată de nimeni .

Organele fiscale procedează sfidător , scoțând la vânzare și ultima unealtă , ultimul aliment ; Meseriașii renunță la brevetele industriale , recurgând, ca ultim remediu, la sinucidere .

"Prin desființarea protecției nedrepte a industriei mari, se satisface o veche doleanță " , deoarece industria mare , protejată, alcătuiește un "stat înstat " , dominând milioanele .

Doleanțele meseriașilor și micilor...

- Învățământ profesional de meserii , organizat pe baze practice ;
- Școli de ucenici corespunzătoare (nu atât scris-cititului, aritmeticii, desenului...)
- Scutirea de taxe școlare;
- Asigurări sociale autonome ;
- Unificarea legii meseriilor (cea din Ardeal este de peste 40 de ani, cea din Austro-ungaria)
- Înființarea Camerii de meserii ;
- Institut de credit pentru meseriași ;
- Legiferarea șomajului ;
- Desființarea Legii spculei , a legii pe cifra de afaceri pe lux (care lovește, mai ales , în cei mici)

Dezideratele meseriașilor :

- Cere conversiunea datoriilor și pentru această clasă ;

-Cere reducerea impozitelor ;

-Așteaptă aplicarea controlului averilor ;

-Cere modificarea legii pentru dobândirea cetățeniei române ; -sunt mulți nedreptățiți.

-Cere modificarea legii electorale ;
Nu va vota Răspunsul la mesaj.
Beny Zzabo / 24 aug.'32

38.) Petru Bardos (" Bloc Economic Maghiar ") , Declarație la mesaj, Senat, 24 aug.'32

(DS, MO 9, șed. Din 24 aug.'32, p. 198-199)

[LD : este clar că BEM este o organizație secuiască care colaborează cu PNȚ.

Este clar că are coloratură " țărănist -cooperatistă " , și anti-bancară :

Mai greu pot stabili care era forța sa electorală și prețul "colaborării " :

Este clar că... este identică cu Declarația lui Imre Rety .]

"Blocul Economic Maghiar aduce cu sine în acest Senat spiritul și învățătura dobândite în decursul vremii și declară ,

cu toată sinceritatea, că voește să depună deplină stăruință și întreaga sa putere de muncă numai în serviciul și spre binele populației întregi a acestei țări.

"Însă, pentru ca Blocul Economic Maghiar să-și poată îndeplini această misiune, socotește absolut necesar să fie înlăturate toate acele obstacole cari ar zădărnici o frățească colaborare cu națiunea majoritară

a celor apropape 2 .000.000.de maghiari .

" Blocul Economic Maghiar , sincer aderent descentralizării, cere

realizarea celei mai depline autonomii culturale pentru ținuturile secuiești.

" În același timp, pentru populația maghiară , care trăește în celelalte ținuturi ,

cere realizarea unei politici culturale prin care să asigure, în măsura cea mai deplină, păstrarea valorilor de interes cultural , ca și continua lor dezvoltare.

În consecință, cere desființarea așa-numitei " zone culturale " și pentru corpul didactic maghiar,

acelaș sprijin moral și material de care se bucură și corpul didactic din învățămîntul Statului.

"Blocul Economic Maghiar , care este mai ales un partid de apărare a intereselor economice ,

își consideră ca un punct cardinal al programului său, lupta pentru realizarea ideii desăvîrșite a cooperatiei.

Și consecvenți acestei idei, de care suntem însuflețiți,

cerem reorganizarea cooperativelor maghiare de credit ,consum și producție, pe baze noi,aceste cooperative dînd dovada , în timpul existenței lor normale, de utilitatea prosperării lor.

Pentru ca această prosperare să aibă loc, avem nevoie de acelaș cîmp de activitate , aceleași credite, drept ajutor, ca și acelea de care beneficiază toate cooperativele de sub conducerea Băncii Centrale Cooperative.

Suntem convinși că dacă Statul , în loc să fi acordat credite mari băncilor cu interese pur personale, ar fi sprijinit aceste cooperative cu interese de utilitate generală, nici populația de la sate, nici cea de la orașe , nu ar fi ajuns la ruina și în situația jalnică de astăzi, mai ales în urma jafului cămătăresc."

"Blocul Economic Maghiar , pentru întărirea pătunii rurale, care formează baza vieții de stat, cere menținerea , în principiu, a legii "Asanării datoriilor agricole " , pentru micii producători și extinderea acesteia la micii industriași și comercianți, care trăesc în strînsă legătură cu micii cultivatori de pămînt.Cerem mai departe , de asemenea, convertirea datoriilor urbane "

"BEM se alătură cu tot sprijinul și toată puterea inițiativei, pentru confederalizarea economică a statelor dunărene .

În primul rînd, ar fi de dorit realizarea conlucrării cît mai strînse dintre România și Ungaria , avînd în vedere mai ales comunitatea atîtor interese economice. "

/ Dorim organizarea învățămîntului agricol pentru populația maghiară , în limba maternă ;

/ Înlăturarea nedreptăților săvîrșite la reforma agrară , contra coloniștilor maghiari, de la sate și orașe,

și contra posesorilor ;

/ Rezolvarea litigiilor din Ciuc, privind bunurile private ;

/ Organizarea unui serviciu de proeguire a șpomerilor ;

/ Încetarea ilegalităților privind pensiile și ajutoarele pentru invalizi ;

/ Revizuirea sistemului de impunere pentru impozite ;

/ Crearea autorității Subsecretariatului pentru minorități ;
/ Siguranța serviciului pentru funcționarii de stat ; funcționari maghiari în ținuturile locuite în majoritate de maghiari ;

/ Admiterea de a petiționa în l. maghiară ;

"Noi , nu de la forurile internaționale așteptăm îndreptarea soartei noastre ,
ci din partea democrației românești , al cărei cel mai marcant reprezentant este d-l Iuliu Maniu

și a partidului prezidat de d.-sa " (**aplauze**)

" Avînd toată încrederea în persoana conducătorului PNT (**Maniu ! aplauze la PNT**) ,
avem toată speranța că ,

în ceea ce privește chestiunile minoritare , care se prezintă ca un eminent interes de stat ,
vom avea totdeauna sprijinul lor și totodată toată bunăvoința tuturor partidelor românești .

"D-lor senatori , populația muncitoare maghiară se îndreaptă spre d -voastre prin noi ,
populație care de o mie de ani , și-a știut datoria față de Tron și țară .

" Primiți mîna frățească întinsă cu dragoste și încercați a-i ușura suferințele (**aplauze**)

Să stăruiem împreună ca viitorul nostru să fie mai fericit și să vedem mai puține suferințe și
mai multe bucurii .

" Avînd încredere în politica guvernului , care a pus pe calea realizării în parte a
doleanțelor noastre ,

declar că voi vota Răspunsul la Mesaj "(**Aplauze**)

Petru Bardos / 24 aug.'32

39.) **Atenție ! Deși trecut în sumar, acest punct 39 lipsește din document.**

40.) **Al.Vaida -Voevod (premier, ministr.de Externe, ad int. la Comerț) , discurs -conclusiv, Cameră, 2 sept.'32**

(DAD, MO 22, șed. din 2 sept.'32, p. 607- 616)

[LD : **titlurile problematizate, sublinierile și parantezele drepte îmi aparțin.**

Vaida , apare mai ales în postura de " homo regius" .

**Nu vorbește nimic concret despre intențiile guvernării - legislative, economice , sociale
etc -**

Ci se răfuește mai departe cu PNL ! . De aceea discursul integral - vezi fișier PNT]

Vaida / 2 sept.'32

▣ **Consens la partidele de guvernămînt**

[LD : **Am impresia că Vaida este primul politician care consacră , în conduita " partidelor
guvernamentale "**

ideea acestui consens , la care se va adăuga și cel privind Coroana .

**El se va transforma, aproape, într-un automatism declarativ, sub care , însă , au apărut
fisuri și atitudini divergente.]**

" Mi-a părut bine că oratorul Partidului Liberal , onoratul domn Duca,
după ce a spus că nu dă nici un sprijin guvernului , a ținut să constate că în trei puncte
trebuie să fie înțelegere deplină între diferite partide , și că , oricare ar fi divergențele de
părerii dintre noi , în aceste trei puncte trebuie să stăm pe aceeași bază ."

Primul punct este politica externă , al doilea este armata și al treilea punct este
chestiunea minorităților." (p. 607)

[**face largi paranteze privind aceste 3 domenii- vezi mai jos ! .**] [.....]

"D-lor deputați , în aceste trei chestiuni de care am vorbit ,

cu adevărat nu ar trebui să fie divergențe de părerii și de atitudini și

nici vreo deosebire între enunțare și aplicare , așa după cum a spus și d.Duca.

De aceea , dați-mi voie ca , acceptînd punctul d-sale de vedere de a combate prezentul
guvern pînă în pînzele albe ,

să-i adresez o rugăminte : să primească metoda de lucru din cele mai multe Camere ,

ca partidele , care se țin drept de guvernămînt , să aibă totdeauna în chestiunile mari , prin

reprezentanții lor , un sfat , astfel ca atitudinea lor să fie - se înțelege , a unora

guvernamentală , a celorlalți , opziționistă -

în continuitate în chestiunile de interese mari de stat . " [.....]

Vaida/ 2 sept.'32

▣ Consens : chestiunea minorităților.

[LD : acest consens, poate fi luat în considerare doar parțial, din p.d.v al partidelor românești, și el constă din faptul că ...PNT nu mai flutură " Hotărîrea de la Alba Iulia " atunci cînd ia în considerare reglementarea regimului minorităților. Dar atît ! Cînd vorbește de PNL, de regăteni, are accente xenofobe ; cînd vorbește de Ardeal, Nu ! Față de primul deceniu după Unire, PNT devine mai ponderat, după experiența și responsabilitatea guvernării .

De aceea, Vaida este nedrept cu politica guvernelor românești față de minorități . Trebuie să faci un efort să-i înțelegi pe acești fruntași ardeleni, cît a fost "mentalitate superioară " ,

cît a fost " amprenta conviețuirii " , cît a fost "complexul de superioritate " față de regăteni,

cît a fost "oportunism cras" , cît a fost "nostalgia " , cît a fost "antiliberalismul " și "antiregătenismul " lor.....

Pentru că, în ultimă instanță, minoritățile au dat " examenul loialității " , pe tot parcursul interbelicului.

"Politica săsească " (cartelul cu guvernul) , nu a fost nicînd adoptată de maghiari, care și și-au exprimat tendința reală în 1940.

Altfel.... totul este vorbărie politicianistă .

Am pescuit-o și eu, multă vreme, silită de "linia partidului " pentru a "cimenta " prietenia cu naționalitățile conlocuitoare !]

"În ce privește chestiunea minorităților , dacă d.Duca a putut să dea expresiune mulțumirii sale

pentru atitudinea actuală a Partidului Maghiar, a Partidului German și a celorlalte fracțiuni etnice minoritare,

aceasta se datorește împrejurării că pe timpul guvernării lui Iuliu Maniu , pentru prima oară,

s-au introdus alte metode decît cele aplicate de guvernele cari s-au succedat pînă atunci "(aplauze la PNT)

" Aduceți-vă aminte de chestiunea minorităților , care pînă atunci fusese de veșnică tîrguială.

Se închidea cutare liceu minoritar , ca să fie apoi deschis, nu în schimbul unei atitudini politice,

ci în schimbul voturilor pe care respectiva minoritate era aplecată să le dea guvernului care făcea alegerile .

Așa a fost cu faimosul Pact de la Ciucea [Goga] ;

asa a fost cu faimosul acord din 1926 al Partidului Liberal cu minoritarii .

"Și atunci cînd nouă ni se reproșează cartelul cu Partidul German ,

îmi vine în minte vorba veche : <difficile satiram non scribere> , pentru că vorba din Ardeal < Ciufu ciufulește > -

adică onoratul domn Duca își bate joc de noi , tocmai d-sa , care a beneficiat totdeauna de voturile minoritarilor ,

nu în schimbul unei juste aplicări a principiilor legalității , ci în schimbul unor concesiuni de natură politicianistă " (aplauze la PNT)

"Guvernul Național-Țărănesc , adus la putere în 1928 , nu a făcut pact cu Partidul Maghiar ,

însă tratamentul de care s-a bucurat minoritatea maghiară , a dus la rezultatul ca astăzi reprezentantul în Parlament al acestei minorități a avut simțul de echitate și a făcut

declarațiunile pe care le-a făcut ,

cu ocaziunea acestei discuțiuni la Adresa de Răspuns la Mesajul Tronului. Și atunci , cred că d.Duca nu trebuia

să adreseze Partidului Maghiar expresiunea sa de mulțumită , ci Partidului Național Țărănesc și,

în special guvernului ieșit din acest partid , guvernului prezidat [sic !] de Iuliu Maniu " (aplauze prelungite la PNT)

[Precizări semnificative .]

-Iosif Willer (PNM) : " D.Duca nu a vorbit despre Partidul Maghiar "

-Vaida : "Dvoastră voiți să rămîneți cu vot separat , d-le Willer ?

-Willer : "Dle prim-ministru , nu despre asta e vorba.

Dacă dvs vă reamintiți , în timpurile trecute , împreună cu prietenii d-voastră cei mai apropiați,

cari erau și prietenii mei personali, am condamnat , am disprețuit , am detestat atitudinea antecesorilor acelora cu care ați făcut cartelul electoral [Blocul Economic

Maghiar]

și nici odată nu mi-aș fi închipuit , dle prim-ministru, că chiar d-voastră veți face cartel în contra partidelor minoritare . Aceasta este cea mai tristă decepție a mea în viața mea politică "

-Vaida : " Dle Willer, faceți aluzie la Blocul dvs . Apoi, dle deputat, încercarea de-a face cartel cu noi

ați făcut-o și dvs. D.Mihai Popovici este de față și poate afirma lucrul acesta. [!!!

-Mihai Popovici (ministr.Juстиției) : "Era o dorință vagă a unora dintre d-nealor "

-Francisc Laar (PNM) : "Am fost invitați, dle prim-ministru la un carteleleitoral , însă, deoarece condițiunile nu au fost satisfăcătoare , cartelul nu s-a desăvîrșit. "

-Willer : " "Dle prim-ministru , aceasta este o chestiune cu mult prea interesantă și cu mult prea importantă ,

pentru ca să putem trece așa de ușor peste ea.

Noi, nu pentru că am fi simțit vreun resentiment advers în contra dvs , nu am făcut cartelul electoral.

Eu nu pot comite o indiscrețiune , arătînd cine a făcut prima propunere. Nu este obiceiul meu ca să desvăluie ceea ce în mod prietenesc am vorbit cu d-nii distinși cari m-au onorat cu prietenia d-lor ; așa că nu pot divulga convorbirile pe care le-am avut.

Declar , însă, că este numai o chestiune de tactică , dacă facem cartel ori nu.

Majoritatea partidului nostru nu a vrut să facă cartel electoral , chiar din cauza aceasta , pentru că suntem de altă părere. Noi nu am vrut să fim condamnați din cauză că ne-am asigurat mandate și nimic nu am putut produce pentru populația noastră. Noi nu vrem să ne expunem , împotriva altor minorități.

Simțul nostru de tact ne oprește de a ne pronunța despre atitudinea altora , arătînd numai ceea ce este concepția politică , a poporului maghiar. "

-M.Popovici : " D-le președinte, la unii din partidul maghiar, era dorința , precum d-l Willer știe,

să facă un pact electoral.Discuții oficiale nu au fost, dar contactul neoficial care s-a luat , a relevat un lucru.

/ S-a spus : < suntem dispuși să facem eventual cartel electoral , dar , înainte , de a face cartel electoral,

trebuie să încheiem un pact politic. >

< Avem cîteva gravamene [LD :?] de aceea, dacă partidul majoritar acceptă programul politic,

atunci am fi eventual dispuși să facem un pact electoral.>

/Noi la aceasta am răspuns :<programul nostru spune clar și limpede care este politica noastră minoritară.

Noi politica minoritară o considerăm ca o politică de stat.(aplauze la PNT)

Din politica minoritară nu putem să facem târgueli de mandate , de aceea înțelegem să facem un cartel pur și simplu. După alegeri, toate partidele sunt libere să urmeze politica ce o voesc.

Nu înțelegem însă deloc să facem pact politic , ca problemele acelea grele și mari de interes general

de stat, să le scoborîm la târgueli electorale > (apaluze la PNT)

" De aceea am respins orice pact electoral întemeiat pe pact politic.

Fiecare partid minoritar , care a încercat să facă pact electoral, a venit înainte de toate cu un program politic.

Noi am refuzat pactul politic , pentru că , pentru noi, în programul nostru cu care am mers și mergem înaintea alegătorilor , se spun toate credințele și toate concepțiile noastre , care privesc și problema minorităților

și noi nu putem să ne abatem de la ideologia și de la linia dreaptă pe care și-a propus-o partidul nostru .

Din acest motiv , pentru că nu am acceptat să modificăm punctul nostru de vedere politic, nu s-a încheiat pactul electoral " (aplauze la PNT)

-Vaida : " Onorată Cameră, după ce din ambele părți se constată că așa au mers

lucrurile,
sunt cu atât mai mult dator să exprim mulțumirile mele pentru declarațiunile d-lui Willer ,
fiindcă , de cînd este lumea, dragostea sinceră nu atribuie retribuțiuni , ci se dă gratuit.
Cu atât mai bine dacă prin d.Willer , partidul maghiar se declară solidar în privința atitudinii
loiale

a minorității maghiare față de statul român , și nu numai eu, ci cu toții trebuie să le fim
recunoscători. "

-Pompiliu Ioanițescu : "Numai să fie sinceri ."

-Vaida : " Ca să fie sinceri, d-lor deputați, trebuie ca în primul rînd noi să ne dăm silința
ca d-nealor să se simtă mulțumiți , să nu aibă nici un gravamen . (p. 608)

Vaida / sept.'32

41.) M.Popovici (ministr.Just) , explicație // pact politic PNT-PNM ? // , 2 sept.'32

(DAD, MO 22, șed. din 2 sept.'32, p 608)

/Maghiarii erau dispuși la cartel dar l-au condiționat de încheierea , în prealabil, a unui
"pact politic " .

PNT le-a arătat că partidul are un program în care este cuprinsă inclusiv problema
minoritară ,

ca politică de stat.Din această politică de stat, nu se putea face o tîrguială de mandate , o
tîrguială electorală.

De aceea PNT a respins condiționările , inclusiv pactul politic electoral .

M.Popovici / 2 sept.'32 **Vezi context și pe larg la fișier PNT**

42.) Hegedus Nandor (PNM) , intervenție // modificări la legea administrativă // , 3 sept.'32

(DAD, MO 22, șed. 3 sept.'32, p 635-641)

-Hegedus : Este caracteristic pentru mentalitatea tuturor guvernelor românești ca,
mai ales în secuime, să numească în Comisiile locale județene , "minoritari " din partidul
lor .

nu din partidul Maghiar . Sunt astfel înlăturați , nejustificat , bărbați destoinici cinstiți...

-Virgil Solomon : Îi cere să fie onest. Partidul Maghiar , în tratativele pentru cartel cu PNT,
a refuzat minoritarii din partidele respective , condiționînd lista PNT numai cu candidați
români,

de religie greco-catolică [?!?]

Drept dovadă , se pot consulta listele propuse de PNT (ex. la Odorhei , numai minoritari)
Dar Partidul Maghiar vrea monopolul de partid .

.Francisc Laar : " Ați pus pe liste nu români , ci renegați maghiari [?!?]

-I.Willer : Niciodată nu am fost contra colaborării cu românii cinstiți, de sînge ,
ci... contra renegaților , [?!?] care nici dvs. nu vă fac onoare .

-Hegedus : Această situație și disproporție este nu numai în secuime , ci și în Ardeal
(la Cluj, Oradea, Timișoara, Arad, Tg.Mureș, Zalău, Satu Mare, Brașov)

unde foarte puțini și foarte rar dintre minoritari sunt în Consiliile de administrație locale.

Ori , d.Vaida -Voevod, care a avut cuvînt hotărîtor la redactarea Rezoluției de la Alba
Lulia,

și a iscălit și Convenția de pace privind statutul minorităților ... știe că nu acesta a fost
spiritul lor.

Își pune mare nădejde în guvernul Vaida că va satisface doleanțele îndreptățite
(administrație, limbă) ,

ale populației majoritare numerice , în alegerile comunale , în consiliul de administrație .

-Arm.Călinescu (Subsecretar de stat Interne) : răspunde, explică, exemplifică...

Hegedus Nandor / 3 sept.'32

43.) dr.Francisc Laar (PNM) , Protest la Sumar : presă deformată; 5 sept.'32

Replică polemică : Ilie Lazăr

(DAD, MO 23, șed. din 5 sept.'32 , p 653)

[LD . atenție ! chit pe chit !!!Dar ce nădejde o să ai în presă ?]

-Fr.Laar : Protestează că în ziarele românești "Universul", "Cuvîntul", "Curentul" a apărut o pretinsă interpelare parlamentară a lui Virgil Solomon, care, în realitate, a fost o întrerupere,

o intervenție în discurs... În acea "interpelare", Solomon ar fi adus grave critici și aluzii privind acțiunile iredentiste ale P.Maghiar ...

-Ilie Lazăr : Dle Laar, dar ați citit dvs. "Keleti Ujsag" din Cluj, cum relatează dezbaterile din Parlamentul român ?"Complet denaturate"

-Laar : Ce legătură are "Keleti Ujsag" cu pretinsul discurs al dlui Solomon ? (reproduce din pretinsul discurs)

"Acest discurs nu s-a ținut în Camera română" (cere desmințire)

-Ilie Lazăr : Tot ce nu se petrece în Parlament scrie "Keleti Ujsag". (cere și el satisfacție)
Fr.Laar / 5 sept.'32

44.) N.Gaal (PNM, președ. org.. Din Turda), Comunicare-explicație : manifestări Turda , 19 sept.'32

Replică : M.Stelescu

(DAD, MO 30, șed. din 19 sept.'32, p. 960)

[LD : incidentul este o bagatelă dar... Stelescu ridică - e drept, fără abilitate, agresiv, poate și dezinformată -

o chestiune subtilă : orgoliul, solidaritatea, ciudată "ardelenească" (români-unguri), față de ponegrirea la adresa regătenilor. Altfel, nici eu nu-l cred pe Gal de bună credință ! Iar Ștefan Cicio Pop ... face jocul "ardelenilor" ... civilizați ...]

La 15 sept., M.Stelescu s-a ocupat de persoana lui "în mod jignitor", în legătură cu o serbare populară la Turda .

Mulțumește lui Șt.Cicio-Pop, care, cunoscînd situația din Turda, și-a dat seama că sunt minciuni, și i-a pus la punct.

Este mare contrast între vorbele acestea înțelepte și vorbirea aceluia care "fără nici o răspundere și fără conștiință, învinează raporturile cetățenilor și îngreunează, prin aceasta, consolidarea statului."

... La Turda, noi țineam o adunare generală pentru reconstruirea partidului maghiar în județ,

și, cu această ocazie, s-a aranjat o serbare populară și o serată cu program, cu veniturile urmînd să se ajute studenții maghiari...Ca președinte al organizației, luîndu-și toată responsabilitatea, declară :

1.Este o minciună ordinară, cum că noi am fi vătămat statul român și sentimentele naționale românești.

2. Este o minciună că poliția ar fi asistat la serbare în ținută de gală și ar fi salutat publicul.

3.Este o minciună că cei care au luat parte în banderie, ar fi fost îmbrăcați în costume naționale maghiare

și caii lor ar fi fost împodobiți cu culorile tricolorului maghiar, iar cîțiva cai ar fi fost ai armatei române .

Posed fotografii despre banderie "-ca dovadă.

După serbare, a întrebat pe prefect și șeful poliției dacă au a-i reproșa ceva ... și i-au răspuns că absolut nimic.

"Noi, maghiarii din orașul și județul Turda, trăim cu națiunea română în ceamai mare înțelegere,

onorîndu-ne și cinstindu-ne mutual, și această bună înțelegere existentă nu o pot distruge nici d-nii Stelești."

Dacă d.Stelescu va fi bărbat, va veni în fața Camerei și va recunoaște că a fost indus în eroare .

Resping cele arătate cu mare indignare "(aplauze la PM)

-M.Stelescu (G de F) : " A veni cu expuneri în fața Camerei, este ușor ; a aduce niște fotografii, este iar ușor ;

dar a ști dacă ele sunt reale, asta este altă chestie ! Asta nu se poate decît după o anchetă obiectivă, deoarece :

... Dacă poliția nu a fost îmbrăcată să dea "onorul", de ce a intervenit dir.poliției, C.Cotișel,

și i-a dezbrăcat de hainele de paradă ?

---O banderie de călăreți a cutreerat tot județul , în cîntece strigăte, ... cu muzica pompierilor, cîntînd imnuri iredentiste
...să nu rîdeți dvs. și să veniți astăzi la tribună , cu cinism , cînd pe vremuri , românii nu aveau voie să cînte "Deșteaptă-te române ! " [.....]

Dar cînd se vine și, sub masca [regionalismului] ...

arătînd că ungurii și ardelenii trăiau în deplină frăție sub regimul maghiar și astăzi , numai din cauza relei administrații, există ura aceasta , ei bine , aceasta credeți că face parte din programul dvs. ? [PNT]

Atunci, ideile dvs. [PNT] sunt periculoase statului român "

Ziarul "Calendarul " afirmă toate lucrurile ce le-am afirmat eu ,

Dacă sunt calomnii , dați ziarul și pe mine în judecată "

Gal -Stelescu / 19 sept.'32.

45.) Imre Rety (BEM) , la legea control avere și apărarea onoarei, 27 sept.'32

("Dimineața " , 28 sept.'32)

(DAD, MO 33, 23 sept.'32 , p.)

/Legea a venit cam tîrziu , nu cred că va aduce rezultate reale ;

/ Efectul ei va fi benefic pentru viitor ;

/ Legea este nu contra partidelor , ci contra oamenilor răi ;

va fîpusă în aplicare , nu din răzbunare , ci cu dreptate ;

/ ea va contribui la ridicarea cetății cinstei și a moravurilor publice curate ,

care cimentează și solidaritatea între popoare.

Imre Rety / 27 sept.'32

46.) Iosif Șandor (PNMaghiar) , discurs Legea control avere și apărarea onoarei , 4oct. ' 32

(DS, MO nr. 25 din 4 oct. 1932 , pag. 827-828)

▣ Avere și onoare

Sub guvernul Iorga , un senator l-a acuzat că , în timpul maghiarimii , cu forță și cu silă, a luat milioane de la țărani români din județul mare Hunedoara,

și a cheltuit acești bani pentru scopuri maghiare.

Senatu a refuzat replica... și a ieșit o încăerare - "m-au tras la stînga și la dreapta , m-au îmbrîncit " -

încît un doctor l-a sfătuit să plece, iar el i-a răspuns : < cînd este vorba despre viață și onoare,

aleg pe cea din urmă.>

I s-a dat cuvîntul dar cu o cenzură prealabilă, și iar a ieșit o încăerare .

Atunci le-a spus doar atît: ca dl senator să dovedească, altfel este un simplu calomniator.

N-a dovedit nici o dată !

Șandor / 31 aug.'32

▣ Calomniatorii

" [...] am vrut să vă arăt cît de lesne se poate calomnia, chiar și în legislație, dacă nu ne gîndim pentru o legiferare demnă [...]

Părerea mea ,însă, fiindcă este aproape fără precedent un astfel de proiect de lege ,

este că Occidentul , străinătatea știe foarte bine că , cu cît mai mare crește ,

cît mai mare este cultura și civilizația într-un stat ,

cu atît crește și lupta și defăimarea unuia contra altuia.

În țara cea mai civilizată din lume, în America de Nord, este defăimarea cea maimare , fiind că acolo sunt oamenii cei mai mulți bolnavi , întru atît , că statul nu mai poate face atîtea sanatorii de alienați pentru bolnavii săi.

Sociologia spune că psihopatica socială este în creștere în toată Europa.

Așa că avem nevoie de o apărare față de acești oameni , care omoară cu limba, care nu are nici oase , nici cuțit, și totuși omoară pe cei normali și cinstiți.

Șandor

▣ Legea .

[...] dacă este vorba și despre o luptă din partea majorității asupra minorității etnice din țară,
cu atât mai mult că dacă orișicând va fi vorba de viață și de onoare ,
maghiarimea din Țara Românească ,prin exemplul meu ,
va primi întotdeauna , în primul rînd ,onoarea și iarăși tot onoarea ! " (p. 828)
Iosif Șandor / 31 aug.'32

47.) Iosef Willer (PNM) , intervenție : la Conversiune , 2 oct.'32

(DAD, MO 41, șed. din 2 oct.'32, p. 1596-1597)

-N.Penescu : Discurs. Atacă PNL pentru "devierea nefirească " spre industrializare .

-Manolescu-Strunga : ... a fost o datorie patriotică să "naționalizeze " industria din Ardeal ,
care era pe mîna "dușmanilor" noștri , mai ales a capitaliștilor maghiari.

PNL consideră asta o contribuție la consolidarea industriei naționale , a unității naționale.
Chiar dacă acum , criza a făcut ca această industrie să cadă , viitorul va da dreptate PNL.

- Iosef Willer : "Ce fel de naționalizare și ce fel de sacrificiu ați făcut ,

cînd ați ocupat locurile în conducere și ați băgat în buzunar veniturileacestei industrii ? !

Reșița era o întreprindere mondială și ați distrus-o. Protestez cu energie că dvs.

considerați

ca un merit distrugerea averii minoritarilor "

-Manolescu -Strunga : Dvs ați vrut ca industria de apărare națională să rămână în mîna dvs. ?

Dar noi avem o altă mentalitate în această privință.

-Pomp.Ioanițescu : DI Strunga poate primi felicitări pentru liberalizarea acelei industrii,
nu pentru naționalizarea ei .

-N.Penescu : Regret că d Xenii nu este aici să-și aducă aminte ce credea în anii '23 -24 ,
cînd am pledat împreună așa -zise procese de "naționalizare " a industriei din Ardeal.

DI Strunga a deviat chestiunea ; nu este vorba de naționalizarea unei industrii străine !

Willer / 2 oct.'32

48.) Imre Rety (BEM) , Declarație la Conversiune , 2 oct.'32

(DAD, MO 41, șed. din 2 oct.'32, p. 1588-89)

Proprietatea particulară - este mijlocul prin care se asigură progresul.

Cf.moralei creștine, proprietateaeste mijloc , nu scop.

De aceea ea nu poate fi nelimitată și , cînd periclitează existența altora ,
trebuie constrînsă ,prin "intervenționismul " de stat .

Ideea conversiunii datoriiilor are o bază morală , și este cunoscută de istorie

Anul iobel al evreilor ; procedurile excepționale ale lui Solon și Traian .

Conversiunea de drept , a celor ce trăesc numai din pămînt, este o lege a vieții.

Conversiunea celorlalți - se bazează pe echitate și înțelepciune

De aceea, este echitabil să se bucure de protecția statului ,

cei ce au investit în pămînt capitaluri imense (marii proprietari) și au servit progresul .

Va vota legea.

Imre Rety / 2 oct.'32

49.) Eduard Abrudbanyay (PNM) , discurs, la Conversiune , 3 oct.'32

(DAD, MO 42, șed. din 3 oct.'32, p. 1632-1635)

LD : obligatoriu recitește fișele de la Legislație și Economie .

Sincer, clar, fără complexe de vinovăție, apără deschis interesele proprietarului "mijlociu "
formulă ce , în epocă , desemna moșierul. Prefer asta decât ipocrizia pseudo-țărăniștilor
sau complexata tăcere a unor moșieri români , din partidele politice.]

Asanarea societății românești , devenită insolvabilă fără vina ei, se poate face pe baza a
2 principii justificate din p.d.v. juridic și etic .

Despăgubirea echitabilă a debitorilor (cu care creditorii s-au îmbogățit pe nedrept).

Asanarea sănătoasă trebuie să cuprindă toate categoriile debitorilor și creditorilor.

▣ Conversiunea GGM

Proiectul de lege are tendința de a apăra doar interesele creditorilor.

Sigur, creditul este un factor impotant în viața economică; sigur, instituțiile de credit merită apărarea ;

sigur , salvarea debitorilor nu trebuie să însemne nimicirea haotică a creditului 1

Se închină în fața intereselor masselor țărănești , care reprezintă o putere fizică brută și o putere politică ,

[-----]

Proiectul nu satisface cerințele vieții practice .Prelungește o agonie , în loc să dea viață. România, țară bogată în bunuri reale, duce o viață de mizerie din cauza anemiei monetare : lipsă de bani

Nici băncile, nici particularii , nimeni nu are bani ! (aplauze PT-Lupu și PNM)

[pledează pentru restabilizare ; pentru o revizuire a politicii valutare ; pentru revalorizarea valorilor reale , ale avuției naționale a României .]

Defectul cel mai mare al legii este crearea privilegiilor .

este compromisul obscur al demagogiei [țărănismul] și al reacțiunii bancare [bancherii]

Proiectul caută să despăgubească pe creditori , în sarcina proprietății peste 10 ha .

"Este foarte regretabilă goana contra clasei proprietarilor mijlocii

ce se manifestă în acest proiect de lege "

"Este regretabil că guvernul nu a luat în considerare

nici un amendament al partidelor minoritare , nici pe cele care i se păreau juste, în comisie "

Ed.Abrudbanyay

▣ Proprietatea mijlocie : moșia

Proiectul de lege este dispus a sacrifica , în interesul băncilor , averea unei minorități numerice

: proprietatea mijlocie și mare .

Cu ce se va salva " problema " , dacă ... proprietatea de pământ mijlocie, uneltele meseriașilor ,

stocurile de marfă ale comercianților ... vor trece în proprietatea băncilor ?

"Nu , și de o mie de ori, nu ! "

"Însemnătatea proprietății mijlocii - după experiența reformei agrare - azi nu mai este pusă la îndoială de nimeni. [...] Concepția cercurilor guvernante greșește când separă însemnătatea proprietății mijlocii de clasa proprietarilor mijlocii , concepând că ea își va mai îndeplini menirea ei socială și culturală , prin cei ce le vor cumpăra "

În realitate, în România ,cel mai puternic factor al propășirii agriculturii este clasa proprietarilor mijlocii , clasă cu cunoștințe teoretice și practice ; cu tragere de inimă pentru pământ și agricultură ;

cu relații amical-patriarhale cu țărănimea , prin ajutor reciproc (conturbat cu totul efemer prin reforma agrară)

Proprietarul mijlociu dă țăranului semnțe selecționate ; el pune la dispoziție , gratuit, mașini de selecționare ;

el introduce pe țăran în diferite ramuri de producție ; el dă sfaturi practice , agricole ; el crește animale de rasă .

El nu face din agricultură , comerț rigid ; el iubește pământul , nu-l uzează , investește în el.

Astăzi este un anacronism acuzarea cu " chefuri de șampanie " !

Proprietarii cu moșii micșorate prin reforma agrară , au înțeles spiritul timpului și s-au străduit

ca prin muncă și printr-o cultură mai perfectă, să facă mai prețioase culturile lor.

Trecerea la o cultură intensivă a cerut , însă, investiții costisitoare , și , în majoritatea cazurilor ,

aceasta este origina datoriilor proprietarilor mijlocii.

" În cursul reformei agrare , interesele juste ale clasei proprietarilor mijlocii nu au avut apărarea legală necesară..

Moșierii expropriați au trebuit să plătească sute de mii de lei chltuiei avocațiale ,

numai ca scopul și spiritul reformei agrare să nu fie,prin exagerare , călcate în dauna lor "

"Trecerea peste interesele juste ale clasei proprietarilor mijlocii ,

Înseamnă izgonirea priceperii , experienței și tragerii de inimă la pământ ;
Înseamnă pedepsirea aceluși spirit care ,în locul uzurii pământului ,prin investiții prețioase ,
vrea să ridice capacitatea de producție a pământului. "

---

50) Sigismund Ferenczi (PNM) ,discurs la legea Concordat preventiv, 7 oct.'32

(DAD, MO 46, șed. din 7 oct.'32 , p. 1847)

51.) Iosef Willer (PNM) la Legea înscrierii pe Listele de naționalitate, 8 oct.'32

(DAD, MO 47, șed. din 8 oct.'32, p 1899-1901)

52.) Problema "optanților" maghiari - contele Bethlen - 15 oct.'32

("Viitorul " , an 24, nr. 7418, 18 oct.'32 , cf."Lidove Noviny" - Praga, 15 oct.'32)

Ziarul cehoslovac publică o interesantă corespondență din Budapesta,
sub titlul " Noui tratative în chestiunea optanților unguri "

/ În timpul tratatelor pentru noul guvern ungar, opinia publică a fost surprinsă de știrea
că

fostul premier, contele Bethlen, nu vrea să ia frânele guvernului , printre altele,
datorită incompatibilității sale în privința apropiatelor tratative privind optanții.

Ungaria vrea să reînnoiască conflictul care , ani de zile, a otrăvit viața politică
internațională

și a format una din cele mai grele probleme ale Ligii Națiunilor,
la Conferința reparațiilor orientale, care va avea loc la Paris.

Dacă Ungaria va reuși în această intenție, va îngreuna pozițiunea statelor succesorale ,
iar conflictul care , din ianuarie 1930 , a fost considerat de toți "res judecata " ,
va fi din nou reînnoit.

/ Ungaria a fost aceea care a insistat ca pretențiuni juridico-particulare
să devie obiect al unor acorduri politice internaționale.

Consecințele acestei contopiri a intereselor particulare cu cele de Stat, trebuie să le tragă
Ungaria însăși,

și nu statele care au combătut , pînă în ultimul moment, această incompatibilitate.

"Optanții " / oct.'32

Guvern Maniu.Legislatura II .Sesiunea ordinară . 15 nov.- dec.'32

53.) Iosif Willer (PNM) , Comunicare : atacuri antimaghiare , 18 nov.'32

(DAD, MO 4, 18 nov.'32 , fișă)

-Willer : protestează pentru că , în timpul unui miting antirevizionist din București,
s-au comis atacuri barbare la adresa ungarilor.(**vociferări, proteste în Parlament**)

-N.Titulescu (ministru de externe) : îl pune oarecum la punct, dar cu mare prudență
(**din sală se strigă : ungarii au provocat !**)

-M.Stelesc (G de F) protestează pentru modul cum a făcut Willer Comunicarea ,
vorbind de < viața destul de gravă a minorității maghiare din România >

Willer / 18 nov.' 32

54.) Iosif Willer explică de ce nu a participat la omagierea lui 1 dec. , 2 dec.'32

(DAD, MO 12, 2 dec.'32 , fișă)

Guvern Al.Vaida .Legislatura II .Sesiunea ordinară - continuare - ian.-15 apr.'33

55.) Iosif Willer , la legea stării de asediu // contra ! // ,3 febr.'33

(DAD, M O 32, 3 febr.'33)

56.) Andrei Mathis (Bloc Economic Maghiar) , Comunicare , Senat , 10 febr.'33

(DS , MO 22, 10 febr.'33, p.621-622)

" Blocul Economic Maghiar "este o unitate politică organică care a luat ființă din nevoile poporului maghiar din cuprinsul țării . El dorește a colabora , în primul rând , la rezolvarea problemei politico-economice generale , căutând să fie și "un sincer intermediar " între Statul Român și poporul maghiar , în ce privește "soluționarea chestiunilor culturale , economice și politice specifice poporului maghiar din România."

"Noi considerăm Statul român drept un organism în care minoritatea maghiară are rolul unui organ." Este interesul comun al poporului majoritar și minoritar

ca atât organismul cât și organul să fie sănătoase , iar relațiunilor dintre ele să fie normale [-----] noi dorim să fim loiali față de stat și față de poporul nostru, deopotrivă.[-----] Dorim să servim interesele minorității maghiare în mod sincer , în sentimentul național neștirbit , dar fără a-l exagera. [-----]

S-a spus deseori să nu căutăm realizarea dezideratelor noastre peste granițe , ci aici, în țară . Acest principiu l-am adoptat și noi.[-----]

Nu cred că este posibil ca popoare care trăesc pe același pământ , în aceeași țară, să nu găsească pista înțelegerii reciproce." [-----]

Românii din Ardeal au promis la Alba Iulia libertate tuturor.

A.Mathis / 10 febr.'33

▣ **Minoritatea maghiară voluntară**

" Guvernele române dinaintea războiului au dat cea mai mare libertate vechilor maghiari din București , și alte orașe din România antebelică , pe care îi pot numi minoritatea maghiară voluntară , și ale cărei organizații culturale, bisericești , sociale și economice , cu o vechime de peste 100 de ani , au putut să se dezvolte în deplină libertate ."

A.Matis / 10 febr.'33

▣ **Lege pentru minorități !**

Atitudinea statului român față de minorități este stabilită prin Pacea de la Paris (1919)

Constituția din 1923, proclamă drepturi egale pentru minorități.

Parlamentarii BEM cer rezolvarea chestiunii minoritare , printr-o lege .

Motivul principal :

/ partidele politice nu au programe bine stabilite pentru minorități,

și când se schimbă guvernele ... schimbă

/ S-a făcut un pas important în 1930 , prin înființarea "Oficiului de studii minoritare "

de pe lângă Președinția Consiliului de miniștri .

Acest Oficiu este unic în Europa !

/ Viitorul Proiect pentru statutul minorităților se poate clădi

pe bogatul material științific al acestui Oficiu.

A.Matis / 10 febr.'33

57.) Elemer Gyarfás (PNM) : legea statutului personalului CFR , 15 febr.'33

(DS, MO 24, 15 febr.'33, p. 704-705)

// probl.pensionării // limba română //

/ Aproape jumătate din rețeaua CF a României , a fost , înainte , în rețeaua CFMaghiare .

Când s-a desființat imperiul, Consiliul Dirigent din Ardeal a lansat un Apel către toți funcționarii CF, să-și mențină slujbele , pentru că drepturile lor vor fi recunoscute .

CF a funcționat normal și toți funcționarii au rămas la locul lor.

[**Atenție LD !**]

/ La CFMaghiare , spre a fi primit în serviciu , trebuia să știi l-maghiară

/ Acestui "biet funcționar " ... acum , i s-a cerut l.română !

funcționarii care nu au putut învăța limba română, ... după un examen,

au fost îndepărtați din serviciu ! Ca și când ar avea un defect, ar fi surdo-muți, astăzi ,ei sunt în neagră mizerie .Situția lor trebuie lămurită.

- **Șt.Andreescu** : Dar sunteți de acord că trebuie să știe l.română ?

- **Gyarfas** : Eu recunosc că la CFMaghiar nu era primit dacă nu știa maghiara .

Dar acești funcționari ... au ajuns așa "fără vina lor" , și , dacă nu cunosc limba, să fie tratați ca cineva bolnav sau accidentat , și ... să fie scoși la pensie.

-**Ed.Mirto** (ministr.Comunicații) : știți accidentul din gara de Nord, din cauza impegatului care nu cunoștea limba !

-**Gyarfas** : pe liniile secundare din secuime , sunt atâția funcționari din Vechiul Regat care nu știu ungurește , ci numai românește ! De ce nu-i luați pe ei la Chitila ? este o mare greșeală ! Altfel, eu recunosc că funcționarul CFR trebuie să știe românește !

-**Mirto** : dar au trecut 14 ani de la unire ! Un impiegat putea să-și dea osteneala să învețe atâta limbă română ! Chiar dvs , acum 8 ani nu știați limba română, și acum o știți perfect !

-**Gyarfas** : Am vorbit-o cu 30 de ani înainte !

-**Mirto** : Dar d Hegedus nu știa !

-**Gyarfas**: dânsul da, nu știa !

-**Mirto** : unui funcționar nu i se cere s-o știe perfect ! Eu nu reproșez nimănui că nu și-a asimilat limba, și nu cer s-o vorbească cu dragoste.

Dar dacă vrea să lucreze în CFR ... indiferent de gară, de tren, de linie ...

trebuie s-o știe ! Pentru cei ce nu au învățat-o încă, am să le mai dau un termen, și-l rog pe dnii Gyarfás și Hegedus să le dea lecții (**ilaritate**)

- **Stan Vidrighin** : de câte ori un impiegat ungur este mutat în regiune de l.română, deputații maghiari fac scandal ! Este de neadmis să fie considerați " bolnavi " și pensionați !

Gyarfas -Mirto / limba română la CFR / 15 febr.'33

58.) Andrei Mathis (BEM) : P.Maghiar i-a contestat mandatul, 14 mart.'33

(DS, MO 33, 14 mart.'33, p. 1043)

Partidul Maghiar nu se bucură de încrederea întregii minorități maghiare, fapt pentru care s-a străduit să invalideze alegerea sa ca senator de Odorhei. PNM vrea să împiedice "avântul democrației maghiare " , și a contestat mandatele BEM

59.) Elemer Gyarfás (PNM) : la legea cooperăției , 28 mart.'33

(DS, MO 38, șed. din 28 mart.'33 , p. 1369)

Vezi fișier Agricultură,

date interesante despre cooperăția minorităților din Transilvania

---

60.) Eduard Abrudba`nyai (PNM) : la Conversiune ,Cameră, 10 apr.'33

(DAD, MO 88, 10 apr.'33) **Vezi fișier Conversiune**

---

61) Rety Imre (BEM) , la Conversiune, Camera, 11 apr.'33

(DAD, MO 89, 11 apr.'33) [Vezi fișier Conversiune](#)

---

62) Constituirea P.Țărănesc Maghiar, 13 mai '33

("Dimineața " , 13 , 24 mai '33)

Fostul Bloc Economic Maghiar , înființat de 2 ani , ca o protestare a felului cum este condus P. național-maghiar , și-a ținut congresul la Odorhei .

La timpul lui , BEM a fost înființat ca să apere interesele țăranilor și micilor industriași , pe care PNM , la care conducerea se află în mâna conților și baronilor foști latifundiar , s-a transformat în partid politic sub denumirea de Partidul Țărănesc Maghiar .

La congresul de la Odorhei , au participat delegați din toată țara , și aproape 5000 de țărani unguri . Președinte a fost ales [Akos Ugron](#) .

Congresul s-a terminat cu o mare întrunire publică , sub cerul liber , la care au luat cuvântul dnii [Ugron](#) , [senatorul Bardos Petre](#) , [deputatul Emerik Rethy](#) , [senatorul Andrei Mathis](#) , [d.Bordeaux etc](#) .

Oratorii au explicat țăranilor noul program al partidului , stăruind în deosebi asupra punctului 2 , prin care s-a hotărât încercarea de a colabora cât mai strâns și mai direct cu partidele democratice românești .

Oratorii au mai arătat că PȚM este în modul cel mai hotărât contra încercării de a căuta la Geneva soluționarea plângerilor pentru nesocotirea drepturilor minoritare .Partidul și-a dat seama în mod definitiv că asemenea plângeri nu pot și nu trebuie

să fie soluționate decât în hotarele țării

și de către factorii responsabili ai statului român .

Noul partid este hotărât să-și intensifice acțiunea în tot Ardealul , întrucât s-a putut constata o înmulțire impresionantă a membrilor care acceptă cu satisfacție programul democratic al partidului .

PȚM / 11, 12 ? mai '33

63.) "Grave nemulțumiri în rândul partidului maghiar din Ardeal " , Cluj, 25 iun.'33

("Universul" , an 50, nr. 173, 28 iun.'33)

Grave disensiuni privind politica oficială a președintelui partidului , contele [Bethlen](#) .

Până acum , ele nu au fost popularizate , pentru a nu știrbi autoritatea partidului față de autoritățile românești .

Dar acum , maghiarimea , aflându-se în preajma Congresului de la Tg.Mureș

- 2 iul. '33 - când se va alege noua conducere , aceste nemulțumiri au ieșit la iveală .

▣ Gruparea opoziționistă

De curând , s-a înființat la Cluj , "Gruparea opoziționistă" din P.M. ,

sub președinția lui [Desbordes](#) (fost șef al organizației de Someș , înlăturat pentru că nu a vrut să facă " politica Budapestei ") , a organizat o consfătuire ,

la care au participat fruntași maghiari din tot Ardealul ,

printre care și [dr.Leitner](#) (ex - președ.la Deva)

La consfătuire , Desbordes a atăcat violent conducerea PNM , pe deputații maghiari , - care nu și-au însușit măcar l.română , încât nu participă la viața parlamentară -(făcând o comparație cu prestația parlamentarilor români în vechiul Parlament de la Budapesta)

El a propus să trimită la congres o delegație care să ceară amânarea alegerii noii conduceri a P.M. , pentru a se modifica statutul , pentru a se pregăti congresul .

Au mai vorbit dr. Leitner (care a cerut democratizarea internă a partidului) ,

dr.Radva`ny si reprezentanți ai tineretului .

Apoi s-a citit Programul grupării. Grup opoziționist / 25 iun.'33

64.) Congresul P.Maghiar , Târgu Mureș , 2 iul.'33

("Adevărul " , an 47, nr.15187, 11 iul.'33 - V.Munteanu)

V.Munteanu / 11 iul.'33

▣ Divorțul dintre masse și conducători

[LD : atenție, comentariu subiectiv, de pe poziții de clasă și "de stânga "
Ma interesează informația , pe care nu o am din alte surse .

Sublinierile, supratitlurile , LD]

Congresul partidului maghiar, ținut recent la Târgu-Mureș , a scos în evidență atât preocupările cari frământă pe concetățenii noștri, cât și relațiile dintre masse și conducătorii oficiali ai partidului minoritar . În general, congresul nu s-a desfășurat într-o atmosferă entuziastă , și nici n-a găsit în mulțime ecourile de altădată. Participanții satelor au venit lipsiți de elan ; iar demnitarii partidului n-au debarcat nici unul stăpânit de sentimentul certitudinii în calitatea lui de cărmăciu.

S-a petrecut ceea ce în viața Ardealului se vedește ca un fenomen al zilei : divorțul între masse și pătura conducătoare .

Aspirațiile care răscolesc în ordinea economică și socială massele partidului maghiar, n-au putut fi smulse din preocupările actualității , cu toată strategia abilă mânăuită de unii parlamentari .

Astfel, mai viguros și mai vijelios ca oricând , s-a cerut democratizarea partidului., ridicându-se glasuri chiar din mulțimea secuiască.

E un deziderat ce prezintă , la concetățenii noștri, o importanță particulară.

Căci , **deși** se încearcă să se exprime solidaritatea națională a unei minorități etnice și în același timp o ideologie unitară bazată pe ansamblul aspirațiilor colective ,

totuși Partidul Maghiar rămâne deficitar prin mentalitatea și poziția exponenților săi.

Fizionomia lui devine bizară chiar pentru unguri : un partid de masse , condus de profi și cei mai autentici rentieri ai capitalului bancar .

Și asta încă n-ar fi nimic.Mai intervine și un alt element sesizat de intuiția masselor : conducătorii au fost surprinși trăgând tot jarul pe turta lor.

DI Gyarfás - alesul sufragiului universal -în același timp, președintele trustului băncilor maghiare din Ardeal ;

DI Pall Gabor - reprezentând teoretic nevoiații din Ciuc , preocupat de reconstituirea unui domeniu agrar în formă de trust ;

De aici, dezideratul democratizării partidului.

Mulțimea nu s-a mai arătat dispusă : să întrețină o solidaritate artificială și a revendicat o schimbare sensibilă intereselor celor de jos - așa cum o cer în altă formă și massele românești din partidele politice.

Tactic, conducătorii PNM au înregistrat o biruință, reușind, prin subtilități electorale, să obțină un nou vot de încredere .

Ideologic, biruința este a celor care au cerut democraizarea
Munteanu / 11 iul.'33

▣ Moțiunile PNM

În ce privește revendicările față de statul român, congresul n-a înregistrat surprize.

Vechile și cunoscutele formulări, au fost îmbrăcate într-un nou veșmânt retoric.

/ În ordinea economică, s-a expus un program de ortodoxie capitalistă , aproape identic cu al guvernului ;

/ În politica școlară , s-a cerut mărirea subvențiilor și garantarea învățământului confesional ;

/ Un singur obiectiv nou (sau actualizarea unui punct vechi) : autonomia culturală .

Această autonomie este închipuită peste criteriile legilor existente, necesitând un regim special minoritar sau

de o reglementare similară învățământului confesional .

Se va vedea când se va discuta în Parlament.

Autonomia culturală nu ar trebui să sperie guvernul.

Sașii o au. O pot avea și ungurii .

Munteanu / 11 iul.'33

▣ Concluzii

La Târgu Mureș n-a predominat nici "politicul" nici "naționalul" .
Au stăpânit consecințele crizei economice , puse pe teren social și economic.
A fost plin de învățăminte .)) : Conducătorii PNM și-au dat seama că sunt depășiți de
realități.Sentimentalismul național poate încălzi mulțimea numai în vremuri de
proesperitate .Satul maghiar are nevoie de ceva concret , de părăsirea goanei după
ierarhie, care preocupă PNM de 15 ani !
Altfel, Comit.Execut.al PNM va avea surpriza de a fi părăsit ,
căci antagonismele de clasă sunt infinit mai puternice decât
dorințele de solidaritate națională.
De aici, și guvernul român are de tras învățăminte.
Congresul PNM / 11 iul.'33

Guvern IG Duca , 14 nov.'33

Alegeri . 20, 21 dec.'33

Asasinarea lui Duca, 29 dec.'33

Guvern dr.C.Angelescu , 30 dec.'33

Guvern Tătărescu ,

65.) Rezultatele PM în alegeri , 20 dec.'33

Alegerile .Voturile pentru partide. Procentaj Cameră (parțial, 55 județe), 23 dec.'33
("Universul " , an 50, 351, sâmbăta, 23 dec.'33)

A. Procentele pe țară , pe partide :

PNL-1+PNGerm - peste 50 %	PNT - 14 %	PȚ-Lupu -peste 5%
PNL-2 - cca 4,8%	LANC - 4,8%	<u>Maghiari - 4,6%</u>
PNA-Goga- 3,9%	PȚR-Iunian - 2,9%	Un.Agr.-Arget.- 2,6%
PP -Averescu - 1,4%	P.Evreesc - 1,3 %	PSD - 1,1%
Bl.Cet.-Forțu - 0,3 %		

B.Procentele partidelor opoziției, pe județe:

[LD : nu am trecut zecimalele ! în epocă îi interesa ... dar pentru istorie ...
Mai erau de luat în calcul 14 județe ; procentele urmau să sporească -
prin redistribuirea voturilor obținute de grupările care nu întruniseră 2 % .
De aceea am preferat aceste procentaje care dau - cât de cât - fief-urile electorale ...]

Maghiarii : 4,6% pe țară

43% Trei Scaune	40% Ciuc	24% Mureș	23% Sălaj	21% Odorhei
16% Turda	14% Brașov	11% Arad	10 % Bihor.	

Rezultatul alegerilor pentru Cameră (55 județe) / 23 dec.'33

Alba - 3.054 (II)	Arad - 10.205 (III)	Bihor - 7.604 (III)	Brașov - 4.263 (III)
Caraș - 623	Ciuc - 8.882 (I)	Cluj - 7.637 (II)	Făgăraș - 502
Hunedoara - 2.778	Maramureș- 773	Mureș - 10.494 (II)	Năsăud - 672
Odorhei - 4.813 (II)	<u>Sălaj - Liga Muncii (PCR) - 14.331 (II)</u>	Satu Mare - nu	
Severin - 2.212	Sibiu - 1.022	Someș - 2.334	Timiș - 9.431(II)
Trei Scaune - 10.607 (I)	<u>Turda - Liga Muncii (PVR) - 4.862(III)</u>		

Alegerile. Rezultate la Cameră . , 24 dec.'33

// Procentajul pe partide // Mandatele opoziției , după redistribuiri .

/ Se constată un regres bine marcat al PNT în noile provincii , mai ales în Ardeal și
Basarabia . Per a contrariu, actualele alegeri au marcat o ascendență categorică a PNL
în noile provincii consacrat , astfel, definitiv ca partid regnicolar .

Acesta este un succes nu numai de partid, ci și unul din p.d.v. al unității politice de

natură să desmintă și să contracareze tentativele regionaliste .

Nr.de voturi și procentele obținute de guvern și opoziție

Scăzându-se nr.voturilor anulate și ale partidelor care n-au obținut 2% pe țară :

Guvernul : 1.520.224 = 54,93 %

PNT : 414.775 = 14,98 %

PȚ-Lupu : 152.590 = 5,51%

PNL-georg: 146.950 = 5,31 %

LANC : 132.772 = 4,79%

P.Maghiar : 123.934 = 4,47 %

PNA-Goga : 118.775 = 4,29%

PȚR -Iun. : 85.317 = 3,08%

Un.Agr. : 72.259 = 2,61 %

C.Deputații opoziționiști , pe partide și procente :

■ 9 maghiari :

Bella Szent Kereszty (43,65 % , Trei Scaune)

dr.Pall Gabor (40,54 % , Ciuc)

dr.Gh.Bethleen (24,46 % , Mureș)

I.Josika (23,76 % , Sălaj)

Gh.Bethleen , supleant Iosif Willer (21,09 % , Odorhei)

Gh.Bethlen , supleant Francisc Szasz (18,66% , Cluj)

dr.Nicolae Gaal (16,91 % , Turda)

Szabo Beni (14,66% , Brașov)

dr.Jakabffy Elemer (13,46 % , Satu Mare)

Au apărut câștigători pe 22 , apoi au dispărut la redistribuire, pe 23 dec

N.Takacszy (Arad)

Hegedus Nandor (Bihor)

Rezultatele definitive ale alegerilor pentru Adunarea Deputaților , 30 dec.'33

Comisia Centrală Electorală - președ.Gh.Lupu (Înalta Curte de Casație)

("Universul" , 30 dec.'33)

Total alegători : 4.380.354

Total voturi exprimate : 2.978.748 (68 %) (1.401.606 absenți)

Deputați : 387 mandate 193 mandate - revin partidului majoritar ;

194 mandate - urmau să fie împărțite între toate partidele (inclusiv cel majoritar)

Partidul	Voturi acordate	Procent
PNL	1.518.864	50,99%
PNT	414.685	13,92 %
PȚ-Lupu	152.167	5,11%
PNL-georgist	147.665	4,96%
LANC-ACCuza	133.205	4,47%
PNA-Goga	121.748	4,09%
Partidul maghiar	119.562	4,01 %

/ Repartiția mandatelor partidelor minoritare , s-a făcut cu respectarea legii (art.94)
în ordinea descrescândă a procentelor , astfel :

Part.Maghiar - 8 mandate :

Trei Scaune, Ciuc, Mureș, Sălaj, Odorhei, Cluj, Turda, Brașov.

Alegerile / 20 dec-'33

Guv.Gh.Tătărașcu - Legislatura I .Sesiunea ordinară . 1 febr. - 1934

66.) Inaugurarea sesiunii parl., Mesajul Regal.Comemorarea lui IG Duca , 1 febr.'34

G.Bethlen (Cameră) Iosef Şandor (Senat)

G.Bethlen / 1 febr.'34

"Chiar și acum stăm sub impresia atentatului ticălos, care , provocând pierderea lui IGDuca , unul dintre fiii cei mai mari ai României, a îndoliat întreaga țară.

Trebuie să ne impresioneze pe toți în mod extraordinar constatarea la ce rezultate ne duce abaterea extremă a luptei vieții politice.

" Noi, membrii Partidului Maghiar ,

deși nu eram aderenți ai marelui om de stat , decedat în împrejurări atât de tragice , i-am apreciat foarte mult calitățile excelente

și , duși de un adânc respect pentru memoria răposatului , ne asociem la exprimarea doliului onoratei Camere. "

Iosef Şandor / Senat , 1 febr'34

Partidul Maghiar a primit cu cel mai mare regret moartea lui IGDuca .

67.) Grupările parlamentare, pe partide, 16 febr.'34

(DAD, MO 9-Anexa, 22 febr.'34)

▣ Gruparea parlamentară a P.Maghiar (8 deputați)

Bethlem Gheorghe (președ.)

Willer Iosif (secretar)

Szabo Beni

Pal Gabor

Gal Nicolae

Josika Ioan

Laar Francisc

Szentkereszty Bela

68.a) Gh.Bethlen , discurs la mesaj , 24 febr.'34

(DAD, MO 11, șed. din 24 febr.'34 , p. 431)

Bethlen /

▣ Răspunsul la Mesaj

" Dle președinte, dlor deputați, când , în numele Partidului Maghiar , am cerut cuvântul la Adresa de răspuns la Mesaj, în conformitate cu uzanțele parlamentare, trebuie să exprim punctul nostru de vedere față de guvernul actual.

" Cu părere de rău trebuie să constat că în proiectul de răspuns

nu se găsește nici o amintire despre minoritățile naționale.

Cred însă că este un adevăr incontestabil că atât din punctul de vedere al politicii interne , cât și al celei externe, ar fi foarte salutar și important ca , în fine , după 15 ani, guvernul să întreprindă cu o silință serioasă , soluționarea chestiunii minoritare .

Bethlen / 24 febr.'34

▣ Dezideratele minorității maghiare

"Nu doresc de astădată să expun toate detaliile acestei probleme vaste.

Totuși, în baza moțiunii congresului partidului nostru din 2 iulie 1933 ,

trebuie să accentuez că noi cerem aplicarea integrală

a tratatului minorităților din 9 decembrie 1919.

Cerem mai ales executarea art.11 care asigură autonomia locală ,

în ce privește religia și învățământul.

Anul trecut, România a încheiat o Convenție cu Iugoslavia ,

în care s-au reglementat chestiunile școlare ale sârbilor din Banat .

Și acest fapt dovedește că aranjarea chestiunii minoritare este dreaptă și necesară.

Știm că noi, maghiarii, suntem în România

într-un număr cu mult mai mare decât sârbii ,

deci, cel puțin cu atât drept ca și ei putem să cerem să avem atâtea drepturi

câte sunt asigurate prin convențiunea mai sus amintită , sârbilor.

Toate acestea le cerem și pe baza tratamentului egal.

"În baza principiului egalității, așteptăm ca bisericile noastre , preoții și instituțiile noastre culturale , în general, să primească drept ajutor , din bugetele publice,

o sumă proporțională.

"Cerem ca folosirea limbii materne în fața autorităților publice , să fie asigurată.

" Este nedrept că un maghiar nu poate intra în funcțiunile publice , **decât** în cazuri foarte rare .

Mai mult, un mare număr de funcționari publici minoritari au fost concediați : de exemplu , din serviciile căilor ferate , fără să primească pensiunile cuvenite în baza drepturilor câștigate și astfel, după un serviciu de mai multe decenii , se găsesc , împreună cu familiile lor, în cea mai mare mizerie.

"Pretutindeni, în țară, se aud plângeri că impozitele sunt așa de mari , încât, din cauza crizei economice generale, au devenit insuportabile .

Trebuie să vă aduc la cunoștință că datele statistice ale Ministerului de Finanțe , dovedesc că impozitele județelor : Ciuc, Trei-Scaune și Odorhei , sunt relativ mai grele decât în alte județe.

-Ștefan Pop : Astea sunt afirmații neserioase !

-G.Bethlen : Dacă doriți dovezi , iată : statistica Ministerului de Finanțe pe anii 1925 și 1926 , spune că în acești doi ani , impozitele directe au fost mai urcate cu 5,4% , pe toată țara, în comparație cu anul 1924. Dar în județul Ciuc , a fost cu 19,7% , în județul Trei-Scaune urcarea a fost cu 23,9 % , iar la Odorhei , urcarea a fost de 15 % .Acestea sunt date oficiale.

-Ștefan Pop : Acum 10 ani !

-G.Bethlen : După părerea mea, trebuie să înceteze această situație , anume că sunt mii și mii de locuitori în țară care, **deși** s-au născut pe teritoriul țării , din cauza formalităților greoaie ale legii donândirii naționalității , n-au putut obține cetățenia nici până astăzi.

"Onorată Cameră, n-am vrut să abuzez de răbdarea dvs.și , din acest motiv, chestiunile expuse nu înglobează toate punctele programului nostru [!?]

Sunt ferm convins, că , nici un punct din programul nostru nu este în contradicție cu interesele statului și națiunii române, și că fiecare are o bază juridică și morală.

"Declar că , tot așa ca și în trecut, și de acum înainte intenționăm să ne îndeplinim datoria noastră de legiuitori cu obiectivitate serioasă.

Deci, vom examina conștiincios orice proiect de lege , dar mai ales pe acelea care sunt menite să îndrepte criza economică actuală , atât de serioasă , și neajunsurile sociale, atât de numeroase .

În numele Partidului Maghiar declar că nu primesc Răspunsul la Mesaj " (apaluze la PM) Gh.Bethlen / 24 febr.'34

68.b) Beni Szabo (P.M) , discurs la mesaj, 28 febr.'34

(DAD, MO 14, 28 febr.'34)

De profesie mic industriaș .Prezintă interesle și doleanțele acestei categorii sociale , care , după părerea sa , " este pe fază de descompunere "

Cere : conversiune generală, pentru toate categoriile de debitori .

Reducerea sarcinilor publice ;

împrumuturi ieftine pentru meseriași , etc etc

69.) Oct.Goga (PNA) , Interpelare ,3 mart.'34

" Rolul nefast al elementelor neromânești din întreprinderile statului , cele particulare și profesiile libere "

Adresată prim-ministrului, ministr.Interne, ministr.Apărării Naț.

Conduce dezbateră : NNSăveanu

Câteva replici maghiare : Francisc Laar și Iosif Willer

(DAD, MO 17, șed. din 3 mart.'34, p. 568- 579)

/ stare de spirit / psihologie românească : toleranța / Hotărârea Alba-Iulia /

Tratatul de pace // "demobilizarea" națională / Constituția liberală /

legislația păgubitoare / legea administrativă // rețeaua bancară /

industria înstrăinată /instituțiile culturale :școală, carte, presă, cinema, radio //

protejarea muncii românești : contabili , farmaciști, medici,

ingineri , funcționari , studenți / întreprinderi de stat : Poștă, Telefoane, CFR /
[LD : discurs consistent oglindind asumarea unei platforme naționaliste intransigente.
Discurs scrupulos elaborat , patriotic , patetic , copleșitor , acuzator .

Structurat ca o demonstrație privind incapacitatea românilor de a-și lua în stăpânire
administrarea țării și avuția națională . Teza înstrăinării , argumentată exclusiv pe statistici
și personalizată cu liste de funcțiuni pe etnii , în instituții de stat și particulare .

Acuzarea liberalismului legislativ și instituțional , lipsit de componenta apărării
intereselor naționale . Ascultat de parlamentari, fără a declanșa replici și
contraargumente , ca urmare a unei conduite deliberat asumate de către majoritatea PNL
, de a nu se lăsa antrenată în polemici contra productive.

Oglindind o stare de spirit reală în societatea românească , bântuită de efectele crizei
economice și de neîncredere în clasa politică dirigență ;

semnalând lacune și consecințe nefaste de ordin legislativ și administrativ ;

scoțând la suprafață anomalii care se cereau rezolvate ;

exprimând preocuparea pentru protejarea muncii românești - în atenția clasei politice

Atmosfera parlamentară mi-a lăsat impresia unui tacit consimțământ liberal ,

pentru lansarea chestiunii de fond - naționalism economic - având în vedere

intențiile legislative preconizate de guvernarea liberală.

Adică ... ceva de genul ... arătării pisicii ...] Vezi pe larg la fișier PNA -Goga

-----
Oct.Goga / 3 mart.'34

▣ Stare de spirit .

" Dle președinte, dlor deputați, este, cred, un adevăr necontestat ,
că sufletul românesc , în faza lui actuală , se găsește într-o stare de mare
surescitare .Niciodată ca acum nu a fost o mai cotropitoare năvală a întrebărilor ,
în sufletul acetei țări și în conștiința publică.

" Pe toată scara socială , de sus și până jos, s-a ivit o efervescentă necunoscută încă ;
este , cum spuneam deunăzi, un fel de cutremur molecular ,
care angajează organismul moral al societății noastre .

Mulți și-au pus întrebarea : de unde vine această frământare ?

Unii, o atribuie depresiunii economice în care trăim ;

Alții , zic : sufletul românesc este agitat , fiindcă poporul acesta a așteptat o mie de ani ,
ca să aibă această întâlnire , și de 15 ani încă nu s-a putut elabora o desăvârșită
comunitate de simțire ; mai sunt încă urmele trecutului , care palpită pe la colțuri și ,
întotdeauna, pe zidurile dărâmate , legenda spune, se ivesc strigoii .

Alții invocă situația noastră de interdependență economică cu străinătatea ;

alții cred că poporul românesc este agitat , fiindcă partidele politice s-au înmulțit așa de
tare încât, prezentându-se în fața mulțimii aceste diverse categorii ,
intervine o diversitate de simțire , de credință, care, în mod natural, agită mulțimea.

Alții spun : este o repercusiune a frământărilor continentale , vine de departe , din haosul
general al continentului și se repercutează și asupra noastră

În toate acestea și încă în multe altele , există o picătură de adevăr .

Goga /

Întrucât mă privește , însă, cercetând starea sufletească a poporului nostru

în această fază, am ajuns la constatarea că este un fenomen cu totul nou ,

un sentiment încă necunoscut, care s-a ridicat la suprafață și care astăzi

angajează toate fibrele nervoase ale societății românești.

Este , d-lor, cred eu, un sentiment penibil , constatarea că ,

după 15 ani de Țară Românească , de unire, care s-a născut din sânge ,

din lacrimi , din visuri , constatarea , pe care o face poporul nostru ,

că nu este stăpân la el acasă."

" Poporul acesta , care în adâncimea lui , a elaborat linia de continuitate istorică

a frământărilor românești , după 15 ani de când se practică ideea noastră de stat ,

uitându-se împrejur , face descoperirea : noi suntem în țara noastră, oarecum,

puși la o parte ; există anumite cercuri de interese , care se joacă peste capul nostru ; în

orice caz, punctul arhimedic al vieții acestui stat , azi, zic ei , , nu se găsește în mâinile

noastre. Străinii - aceasta a devenit o axiomă populară - dețin încă cheia de boltă a vieții

noastre de stat pe toate tărâmurile .

"Această constatare nu se strigă din vârful piramidei noastre sociale ; ea pornește de

jos, vine de la mase, vine ca un dicton al mulțimilor ; clasa conducătoare reprezintă

oareșicum , și în această materie, ca și în multe altele , elementul de tranșățiune, pe cãtã vreme instinctul popular rostește marile adevãruri , care se aruncã în cumpãna istoriei noastre."

Goga / 3 mart.'34

▣ Psihologia poporului român

▣ Toleranța

" Când se face aceastã constatare , ea nu este un act de xenofobie ; sã ne înțelegem de la început , poporul nostru nu este xenofob. Psihologia poporului român refuzã o urã de rasã sau o urã confesionalã . Tot trecutul nostru este dovada toleranței , de care s-a inspirat acest popor.

" Dacă luați literatura popularã , care este oglinda mentalității noastre , veți vedea cum foarte bine țãranul nostru , când are a face cu un strãin, rezolvã chestiunea raportului moral , dintre el și strãin, printr-o ironie ușoarã , printr-o indulgentã ironie.

"Dar aceastã psihologie a poporului nostru s-a tradus și în actele politice , cari ne stau la îndemãnã , pentru a putea judeca și trage concluzii din speciala structurã a sufletului românesc."

O.Goga / 3 mart.'34

▣ Hotãrãrea de la Alba- Iulia :

[LD : ce complicații provocat acel punct de program !

Cãt de exploatat și invocat a fost el de minorități !

Nu a fost o "generozitate" , ci efectiv o miopie, românii -ardeleni ne dându-și seama cã România nu urma sã fie un stat multinațional, format din " popoare" ,

Altfel, nu se justifica sfãrãmarea imperiului austro-ungar, pentru ca , pe ruinele sale, sã aparã alte state "multinaționale" .

Principiul wilsonian al " naționalității " ... urmãrise crearea de state naționale.

Aceastã "miopie" a marcat concepția politicã a multor ardeleni, mai ales a lui Maniu, care au stãruit în ea pãnã au ajuns la guvernare ...

Aceastã prevedere a Hotãrãrii de la Alba-Iulia , a fost subliniatã, sau ignoratã , cu intermitențe, pentru a sublinia generozitatea românescã . A fãcut-o și istoriografia comunistã .Iar dupã revoluție, PNT - adu- țî aminte cã pe aceastã temã ai ajuns prima oarã la Corneliu Coposu , la PNT , care a preluat ca document de "linie" ... aceastã Hotãrãre .Eu voi trata aceastã problemã cum cred eu.]

" Dlor, la 1918 , la 1 decembrie, știți cu toții , a fost marea întrunire de la Alba-Iulia .Românii din Ardeal, dupã zbciumul lor de veacuri , a întrezãrit ziua libertãții . S-a adunat acolo o sutã de mii de oameni , pe câmpia de la Alba-Iulia , câmpie evocatoare de tradiții dureroase pentru noi .Fiecare fir de iarbã ne vorbea de suferințele de veacuri ale poporului românesc .Reminiscențele triste tremurau în toate sufletele : era locul unde a fost tras pe roatã Horia. Și, dlor, nu a fost nimic sã se miște împotriva strãinilor. Nu a fost , nu vãrsare de sãnge , ca la 1848, ci acest neam de oameni , cu amintirile lui dureroase , cu acest groaznic vãlmășag în sufletul lui , a fost de o larghețe admirabilã în atitudinea lui față de strãini .

Nu cred sã se mai fi desfășurat undeva vreo întrunire politicã , pe urmele marelui rãzboi , în care sã se fi bãgat de seamã atãta spirit de toleranță , de indulgență și de largã rãsplãtire , ca Adunarea de la Alba- Iulia.

Avea aerul acest popor cã este marele banchet , dupã o mie de ani, al libertãții lui , și cã trebuie sã se bucure toatã lumea , sã-și întindã brațele într-o largã îmbrãțișare pentru toți.

Ei bine, dlor, Hotãrãrea de la Alba -Iulia spune :

Vrem sã ne unim cu Țara , vrem un stat național .

Cãt privește minoritățile etnice , sã fie instruite , judecate și guvernate în limba lor , prin oamenii aleși din sãnul lor.

[LD : atenție! de ce a fost o imposibilitate ?]

Evident , lucrul acesta a fost o imposibilitate [!?] ,

însã el ne certificã starea sufleteascã în care a fost poporul românesc ."

Aceasta , dincolo, în Ardeal."

▣ Tratatul de pace și străinii

▣ România : acordarea cetățeniei - referință 1919

[LD . Goga ridică această chestiune a anului de referință 1919 - pentru acordarea cetățeniei . Această diferență de tratament , pe care el o considera o gravă greșeală , (față de Iugoslavia și Cehoslovacia care aveau referința 1914) , această "generozitate păgubitoare " a statului român , va dori el s-o corijeze , când , ajuns la guvernare , în 1937 , va ridica problema revizuirii cetățeniei . Despre acest episod am ținut eu comunicare la simpozionul din 1985 , la Ierusalim .]

"Ei bine , în Vechiul Regat , nu aveți decât să luați tratatul de pace , atitudinea față de minorități , pentru ca să vedeți dvs , cât de largă a fost România , atunci , față de cetățenii de alte neamuri . D-lor , tratatul de pace al nostru nu se poate compara cu alte acte politice similare . De exemplu , tratatul nostru de pace , în deosebire de cel jugoslav , și în deosebire de cel cehoslovac , acceptă ca cetățeni pe toți cei ce s-au găsit pe teritoriul nostru la ratificarea tratatului de pace , din 1919 ; pe câtă vreme tratatele celorlalte state , acceptă ca cetățeni numai pe aceia , cari se găseau pe teritoriul respectiv la declanșarea marelui război [1914] Este o mare deosebire , din punctul de vedere al economiei forțelor noastre de stat , această chestiune . Pentru că , d-voastră trebuie să știți , că , în cursul războiului , întrucât privește Ardealul , de exemplu , și toate teritoriile luate de la fosta monarhie austro-ungară , s-a petrecut o adevărată altercație demografică cu noi . [-----]

O.Goga / 3 mart.'34

▣ Demobilizarea națională.

▣ Liberalizarea prematură

" Într-adevăr , este o deosebire fundamentală între felul cum s-a manifestat spiritul public din Cehoslovacia și Iugoslavia față de minorități , și în felul cum ne-am manifestat noi . Acolo , de la început , s-a afirmat hotărâtoare ideea de stat , ideea de a stăpâni în mod categoric și definitiv pământul cucerit , ideea de a pune stăpânire , dacă se cere , cu atâtea de brutalitate , pentru a afirma caracterul național al țărilor respective . Acest lucru , la noi nu s-a petrecut . La noi a intervenit o concepțiune de stat care , după 15 ani , cari au trecut , prin consecințele ei , se manifestă ca păgubitoare intereselor superioare ale neamului nostru . Reamintiți-vă din primele zile ale unirii ; deodată cu demobilizarea militară , la noi s-a făcut și demobilizarea morală a poporului românesc . Poate pierderea mare de sânge , ne-a împins spre această mare discordare , grație căreia noi am întrerupt oareșicum firul de continuitate istorică a simțirii noastre , și , în loc să venim cu ideea națională de stat , pe care să o afirmăm cu toate consecințele , în spiritul nostru public , s-a ivit și s-a propagat în mod interesat , ideea că este terminată opera națională și că , pentru consolidarea de mâine , trebuie un fel de liberalism , de egalitarism , de libertate absolută pentru toți . "

O.Goga / 3 mart.'34

▣ Spiritul greșit al Constituției

▣ Sistemul legislativ dăunător ideii naționale .

"Și din acest spirit , pe care îl cred greșit [ideea că este terminată opera națională și că , pentru consolidare , trebuie un fel de liberalism , de egalitarism , de libertate absolută] și pe care urmările ni-l arată fatal intereselor noastre , s-a înjghebat Constituția , pactul nostru fundamental . D-lor , din această Constituție și din spiritul ei greșit , derivă toate legiurile noastre în cei 15 ani care au urmat . [-----]

O.Goga / 3 mart.'34

▣ Legea administrativă

"... cât de compromis iese din acest examen caracterul național al astatului nostru și cum , de pe urma acestei legi, interesele noastre nu numai că nu sunt păzite, dar dăm impresia unei așezări poli-etnice , în care noi nu ținem în mână nici conducerea , nici frâna.

Legea administrativă are la bază această cunoscută ideologie a liberalismului anahronic . Ea însă a fost schimbată , mai târziu, de PNȚ , care a clădit , tot pe aceleași baze, și a dus mai departe aceste erezii .

Vă rog să mă credeți , nu viu cu nici un fel de atitudine de nemulțumire specailă la adresa cuiva ; chestiunea este așa de importantă , încât vă invit pe toți ca, punând la o parte resentimentele de ordin personal , să ne unim în examinarea unei probleme care comportă o seriozitate și un patriotism din partea fiecăruia dintre noi .

[-----]

- Goga : " Vă voi arăta, tocmai pentru că am fost provocat , care a fost părerea , chiar a regretatului Ion Brătianu, asupra acestei legi.

Trebuie să vă atrag atenția că legea administrativă n-a rămas în forma de la început.

Ea a evoluat , a fost schimbată și , după ce a fost schimbată ,

am avut o convorbire cu Ion Brătianu în care i - am spus :

< nu se poate să guvernăm cu această lege . >

I- am arătat că pierdem din mână posibilitatea de a stăpâni osatura țării,

și în special pierdem din mână posibilitatea de a conduce orașele din provinciile

alipite .Au fost mai multe discuții în această privință și-mi aduc aminte cum

Ion Brătianu , dându-mi dreptate pe toată linia , într-o formă glumeață mi-a spus :

< Vezi, acestea derivă din Constituție. Eu nu pot să violez această Constituție ,

fiindcă sunt părintele ei și ar fi un caz de incest ;

însă mă învoiesc să o violezi d-ta . >

Așa mi-a spus Ion Brătianu , ca o rezultată a discuțiilor pe care le-am avut cu privire la această lege ."

Goga / 3 mart.'34

▣ Principiile vulnerabile ale legii administrative PNȚ

" D-lor , legea administrativă are la baza ei trei principii , fiecare vulnerabil din punctul de vedere al unității noastre de stat .

Primul principiu este descentralizarea excesivă ,

pe care eu o socot primejdioasă pentru interesele statului nostru.

Sunt de părere că într-o provincie alipită , oricare ar fi ea,

numai așternându-se întreaga noastră idee de stat , cu toată amplexarea ei,

asupra acelei provincii , poate să ajungă să îndrumeze lucrurile într-un sens românesc.

Lăsat numai poporul de acolo , în luptă cu elementul minoritar ,

el va rămâne în mod firesc deficitar în lupta pe care o va duce .

Pentru ce ?

Pentru că noi am moștenit o populație care , după o îndelungată exploatare , s-a unit cu

noi ,și ar trebui să intervină întâi o perioadă de reparație a trecutului ,

pentru ca , după înlăturarea nedreptății de ieri, la adăpostul organelor de stat ,

poporul nostru de acolo să poată să ia lupta cu elementelor minoritare

Eu credeam că , în prima perioadă , a vieții noastre de stat,

trebuie să fie un răstimp destul de îndelungat de centralism , în care,

dela centru spre periferie , radiază o conștiință și o ocrotire de stat

Lucrul acesta nu s-a întâmplat . S-a făcut o lege administrativă ,

care perpetuiază ideea provinciilor , care creează diete în fiecare capitală,

și care, în mod logic, duce la concepția unui stat federaativ.

Al doilea principiu de bază al acestei legi este principiul selecționii excesive .

[-----] prin alegerile necontenite , spiritul public se agită, se anarhizează ,

masele noastre care aleg de dimineața până seara , ajung într-o stare sufletească de

frământare necontenită și , datorită acestui spirit, noi am ajuns la un fel de materializare

a conștiinței publice , pe urma căreia ideea națională a fost dată deoparte și

a fost înlocuită cu revendicări materiale , cu revendicări de stomac.

Al treilea punct de vedere , care stă la baza acestei legi, care este și cel mai păgubitor ,

și despre care trebuie să vorbesc , fiindcă trebuie să trag o concluzie ,

este principiul municipalității , așa cum se aplică la noi , în provinciile alipite .

S-a dat o autonomie excesivă și, prin aceasta , din primul moment ,

am pierdut posibilitatea de a face acel proces de reparație pe seama orașelor, care, copleșite de străinism, au rămas și pe mai departe, insule întunecate în marea românească. D-lor, ce este orașul ? Orașul, în mod logic, trebuie să fie expresia civilizată a etnicului unei regiuni . Ce s-a întâmplat, însă ? (**întreruperi** ...)

- Petre Andrei : "Dle Goga , mi se pare că în tot ceea ce spuneți dvs sunt atât de greșite lucruri și atât de greșite concepțiile , de la care porniți, încât mă miră , așa cum vă cunosc, că vă puteți înfățișa cu asemenea teorii în fața Parlamentului (**aplauze PNT și PNL**)

Să-mi spuneți dvs că patriotismul stă la baza baionetei și că spiritul public se formează prin statut de polițist, - așa aveți aerul că afirmați - Ei bine, dle Goga, sunt surprins, sunt absolut surprins ."

-Goga : Și eu am considerație pentru d-ta, dar dvs , dle Andrei, aveți aerul că spuneți că nu înțelegeți. De aceea m-am oprit , văzând nedumerirea în care vă găsiți.

Grație acestei nedumeriri a d-tale și a altora din partidul d-tale, am ajuns acolo unde suntem astăzi, din punct de vedere național cu desăvârșită toleranță pentru minorități, însă cu afirmarea caracterului național al acestui stat.

Vă invit pe dvs , cu deosebire pe cei din provinciile alipite, fie din Basarabia , Bucovina, sau Ardeal, să examinați constatările mele , la lumina adevărului, dincolo de orice resentiment de partid, fiind convins că-mi veți da dreptate , pentru că orașele din Ardeal

- așa este și în Basarabia și în Bucovina - nu sunt expresiunea etnicului regiunii ; orașele din Ardeal sunt creațiuni meșteșugite , făcute ad-hoc , pentru a afirma o idee de stat străin. (**aplauze PNA**)

În trupul nostru , în etnicul românesc , s-au înfipt ca niște piroane în carne, aceste orașe din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, improvizate de planul de la Budapesta și, ca stâlpi de teritoriu , au instalat o rețea a unei orientări care nu avea nimic a face cu noi, ba, dimpotrivă, era ostilă nouă. (**aplauze PNA**)

Aceasta este realitatea și vă întreb pe dvs. , dincolo de orice scrupul teoretic, nu era , oare datoria noastră , atunci când am început să guvernăm această țară, să pornim un proces de reparație al nedreptății seculare și numai după aceea să evoluăm spre această concepție de libertate municipală . de a îngloba pe toți și de a admite o platformă de manifestare egală pentru toată lumea ?

[-----]

Oct.Goga / 3 mart.'34

▣ **Consiliile comunale din orașele ardelenesti**

"Îmi voi permite să vă pun în față situația consiliilor comunale din municipiile din Ardeal și din anumite municipii din Basarabia , pentru ca , din acest examen sumar , însă categoric ,

dvs înșivă să trageți concluzia .

/ Sighetul Marmăției - 32 de membri : Lazăr Alexandru - (primar) român , dr.Tiberiu Kiș - (ajutor primar) român, dr Al Filipescu - român, Traian Biltiu -român, dr.Mihai -român, Cornel Sânjoan - român ; Rduard Fucs -evreu, dr.Fried Abraham -evreu ;Al.Valya -ungur, E.Polak -ungur , Em.Levi-evreu, dr.I.Dermer -evreu , dr.Junger Emerich-evreu, Fr.Kelemen -ungur, Eisic Fucs -evreu, dr. Szekely Acos -ungur,dr,Wiedew Geza -evreu , dr. Kelin Arthur -evreu, Ștefan Villand-ungur, dr. Menhierd Szekely -evreu, Al.Herșcovici -evreu , ștefan Arbas -ungur, etc etc etc ... Cu toții sunt 32 de membri , dintre care numai 6 sunt români .

/ Satu Mare : 7 români , 19 maghiari, 6 evrei .

Iată lista : Barbul Gavril - român, dr.Boridja Iosif -evreu , Lorincz Ludovic -ungur , dr. Dan Derșidan -român, dr.Demian Titus -român, Doboși Mihai - român,

Ferențiu Augustin -român, AlukArmin -evreu , Fabian Anton -maghiar , Aurel Pelle -român, Rozenberg Samuil -evreu , Weisz Farkas - evreu etc etc etc.

Un oraș de graniță , în epoca revizionistă !

Lista funcționarilor publici : 38 funcționari români , 63 -magiari .

/ Arad . Situația este jumătate -jumătate .

- dr.Mărcuș : Greșiți dle Goga . La Arad sunt 40 % unguri și 60 % români.

Eu am făcut alegerile și cunosc bine situațiunea.

Am făcut cartel între partidele românești , contra partidului dvs . , care a pus listă separată. [-----]

/ Șimlău, Salonta - aceeași situație .

/ Beiuș . Este un oraș cu mari tradiții românești . Pe vremea stăpânirii ungurești, la Beiuș era era unul din cele 4 licee românești , era o puternică viață bisericească. Elementul unguresc se insinuase numai pe calea injoncțiunii administrative, adică funcționarii.

Astăzi, în consiliul comunal , sunt 6 români, 4 unguri, 2 evrei

/ Cluj . Prin mari eforturi, sunt jumătate români , jumătate minoritari .

Numai că românii sunt pulverizați în diverse partide, iar minoritarii sunt solidari.

De aceea, la ultimele alegeri comunale, românii și-au dat mână cu mână , și astfel s-a ajuns la acea juma-juma ...

/ Oradea - Mare .Nu este un oraș cu trecut "unguresc "

Acolo este o populație evreească .

Dar , în jud.Bihor , românii sunt într-un număr copleșitor de mare .

În consiliul comunal sunt : 8 români și 24 minoritari .

Oare cum se descurcă noul primar , Traian Moșoiu ?

-**losif Willer** : Vreți să spuneți că Oradea-mare nu are populație ungurească băștinașă ?

-**Goga** : Da , vreau să spun că, în majoritate , este evreească.

Tabele cu funcționarii de la diverse instituții :

Apeduct și canalizare : 18 români, 30 minoritari ;

Administrație , electrica : 12 români, 52 minoritari ;

Uzinele electrice : 16 români, 64 minoritari ;

Liceul Godju : 27 români 13 minoritari

În județ , cu majoritate românească , peste jumătate .... din notari , secretari, personal sanitar ... sunt maghiari sau evrei .

-**losif Willer** : Ce să facă minoritarii ?

-**O.Goga** : Dta te revolți , dle Willer , acum .Dar de ce nu te-ai revoltat pe vremea stăpânirii ungurești, când nu exista nici un magistrat român,când românii nu aveau nici un rol în viața publică, și nu ocupau nici o funcție în stat .Atunci să te fi revoltat , căci, dacă te-ai fi revoltat atunci, ai putea să vorbești acum. (**aplauze**)

-**Willer** : Dele președinte, cer cuvântul în chestiune personală .

-**Goga** : Iată deci, tabloul în ce privește orașele. Acestea sunt consecințele fatale ale liberalismului democratic la noi, în materie administrativă.

[-----]

Oct.Goga / 3 mart.'34

▣ Rețeaua bancară din Ardeal

▣ În prezent

[**LD : afară de cifre - dacă sunt reale și semnificative - care sunt concludente , ce concluzii aș putea trage eu ?**

Că băncile maghiare au mers mai bine decât cele românești, și că ... Goga este invidios că această consolidare s-a făcut sub stăpânire românească .

Pentru asta era cineva vinovat ? trebuiau luate ce fel de măsuri ?]

[-----]

Băncile românești din Ardeal au slăbit - acum se îngroapă, cadavrul lor este însă mai vechi. Băncile minoritare au avut o dublă moștenire , adică un dublu ajutor :

pe de o parte, au fost ajutate de reescontul de la București,

pe de altă parte, au fost ajutate de reescontul de la Budapesta.Și așa de mult s-au întărit, încât afirmă că, după 10-15 ani de stăpânire politică a României ,Ardealul a rămas și pe mai departe în sfera de influență economică -financiară a Budapestei .

Citează dintr-un studiu a lui Leon Bancu (dir.Băncii Aurora din Năsăud) :

/ În Ardeal,la 1930, erau 290 bănci minoritare , cu un capital de 3.395.000.000 lei,

față de 156 bănci românești , cu un capital de 1. 163.000.000 lei

Prin urmare, băncile românești, la o populație de 3 ori mai mare față de cea minoritară, au un capital social de 2 miliarde în minus, față de băncile minoritare ;

[-----]

/ Beneficiul net al băncilor românești era de 7 milioane 641 de mii ;

Beneficiul net al băncilor maghiare era de 73 milioane - de 12 ori mai mare !
Raportați aceste cifre la numărul populației și
veți vedea unde este sărăcia și unde este bogăția.
/ Veți spune că a fost moștenirea trecutului . Nu este așa !
Arată curba crescândă a băncilor ungurești în Ardeal între 1922-1930.
Oct.Goga / 3 mart.'34

▣ Industria românească

▣ Industria minoritară

" Eu cred că din mulțimea de lozinci care s-au plimbat în viața noastră publică post-belică, cea mai lipsită de consistență și care are aerul unei farse , este așazisa naționalizare industrială .

" În Ardeal, dacă vorbim în mod global, toate industriile sunt în mâna minoritarilor .

Propriu zis , nu există în Ardeal o industrie pe care s-o stăpânim noi .

Aspectul industriilor din Ardeal este străin.

" Am aici un grafic , care mi s-a pus la dispoziție , asupra raportului numeric al funcționarilor de la conducerea industriilor din toată țara ,

ale acelor industrii care pot avea un rol în apărarea noastră națională,

și care , pe vremuri de război , trebuie să colaboreze cu Ministerul Apărării Naționale.

" Ei bine d-lor, în acest grafic mi se arată că, de ex, pe toată țara , în diverse industrii :

/ metalurgică , 31 % este în mâna neromânilor, iar 8 % în mâna "necetățenilor "

/ textilă 38% " " " , 11% " "

/ chim-farmac. 41% " " " , 10 % " "

Aceleași procente în industria : alimentară, pielărie . Acesta este aspectul global, pe țară.

În ceea ce privește , însă , Ardealul și Basarabia , vă pot spune ,în mod categoric, că nimic nu este în mâinile noastre .

Dar și aici se poate pune problema : le-am moștenit noi aceste industrii puternice

de pe vremea regimului maghiar ? Nu, d-lor, s-au întărit sub noi, pentru că pe vremea regimului unguresc Ardealul, ca și Ungaria, produceau materii prime care se trimiteau în Austria și se întorceau în Ungaria pentru desfacere.

-dr.I.Costinescu : Die Goga, știți bine că existau foarte multe industrii în Ardeal

.Nu sunt industrii create acum Sunt vechi. Vă rog să dați date exacte.

-Goga : date absolut exacte ! Câteva exemple :

/ Fabrica Dermata (fabrica Renner) , din Cluj . Întemeiată în 1910

. A lucrat puțin până în 1914.

Știm cu toții în ce stare rudimentară se găsea această fabrică , când am luat Ardealul .

De atunci s-a dezvoltat foarte mult, are cca 40milioane mărturisite în investițiuni,

utilizează un personal compus din 1.433 persoane , din care ... 326 români, restul străini.

Eu afirm un p.d.v. național : acești 300 români, sunt funcționari inferiori ,

pentru că personalul de conducere este compus din 25 persoane,

printre care este și 1 român, și mulți "necetățeni " . Asta este situația ...

O.Goga / 3 mart.'34

▣ Viața spirituală, cultura.

▣ Școală, presă,cinema ,

"Care este viața spirituală a acestor provincii ?

Dacă descinde cineva din tren la Cluj, Chișinău, Cernăuți ...

-C.Argetoianu : Chiar și la Timișoara ...

-Goga :... În primul moment , când ia contact cu teritoriul pe care a pus piciorul , are impresia că-i departe , undeva dincolo de graniță.

Nu aveți decât să vă duceți acolo la chioșcul care vinde gazete și veți vedea imediat care este aspectul sufletesc al acestui colț de țară.

Ei bine, noi și în această privință am fost largi , de la început.

Ce au făcut cehoslovacii, ce au făcut jugoslavii ?

De la început au desființat toate școlile minoritare , și au reînființat pe urmă

unde cerea nevoia, școli cu caracter de stat .

La noi însă , școlile le-am lăst să treacă la confesiuni , și atunci rezultatul este paradoxal,

că avem astăzi mai multe școli ungurești în Ardeal, decât erau odinioară , și școlile aceastea noi le susținem, le dăm mână de ajutor.

-Francisc Laar : Nici un ban nu plătește statul român pentru școlile minoritare confesionale . Dacă afirmați acest lucru , spuneți o inexactitate .

-Goga - nu mai spune nimic de școlile confesionale - trece la ...

Publicații

Periodice maghiare : 321, din care 54 existau înainte , s-a mărit cu încă 267.

Timișoara : 49 de publicații periodice ... 1 exista înainte de război ;

Cluj : 76 de publicații ... 17 existau înainte ;

Cotidiane maghiare : 54 , din care 15 apăreau înainte ;

[-----]

Goga /

Cartea ungurească din Ardeal are o extraordinară eflorescență sub stăpânirea românească .

Revista maghiară "Pa`sztortu"z " - în românește , " Focul ciobanului " -

[L.D : Goga le traduce direct]

A publicat în nr. 10 / 1933 , un art. cu titlul "*Cei 15 ani ai cărții ungurești în Ardeal*"

< În 15 ani - cei 15 ani de dominație românească - au văzut lumina zilei

mai multe cărți maghiare , în Ardeal, decât de la 1867-1918 . >

-Francisc Laar : "Die Goga, este foarte explicabil : în timpul stăpânirii maghiare , cărțile apăreau la Budapesta. Prin urmare , nu era nevoie să apară în Ardeal. Acum nu este aceeași situație."

-Goga : " Dar acum vin de la Budapesta și sunt la dispoziția dvs , gazetele " Pesti Naplo "care susține revizionismul , și până acum 2 săptămâni venea "Az Ezt" , "Ujsag" , "Magyar Hirlap" , a venit și vin și astăzi .

(Iosif Willer întrerupe ...)

-C.Argetoianu : Explicația este că atunci luptați [adresându-se unguilor]

cu autoritatea de stat ,acum luptați cu propaganda de presă .

-Goga : Acestea nu le afirm eu, le afirmă scriitorul maghiar Iancso Elemer .

Scriitorul Gyo"rgy Layos , în cartea lui "*Viața spirituală a maghiarismului din Ardeal*"

apărută în 1926, la Budapesta , arată că în România există 425 tipografii ,

dintre care 233 în Ardeal ;

din acestea , 147 sunt maghiare , 66 românești și 25 germane .

El spune că , în Ardeal, sunt 361 librării ,

din care 225 maghiare, 80 românești și 56 germane

Goga / 3 mart.'34

▣ Protejarea muncii românești

-O.Goga : " Memoriul Asociației inginerilor români , eu îl consider un strigăt de alarmă și ca un strigăt de desnădejde. El trebuie să intre în laboratorul de gândire al politicii românești, va trebui să aibă unecou. Acest memoriu vine la urmă cu concluziuni și propuneri .Voi citi prima : < Trimiterea la urmă , pe baza legilor în vigoare , în permanență călcate în picioare , a tuturilor străinilor care ocupă un loc în viața economică a țării.

Basmul cu specialiști trebuie să i se pună capăt.

Trebuie reținuți acei specialiști care sunt absolut necesari unei întreprinderi cu caracter economic. >

-Goga : DI Topliceanu spune că , în reg.Prahova, numai în 1933 , au venit 124 de ingineri străini . [-----] dar , vă spun sincer că așa de mare ecou are această chestiune a protecției muncii românești, încât am primit foarte multe cazuri speciale , pe care nu voi putea acum să le aduclatribună. Un om îmi scrie din Ardeal :

< Vă rog , dle Goga, nu mai dezvoltăți interpelarea dvs. privitoare la inferioritatea elementului românesc în instituțiile românești, căci, dacă o veți face ,suntem expuși la persecuțiile cele mai aspre

din partea șefilor noștri unguri.[-----]

Vă rog, încăodată, să nu interpelați, că ne faceți rău nouă, bieților români . > [-----]

-N.Rizescu -Brănești : " Nu s-a făcut pătrunderea aceasta a minorităților în treburile publice , după înțelegerea stabilită de dvs la Ciucea ?

Ați permis atunci intrarea celor mai mulți unguri în Parlament.

[-----]

Goga / 3 mart.'34 , 'retro

▣ Pactul de la Ciucea .

-N.Rizescu -Brănești : " Nu s-a făcut pătrunderea aceasta a minorităților în treburile publice , după înțelegerea stabilită de dvs la Ciucea ?

Ați permis atunci intrarea celor mai mulți unguri în Parlament.

-Oct.Goga :)) : " Este o copilărie ceea ce spuneți dvs. Eu sunt gata să examinez, împreună cu cineva care va avea pătrunderea trebuincioasă , chestiunea Pactului de la Ciucea. Sunt gata să vă citesc din el. Nu mă dau nici odată înapoi , **chiar dacă** ar fi vorba de constatarea că am făcut o greșeală.

Sunt gata , **dacă** a fost o greșeală , să-mi pun cenușă în cap și să-mi expiez greșeala. Sentimentul de pocăință , este în sufletul meu, foarte, foarte , dezvoltat "

Goga / 3 mart.'34

▣ Personalul de la Poștă

Este o instituție de stat. Chiar anul trecut a fost vorba de un complot acolo , de o afacere de spionaj, din care 14 bulgari au ieșit compromiși .

Iată tabloul general la poștă : [tabel LD ; paranteze -remarcile lui Goga]

Localitatea	Români	Străini
Gherla	40%	60%
Cluj	34%	66% (numeric , 56 rom , 107străini)
Șimlăul Silvanei	28%	72 %
Gheorgheni	25%	75%
Reghin	25%	75%
Toplița Română	25%	75% (un orășel de munte)
Orșova	27%	73 %
Jimbolia	28%	72% (Graniță !)
Abrud	33%	67 % (locul lui Avram Iancu !)
Localitatea	Români	Străini
Cernăuți	24%	76% (atenție dle Nistor ! numeric 52 rom .și 107 str.)
Rădăuți	30 %	70%
Vășcăuți	30%	70 %
Vijnița	0%	100%
Vatra Dornei	50%	50%
Localitatea	Români	Străini
Tatar -Bunar	0%	100%
Hotin	36%	
Cahul	38%	
Tighina	42%	
Ismail	44%	

...Nu mai citesc mai departe acest tabel , din care dvs , fără nici un adjectiv special al meu , puteți trage concluzii .

Goga / 3 mart.'34

▣ Situația de la Telefoane

[-----]

- Goga : "D-lor, telefonul era instalat pe două principii : pe principiu de utilitate și pe un principiu de apărare națională. Dvs știți că pe toată linia noastră de frontieră , este instalat telefonul , care , dacă din p.d.v.al câștigului , natural al câștigului transformat în bani mărunți, nu aduce nimic, dar , din p.d.v. al apărării naționale este foarte important.Ei bine, în timpul din urmă, s-a născut un proces între conducerea Societății de Telefoane și Marele Stat Major. [-----]

"Ei bine, acum retrospectiv,se vede că a fost o mare nenorocire , concesiunea telefoanelor , împotriva căreia s-au găsit mulți să protesteze .

(**întreruperi**)

Goga /

"Am aici un grafic cu privire la numărul funcționarilor din toată țara, aflat în serviciul Societății de Telefoane .Natural că și aici conducătorii sunt străini , și , de multe ori, acești conducători nu sunt recrutați dintre oamenii cu studii teoretice , superioare specialiștilor români, ba, mai mult, studiile sunt inferioare dar cu oarecare

rutină.

"Linia de telefoane [în Ardeal] era îndrumată în întregime spre Budapesta .
Așa am moștenit-o de la statul maghiar și trebuia să se facă opera de rectificare ,
pentru ca toate liniile să fie convergente spre București.

Ei bine, acest lucru nu se face , avându-se în vedere pur și simplu ideea de câștig.

Când ideea națională nu prezidează la o asemenea instituțiune,

în mod natural se urmărește câștigul - știți dvs , banul non olet .

În ceea ce privește personalul, din graficul ce-l are , dă câteva exemple :

[LD : schema îmi aparține ; parantezele sunt remarcile lui Goga]

Localitatea	Români	Străini
Timișoara		64% (nu răspund în !.română !)
Cluj		58%

Nu mai stăruie , dar situația este generală

[-----]

Goga / 3 mart.'34

▣ Situația de la CFR

Are un foarte bogat material, cu grafice, studii, care i-a fost pus la dispoziție dintr-un înalt sentiment patriotic, și care..." este atât de grav , încât îmi este imposibil să vă spun de unde îl am și să vă arăt , de la această tribună, toate considerațiile care sunt cuprinse în el. Sunt gata , însă, dlor miniștri, să-l pun la dispoziția d-lui prim-ministru , pentru a trage d-sa concluziile necesare "

" Aici se afirmă în mod net și categoric că actuala rețea de căi ferate , așa cum este ea, este incompatibilă cu apărarea națională , din punct de vedere al mobilizării și al repartizării militare. Se spune aici : < Căile noastre ferate vor fi, într-un viitor război, dacă noi vom persevera în situația de azi, prima cauză a unui dezastru militar ,care s-ar transforma într-o tragedie națională . >

Personalul :

Direcția Întreținere : din 70 ingineri șefi , 53 sunt străini (70 %) ;
din 359 picheri, 130 sunt străini ;

[-----]

Din 1.188 șefi da gară, cca 400 sunt străini ;

Din 3.100 impiegați de mișcare , 915 sunt străini ;

Din 2.667 mecanici de locomotivă, 900 sunt străini ;

Goga / 3 martie

▣ Concluzii la interpelare

"Dlor deputați , eu nu am pretenția de a fi putut să vă arăt vasta ramificație a tuturor instituțiilor de stat , în care munca românească nu este respectată.

" Am reușit , însă, în aceste două ore , să vă înfățișez un tablou , care, socotesc că trebuie să găsească un ecou în sufletele fiecărui om politic ,
dincolo de orice adversitate de partide ,

pentru că socotesc că, fiind vorba de marile interese ale poporului român , are destulă suplețe pentru ca, la momente hotărâtoare , fiind vorba de afirmarea intereselor naționale, să se strângă într-o tabără și într-o tabără să apere aceste interese (aplauze la PNA)

" De aceea eu nu voi stăruie. Tabloul cred că este trist , putem să-l calificăm sinistru și să tragem concluzia , după 15 ani , pentru schimbarea orientării noastre de gândire , dacă vrem să salvăm interesele noastre naționale.

Eu nu vin aici să dau acum soluții pentru toate aceste chestii , ci vin cu afirmarea globală că elementul românesc trebuie să-și găsească protecția lui.

" Vin în urmă cu câteva indicațiuni . Iată câteva soluții globale :

1) Cred că străinii care se găsesc în țară și nu sunt cetățeni , ci sunt veniți ... (p. 579)

[LD : din păcate lipsă ultima pagină - 580 - de dezbatere .Poate o recuperez, cândva !]

O.Goga / Interpelarea / 3 mart.'34

70.) Eug.Titeanu (PNL) , replică lui Goga : protecția muncii rom. , 3 mat.'34

losif Willer (P.M) - intervenție ; polemică cu C.Bursan (PNA-Goga)

(DAD, MO 17, șed. din 3 mart.'34 , p. 580-587)

[LD: independent de Goga , anunțase și el o interpelare în problema muncii naționale.

Până la dezvoltarea interpelării, replică lui Goga , criticându-l pentru convertirea recentă la naționalism intransigent, făcând dezvăluiri șocante despre marea sa greșeală politică , prin semnarea Pactului de la Ciucea.

Iar acum ... "se pocăiește " , împrumutând un limbaj mussolinian, apelând la argumentări caracteristice regimurilor autoritare , devenind ... " om de extremă-dreapta " , care voia o " lume nouă " , pe baza " principiilor dictatoriale"]

Titeanu /

▣ Pactul de la Ciucea

DI Goga, care știe că în trecutul d-sale are o mare greșeală politică , a venit cu "semi-nuanțe" să și-o mărturisească , ca pe un "act de pocăință" despre care unii din dvs poate nici nu știți.

De aceea vreau să vă prezint fragmente dintr-un document care nu prea este cunoscut .

Octavian Goga este semnatarul Pactului de la Ciucea.

Adevărul istoric îmi dictează să vă spun că sunt , de fapt, trei pacte :

1. Pactul de la Ciucea - 23 oct.1923

2. Pactul de la Brașov - 8 nov.1925 (pentru aplicarea Pactului de la Ciucea)

3. Pact electoral - 21 apr.1926

..trei documente al căror conținut politic , desigur, marchează în chip ciudat , fardările de azi ale șefului Partidului Național Agrar.

D-lui și-a recunoscut "greșala" , dar analele acestei Camere vor reține câteva din condițiunile pactului semnat de "naționalistul integral" de astăzi și de omul "cutremurului molecular" .

În Pactul de la Ciucea , se găsește prevăzut că la întocmirea listelor electorale , să se aibă în vedere "valoarea politică a candidatului " , nu naționalitatea.

Astfel colabora dl Goga cu P.Maghiar, ignorând naționalitatea.

< Pentru a se evita interpretări greșite în viitor - prevedea pactul -

Partidul Poporului va asigura Partidului Maghiar ,

cel puțin 18 mandate de deputați și 10 mandate de senatori .>

Asta a semnat dl Goga și aghiotantul d-sale Bucșan , atunci, ca o minimă de garanție pentru minoritatea maghiară.

În Pactul de la Ciucea există o clauză în care se vorbește despre

< extinderea autonomiei statutus-ului romano-catolic din Ardeal >

și asupra regiunii de peste Pasul Craiului , ca să se recunoască

< bisericii reformate din regiunea de dincolo de Pasul Craiului , și bisericii luterane de limbă maghiară , dreptul de organizare liberă , cu condiția ca ,în baza organizației, autonomia celor din urmă să fie recunoscută de către stat .>

Cei din Transilvania știu ce forță de disciplină , de influență politică exercită biserica romano-catolică în cadrul minorității maghiare !

În Pactul de la Ciucea se stipula ca < Să se pedepsească toată propaganda

îndreptată pentru înstrăinarea mobilelor și imobilelor bisericesti sau școlare , conform codului penal . >

Cu alte cuvinte, era interzisă denunțarea unei situațiuni în care elementul românesc , ar fi fost periclitat . Era un "baraj " împotriva eventualelor " denunțări" sau "campanii" duse de elementele naționaliste românești !

Oricine ar fi publicat un atac, o denunțare , în limbajul de azi al d-lui Goga, intra în vederile acestui paragraf și era trimis în judecată !

Pactul de la Ciucea spunea : < În regiunile locuite cel puțin de 25% de cetățeni de

naționalitate maghiară , să se numească funcționari de naționalitate maghiară,

sau care cunosc limba, obiceiurile și împrejurările de viață maghiară,

atât în administrația locală cât și în funcțiunile de gradul al doilea.>

< Să se restabilească autonomiile comunale și județene , cel mai târziu în decurs de un

an de la votarea reformei electorale, iar în cazul reformei administrative ,

să se prevadă dezderatele minorității maghiare , primate aici . >

Și dl Goga , acum , în limbaj mussolinian , critică PNL pentru reforma administrativă , pentru Consiliile comunale și județene ! " [-----]

losif Willer (PM) / Intervenție în discurs

▣ Pactul de la Ciucea.

▣ Steagurile naționale

▣ Doleanțele minorităților.

[LD : trebuie să recunosc, dincolo de substratul categoric antiromânesc ,presupus sau bănuțit ,Willer are un discurs coerent, logic, civilizatat și democrat .

Greu de atăcat pe fond ,numai făcând apel la comparațiile trecutului , ca o revanșă .

Din acest p.d.v., partidele românești nu erau în stare să articuleze o politică democratică și națională. Și asta s-a plătit foarte scump.]

" Ne desparte o mare prăpastie de dl Titeanu ;

dl Titeanu condamnă Pactul de la Ciucea , fiindcă s-a încheiat ;

eu îl condamn fiindcă nici un cuvânt dintr-însul nu s-a realizat ."

Dle Titeanu, trebuie să știți că acest articol condamnat de dvs ,

s-a luat din legea maghiară a naționalităților.

În baza acestei legi, eu , care am venit atunci de la Kesketmet (unde nu se prea vorbea românește) , " am fost obligat să învăț limba românească

și astfel mă găsesc astăzi vorbind românește

[---expunere Titeanu -----]

Sunt deja vechi parlamentar , care , **deși** am un rol destul de greu - pe care sper

că se recunoaște că-l îndeplinesc , spre mulțumirea celor care m-au trimis aici -

totuși am reușit să-mi câștig mulți prieteni în incinta acestei Camere ,

fără o deosebire de culoare politică ,probabil, fiindcă m-am ferit de a provoca spititele ,

probabil , pentru că am avut un oarecare simțământ de tact ,

și am știut până unde pot merge cu declarațiunile mele ,

fără a provoca suspiciunea din partea poporului meu , că aș fi laș. "

-C.Bursan (PNA) : Ar fi bine să vă imite și colegul dvs Laar.

I-o recomand călduros, în interesul cauzei dvs.

-Willer : Îmi pare rău dle Bursan că ați uitat relațiunile frumoase și amicale

care vă leagă de dl Laar. Dacă ați analiza cu indulgență cuvintele lui,

n-ați trage concluzii defavorabile .

-C.Bursan (către Fr.Laar) : " Ați fost foarte imprudent când ați avut curajul ,

în această Cameră, în această țară, care este tolerantă - și bine face că este tolerantă

-ca dvs să cereți tricolorul acela , care până mai ieri reprezenta un simbol de împilare ,pe care noi îl repudiem cu toții.

Dar ați uitat că faceți parte dintr-o națiune care ne închidea chiar pe noi ,

cei din Vechiul Regat , când ne permiteam să arborăm tricolorul românesc la butoniera hainei noastre,

atunci când traversam Ungaria geografică și asupritoare de ieri .

-Willer : " Dl Goga, răspunzând injoncțiunii mele , îmi reproșa trecutul meu ,

pe care îl știe.

" Nici o dată nu am cerșit vreo răsplată de la națiunea română, pentru trecutul meu,

nici o dată nu am șantajat pe această chestiune nici autoritățile

și nici pe prietenii mei "

De aceea regret foarte mult că dlGoga , cunoscând acest trecut, mi-l reproșează !

... D-lui mi-a spus că **de ce** ... nu m-am revoltat atunci , pe vremea regimului

maghiar , când nu s-a numit nici un singur judecător de naționalitate română.

" Zadarnic ducem aici o luptă asupra trecutului .

Nu de aceea ne-a trimis poporul nostru aici , ca să ducem lupta pe baza istoriei .

Noi suntem aici ca să ne consfătuim , cu deplină bunăvoință , atât de o parte

cât și de cealaltă, asupra prezentului și asupra viitorului. "

Iar **dacă** suntem siliți să facem apel la trecut, să avem exactitatea istoriografului și

statisticianului., și nu să exagerăm datele acestui trecut.

"Afirm că la Înalta Curte de Casație de la Budapesta,

am avut noi mai mulți români din Transilvania ,

decât sunt astăzi la Înalta Curte de Casație din București , români din Transilvania "

-Voci : Inexact !

-Titus Popovici : Aceasta a fost după dualism , nu după ce ați venit dvs de ați condus țara !

-Willer : Nu înțeleg pe prietenul Titu Popovici ! Doar dânsul a cunoscut pe Dogaru, Plopu și alți judecători . Acum , afară de Victor Sandor, cine mai este ? !

[-----]

-I.Willer : Dl ministru al Sănătății, a făcut o intervenție " spirituală " :

< *Ce soluție trebuie împotriva minorităților ?* >

"Cred că nu există în nici un politician român un preconcept șovinism ca să spună că minoritarii ar trebui otrăviți sau goniți din țară ! "

" Noi suntem aici și vrem să ne câștigăm existența noastră.

Dacă, însă, otrăvirea trupească nu ne poate executa , cu atât mai periculoasă este otrăvirea spiritelor , fiindcă, vedeți dvs, creați aici o atmosferă în care

nici o dată nu putem să venim cu problemele noastre .

Lipsa de continuitate în guvernarea țării noastre ,
este catastrofală și în acest domeniu .

Numai nu putem ajunge la " problema minorităților " !

Vă rog ocupați-vă și de această problemă . "Există o problemă minoritară !"

I.Willer / 3 mart.'34

Eug.Titeanu / reluarea expunerii

-**Eug.Titeanu** : Privind raporturile dintre statul maghiar și cel român ...

știți toată problema " optanților " ... procesul și lupta lui Titulescu ...

Ei bine, dl Goga "rezolva" chestiunea agrară ... simplu și sumar prin *Pactul de la*

Ciucea:< În cadrul Comitetului Agrar, se înființează o Comisiune separată care, în chestiuni de revizuire , privitoare la exproprierea din Ardeal și Banat , să judece exclusiv .

> (**exclamări la PNL**)

-Stan Ghițescu (PNA) : Dar Secțiunea aceasta a fost făcută prin lege, de către dl Al Constantinescu (PNL) , și nu de dl Goga ! Ce spuneți este un neadevăr.

-**Eug.Titeanu** : În sfârșit, să vă citesc concluzia *Pactului de la Ciucea* , în articolul final<

Să se admită folosirea culorilor roș , alb , verde , cu aplicarea împreună , în mod corespunzător , a emblemelor statului român .> (**exclamări PNL**)

-**Francisc Laar** (PM) : " Și aceasta o cerem și acum ! "

(**protestări violente la PNL**)

-**Titeanu** : " Am făcut această paranteză secundară , spre a lumina pasagiul acela din discursul d-lui Goga în care vorbea de " pocăință " A vorbit cam "sibilic" și eu am datoriat să o explic pentru cititorii de mâine care vor răsfoi Monitorul Oficial ,cu ședința de astăzi "

Eug.Titeanu / 3 mart.'34

---

71) **Ion Nistor** (ministru secretar de stat) , discurs final la Mesaj , 6 mart.'34

(DAD, MO 18, șed. din 6 mart.'34, pag. 627 - 634) **Discurs integral, fișier PNL**

LD : vezi context , pe larg la fișier PNL sau Minorități

I.Nistor / P.Maghiar

" Dl deputat Bethlen , în declarațiunea sa , în numele Partidului Național-Maghiar, cere aplicarea integrală a tratatului minorităților și în deosebi executarea dispozițiilor din art. 11 al aceluiași tratat.

Statutul minorităților

Tratatul cu privire la scutul minorităților , prevede egalitatea de drepturi civile și politice pentru populațiile minoritare .

Or, această egalitate este acordată tuturor minorităților , deci și celei maghiare , prin art. 5 și 7 din Constituția din 1923 .

"Art . 11 din tratatul de la Paris, impune României să acorde comunităților Secuilor și Sașilor , autonomie locală în ceea ce privește chestiunile religioase și culturale.

"Prin legea pentru regimul cultelor, prin legea învățământului particular și prin legea persoanelor juridice , statutul român s-a achitat de aceste obligațiuni , acordând minorităților drepturi care întrec chiar prevederile tratatului.

" Art.11 din legea cultelor acordă tuturor episcopioilor , protopopiatelor și comunităților catolice, reformate , luterane și unitariene , dreptul de personalitate juridică .

Este știut că aceste așezăminte sunt pe de-a -ntregul maghiare sau săsești .

Ele se bucură deci de o largă autonomie , nu numai religioasă , ci și națională .

Ele își conduc afacerile interne în conformitate cu statutul lor de organizare (art. 12) .Ele sunt libere să înființeze instituțiuni culturale și de binefacere (art. 14)

Ele impun credincioșilor taxe pentru întreținerea acestor instituțiuni (art.30), care taxe se pot încasa , la cerere, prin organele fiscale ale statului.

"În politica sa împăciuitoare , statul român nu s-a mărginit să acorde aceste drepturi numai sașilor și seciilor, cum prevede art.11 din tratat, ci ea le-a recunoscut tuturor Maghiarilor și Germanilor , în genere.

În felul acesta, autonomiile locale cerute de tratat , au primit forma unei autonomii generale , menite să satisfacă minoritățile maghiare.

Cum au observat d-nii Cuza și Cătuneanu, minorităților li s-a acordat mai mult decât li se cuvenea .

- ACCuza : Vă mulțumesc că ,în sfârșit, recunoașteți că am avut dreptate

- I.Nistor : Dle profesor ,am toată stima și considerațiunea pentru dvs.

România , țara tuturor libertăților, a făcut tot ce i-a stat în putință ca să satisfacă revendicările juste ale cetățenilor ei minoritari. Acest fapt este atât de adevărat , încât el a fost recunoscut fără înconjur de unul dintre conductorii frunțași ai Sașilor.

În cartea sa "Rana deschisă a Europei " , apărută la Sibiu în 1930, pag.100 ,

Rudolf Brandsch scrie : < Afară de Letonia și Estonia , există în statele europene

doar numai în România o autonomie școlară parțială pentru minoritățile

din regiunile care aparțineau Ungariei . În aceste regiuni , ființează școale germane și maghiare , începând cu grădiniile de copii , până la inclusiv gimnaziul ,

pe bază confesională , ca școale autonome bisericești. >

"Prin urmare , vedeți dle deputat Bethlen , că dispozițiile tratatului au fost satisfăcute integral.

" Dl Bethlen se mai plânge că elementul maghiar nu este reprezentat deajuns

în funcțiunile publice. Datele statistice aduse în fața Onor Camere de d-nii deputați :

Seișanu, Bacalbașa, Cătuneanu, Titeanu și Goga, mă dispensează de a mai insista asupra netemeinicii acestui postulat .

I.Nistor /

Statutul minorităților

" Iar cât privește Statutul minoritar , pe care reprezentanții minoritarilor îl reclamă , nu pot decât să declar că PNL , după cum îmi este cunoscut , n-a luat niciodată un asemenea angajament.

Era deci bine dacă , pentru obținerea acestui pretins statut , dl Bethlen punea mai multă stăruință pe lângă cei ce-i făgăduiseră un asemenea statut , fără să-l poată da. [PNL]

Guvernul stă pe punctul de vedere că cetățenii români , egali în drepturi și datorii , nu pot fi divizați în două categorii : cetățeni cu statut și cetățeni fără statut.

Constituția prevede egalitate pentru toți cetățenii, fără deosebire de limbă și confesiune.

Cererile echitabile ale minorităților au fost satisfăcute prin legiurile speciale , cum sunt :

legea pentru regimul cultelor, legea învățământului minoritar și legea persoanelor

juridice. În cadrul acestor legi, se pot satisface revendicările drepte ale minorităților

etnice . Iar dacă noi cereri s-ar formula , ele pot fi examinate de guvern,

și considerate în cadrul acestor legi sau în cadrul unor legiuri noi ; dacă ar fi nevoie.

Guvernul nu poate legifera, însă, numai pentru aceste grupuri de cetățeni ,

fără a impieta asupra unității sale și a desconsidera Constituția țării " (aplauze)

Însuflețit de aceste sentimente , guvernul dorește ca toți cetățenii acestei țări ,

de orice limbă și de orice credință ar fi ei , să trăiască în pace și armonie,

conlucrând sincer la propășirea statului și la îndeplinirea înaltelor sale misiuni

civilizatoare în această parte a lumii , ce poartă pecetea culturii materiale și intelectuale românești.

I.Nistor / 6 mart.'34

72.) Partidul maghiar și sașii , 24 febr.'34

("Adevărul" , 24 febr.'34)

[LD : gen de informație ... "fluu " ... dar dând indicații de suspiciuni ... mondene .

Nici la Gambinus nu aveau voie să seîntâlnească niște oameni !?]

Ziarul " Lupta " a anunțat zilele trecute că P.Maghiar a intervenit pentru a realiza

împăcarea dintre taberele săsești. Agenția " Politica " dă următoarele lămuriri :

Informația este nefondată. Acum câteva zile , episcopul Glondys ședea singur la o masă la Gambinus. I s-a alăturat, la puțin timp , senatorul maghiar Gyarfás.

Mai târziu a venit , la aceeași masă contele George Bethlen (președ. PM)

și apoi Otto Roth ,dr.J.Willer (secretarul PM) , și deputatul Binder și dr. Herzog .
Am fost asigurați că PM nu se amestecă în chestiunile germane .

73.) **Al.Lapedatu** (ministru de stat) , despre doleanțele maghiare , Senat , 2 mart.'34

("Universul" , 2 mart.'34)

Comentând declarațiile P.M - care a afirmat că în Mesaj nu este deloc amintită problema minorităților - ministrul Lapedatu a remarcat că în toate Mesajele se dădeau aceste asigurări. Guvernul PNL nu a făcut această mențiune , deoarece considera că programul și intențiile sale sunt cunoscute.

Privilegiu nu va avea nimeni . Minoritarii nu pot cere alte drepturi decât ale celorlalți cetățeni. Toate drepturile și îndatoririle sunt egale pentru toți.

A mai spus că , în Ardeal , în multe instituții , numărul maghiarilor este mai mare decât al românilor.

74.) **Județele secuiești = județe secuizate, desromânizate** ,3 mart.'34

(rev." Parlamentul românesc" , mart.'34)

[LD : poate este chiar așa ; poate este folclor ; un lucru este hotărâtor : cum se considerau ei . Așa că ... aceste speculații nu făceau altceva decât să întrețină o atmosferă vindictivă și inutilă]

Prin "secuime" se înțelege regiunea celor 3 județe: Odorhei, Ciuc, Trei Scaune.

Lumea crede că este ocupată , în majoritate, de secuime .E greșit .

Chiar vechile statistici maghiare spuneau că cel puțin 40 % din actualii locuitori ai jud.Odorhei , sunt de origine română, secuizați , prin închiderea școlilor și bisericilor din trecut . " Secuime" înseamnă, deci, regiunea unde românii au fost secuizați .

Ei au rămas așa, pentru că , după 1918, parcă ne-a fost frică să ridicăm problema românilor cărora li s-a luat graiul și legea, și care ne cer școli și biserici românești.

mai curând ar trebui ca secuimea să se numească "regiune secuizată "

---

75) **Șandor Iosef** (P.M) - reacție la legea administrativă, Senat , 8 mart '34

("Dimineața" . 8 mart.'34)

Seatorul **DRIoanițescu** (PNT) a propus ca comunele din jurul orașelor să devină " suburbane " , cu drept de vot și alegere a Consiliilor orășenești .

Senatorul **Șandor Iosef** a sărit ca ars, proferând amenințări iredentiste ...

[LD : cred și eu ! Cum îți asigurai minoritarii supremația în orașe !]

76.) **Legea conversiunii datorii rurale și urbane** , 2-3 apr.'34

V.Sassu (ministru) **Aur.Bentoiu** (raportor)

1.a) **Leon Scridon** (PNA-Goga) ; b) **Iosif Willer** (P.Maghiar)

1.a) **Leon Scridon** (PNA)

(DAD, MO 36,șed. din 2 apr.'34, p. 1516- 1519)

[LD: de pe pozițiile naționalismului integral , asumat de PNA, este contra protejării creditorilor străini și apără interesele băncilor românești din Ardeal]

Sublinieri și semne, îmi aparțin.

[-----]

1.a) **Leon Scridon** / 2 apr.'34

▣ **Legile conversiunii**

▣ **Creditorii străini**

" **Deși** aveți pretenția de a soluționa o problemă de ordin național, **mențineți un tratament de preferință** - moștenit de la celelate legi - împotriva căruia partidul nostru a protestat în comisii și protestează și aici , cu toată hotărârea.

Vorbesc de tratamentul în favoarea creditorilor străini , pe care nu-l găsesc cu nimic justificat , căci dacă se admite reducerea creanței în materie de concordat preventiv [falimentul] fără ca creditorul străin să aibă dreptul să protesteze - nu înțelegem de ce nu i s-ar aplica același tratament , când este vorba de un interes superior de ordin național.

" Propunerea noastră de a se suprima această excepție , susținută chiar și de o bună parte din majoritate , și având și asentimentul d-lui ministru Sassu , datorită unor anumite intervenții , a fost respinsă , consfințându-se și pe mai departe această excepție în favoarea creditorilor străini.

Mentținerea acestei excepții , este o gravitate excepțională pentru Ardeal.

Acolo s-au înființat , după război , o serie de societăți < românești > , românești în sensul că sunt înregistrate la tribunal și sunt supuse dispozițiilor codului comercial român , dar capitalul este străin.

Îndeletnicirea acestor societăți , este cumpărarea și vânzarea de unelte și mașini agricole , în special mașini de treierat .

Ex. "Soc .Română pentru comerțul cu mașini agricole Cluj, S.A. "

- **Bentoiu** : Sunt organizate în țară și au sediul principal aici ?

- **Scridon** : Aceste societăți au vândut țăranilor unelte agricole , aceștia au dat polițe în

valută forte , au plătit dobânzi uzuare , rămânând datori cu un rest de plată .

În urma crizei , acești țărani au fost dați în judecată ,

urmăriți , iar când au opus

creditorilor beneficiul asanării , creditorii urmăritori veneau cu un contract ,

în numele unor societăți străine (fabrica de unelte Budapesta sau Viena) ,

și bieții țărani au pierdut procesul .

Prin urmare , prin consfințirea acestor excepții în favoarea creditorilor străini , dvs. excludeți de la beneficiul legii o bună parte a țăranilor din Ardeal .

Leon Scridon / 2 apr.'34 , retro '

▣ **Băncile românești din Ardeal**

▣ **PNȚ nu sprijină creditul român**

▣ **PNL nu sprijină creditul agricol**

[LD : prin el , am confirmarea că ardelenii din PNȚ lipsesc la dezbaterile acestei legi , așa explicându-se absența lor , ca opinie .Această boicotare ardelenescă , trebuie neapărat să o surprind undeva , dincolo de orice explicație .

Fără , însă , a- mi însuși accentul anti- PNR , promovat de goghiști , care face parte dintr-un alt capitol. Tot prin această discurs , capătă consistență caracterul naționalismului integral , asumat de PNA-Goga .]

S-a vorbit despre învierea creditului.

DI.Ghelmegeanu , ca reprezentant al PNȚ , a vorbit despre situația financiară din Ardeal.

" Îmi pare rău că nu mai este aici , că așa vrea să-i spun că

cel mai puțin calificat partid , care să vorbească despre situația băncilor românești din Ardeal , ar fi fost PNȚ .

Îmi pare rău că nu sunt aici reprezentanții din Ardeal al PNȚ , să le spun că ,

pe lângă alte împrejurări , diminuarea popularității PNȚ în Ardeal ,

se datorește tocmai lipsei complete de solitudine a PNȚ ,

față de băncile românești din Ardeal.

" Cunosco foarte bine situația din Ardeal , și am pretenția că o cunosco mai bine decât dl Ghelmegeanu. Ei bine , discutând situația băncilor românești , amărăți în sufletul lor , spun că mai bine le-au apărat interesele lor domnul Argetoianu , decât dl Iuliu Maniu ""

De la această tribună , președintele PNA , dl Octavian Goga , având la îndemână datele statistice culese din Monitorul Oficial , după publicațiile din 1932 , a arătat situația de vădită inferioritate a instituțiilor financiare românești din Ardeal , față de instituțiile minoritare .

[LD : vezi discursul lui Goga din 3 mart.'34 , fișier PNA-II]

Aceste bănci românești , care înregistrează o existență de peste 50 de ani ,

nu au fost nicicând bănci de exploatare. Au fost instituții create cu capital curat

românesc , conduse de români -spre deosebire de multe instituții similare din Bucovina

și Basarabia, unde deseori capitalul era mixt iar conducerea nu era curat românească .
Aceste bănci, au promovat și alimentat creditul agricol - spre deosebire de filialele marilor instituții de credit din București, înființate în Ardeal , după război , care au sprijinit mai mult industria și comerțul, ramuri de activitate care sunt 90 % străine .

Aceste bănci au contribuit la emanciparea țaranului român , făcând să treacă din latifundiile grofilor și baronilor, sute de mii de jugăre , în stăpânirea țaranului român.

În 1899 , ziarul "Erdély Gazda" [**gospodarul**] , scria că băncile românești adună posesiunile maghiare ca să le folosească pentru întărirea națiunii lor ...

În 900 , ziarul " Magyar Gazda " vorbea de instituțiile "valahe", de intelectualii români,

care , din desconsiderați cum erau , au ajuns departe ...

În 1912, contele Bethlen - fost prim -ministru, actual revizionist înverșunat - la o adunare a Consil. județean Mureș , spunea despre băncile românești din Ardeal ,

< Ardealul este în primejdie . Pericolul îl reprezintă Valachii și politica lor de realități,

conștientă și sistematică pe care o fac băncile lor .

Ardealul este în pericol de a ajunge cu totul în mâinile Valachilor [-----]

Românii au cumpărat de la unguri , în 10 județe, unde ungurii sunt amestecați cu românii, 96 de mii de jugăre pământ arabil, 70 jugăre păduri, în valoare de 70 milioane coroane aur.

Dacă această pustiire a moșiilor ungurești continuă , datorită băncilor românești , va continua și în viitor, în curs de 30 de ani , jumătate din moșiile maghiare din Ardeal , vor fi pierdute . >

Aceste bănci din Ardeal au realizat și o mare activitate filantropică .

În cursul anilor, băncile românești din Ardeal au dăruit 208.266.000 lei pentru scopuri culturale Ex. "Banca Crișana " din Brad, jud.Hunedoara , a contribuit cu o mare sumă la construirea apoi a susținut cu 60 % bugetul Liceul român din Brad , timp de 28 de ani .Așa cum spunea și Victor Slăvescu în studiul său, băncile românești din Ardeal și Banat au contribuit la o intensă acțiune culturală. [**dă un larg citat**]

[-----]

Scridon : Face apel la toți deputații ardeleni , indiferent de partid, să sprijine aceste bănci , nu din regionalism , ci din interes național.

-----Leon Scridon / 2 apr.'34 -----

1.b) **Iosif Willer(P.Maghiar)**

(DAD, MO 36, 2 apr.'34 , p. 1519)

Willer / 2 apr.'34

▣ **P.Maghiar = p.imparțial**

[LD : De unde scotea Willer condiția de obiectivitate și imparțialitate a partidului ... este mai mult decât discutabil !

Faptul că este de acord cu legea , privind ușurarea țăranimii , spune ceva ... dar sunt mai importante omisiunile , decât afirmațiile lui .

Discursul este specific avocățesc, cu echivocuri , lăsând deschise orice abordări ulterioare.]

"Die președinte, d-lor deputați, vorbesc în numele Partidului Maghiar ,

Deci reprezint un partid care nu poate fi , nici nu este, cu orice preț , opozitionist ,

și, prin urmare, își poate permite luxul să fie imparțial

și să examineze cu perfectă obiectivitate modalitățile cu care

onoratul guvern caută să rezolve marea problemă a conversiunii datorilor .

Willer / 2 apr.'34

▣ **Conversiunea**

[LD : Nimic despre instituțiile de credit ! Nimic despre băncile ungurești !

Nici o tentă cu iz " minoritar " .Vorbește ca un țăranist sadea.

Are ferma convingere că nu este partid , care nu ar dori , cu deplină sinceritate , ca această chestiune să fie tranzată o dată pentru totdeauna.

El nu contestă aceeași sinceritate și stăruință nici partidului guvernamental.

Și dacă , totuși, actualul proiect a fost criticat destul de aspru de oratorii opoziției , atunci trebuie ținut seama de o forță majoră, mai mult sau mai puțin ocultă] , care împiedică o rezolvare mulțumitoare pentru toți, care însă cedează zi cu zi atacurilor violente ale maselor care duc o luptă disperată pentru existența lor.

" Părerea Partidului Maghiar este - și această părere se întărește zi de zi - că pentru o rezolvare dreaptă , egală și generală , a conversiunii , singurul mijloc este revalorizarea monedei.

Astăzi nu o primește , în special Partidul Liberal , și de aceea actualul proiect de lege este studiat , bazându-l pe stabilitatea monedei , așa cum a făcut-o spre marea pagubă a economiei naționale.

Dacă vrem să fim obiectivi , trebuie să recunoaștem că în favoarea țărănimii s-a făcut un mare pas înainte .

Reglementarea datoriilor urbane , însă , este nedreaptă și neegală.

Regret mult că micul meseriaș și comerciant nu intră în beneficiul legii, **deși** vă pot afirma că micul meseriaș suferă cele mai tragice consecințe , față de criza mondială.

Nu înțeleg de ce este condiția " sine qua nion" , pentru asanarea datoriilor urbane , în ce privește proprietatea mobilă , fiindcă , evident, fără această garanție , nu s-au împrumutat decât sume modeste , care în economia românească nu contează.

Pentru micul debitor , însă , reducerea lor reprezintă un interes esențial.

Proiectul de lege este incontestabil cu multă grijă redactat , este o operă a juriștilor învățați , cu calități eminente , și arată experiențele bogate ale ultimilor doi ani.

Partidul Maghiar votează proiectul , pentru că înlesnește în mod considerabil situația țărănimii .(**aplauze la majorități**)

Motivarea votului nostru însă reprezintă cea mai serioasă critică a noastră.

Actualul proiect nu-l putem vota **decât** în speranța că nu va rămâne ultimul .

Willer / 2 apr.'34

Conversiunea

Vezi fișierul următor